

ОДБРАНА

Специјални
прилог **7**
АРСЕНАЛ

Тема

*Изградња војног комплекса
код Бујановца*

ГРАД НА ЦЕПОТИНИ

Додатак Војни музеј у Ноћи музеја

putovanje

BEZ GRANICA

 Lasta
eurolines

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

od 5 do 9 EUR

TRANSFER NOVCA IZ NEMAČKE

Najkraćim putem...
do onih koje volite.

Kada su u pitanju Vaši najbliži, razdaljine su itekako važne.

Komercijalna banka omogućava da Vaši najbliži budu bliže, a razdaljine kraće.

Za sve naše građane, Komercijalna banka nudi ekskluzivnu uslugu - brz transfer novca iz Nemačke, uz najniže bankarske naknade. Dovoljno je da pošiljalac ima otvoren tekući račun u bilo kojoj nemačkoj banci, a primalac devizni račun u bilo kojoj ekspozituri Komercijalne banke u Srbiji.

Budite bliže onima koje volite...

Info telefon u Frankfurtu: +49(0)69 208 24
Kontakt centar u Beogradu: 0700 800 900
www.kombank.com

KOMERCIJALNA BANKA

Sa nama je lakše

Iznos transfera	Naknada * (u dinarskoj protivvrednosti)
Do 250 EUR	5 EUR
Od 250 do 700 EUR	7 EUR
Preko 700 EUR	9 EUR

*Ove troškove snosi primalac novca

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковић, мр Зоран Миладиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
др Александар Мутавић, Благоје Ничић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Иштван Пољнац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Даримир БАНДА

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Професор др Момчило Милиновић

ТЕХНОЛОШКА ВИЗИЈА БУДУЋНОСТИ

8

У ФОКУСУ

Годину дана рада менаџмента Министарства одбране

ВРЕМЕ БОЉЕГ СТАНДАРДА

14

ТЕМА

Изградња војног комплекса код Бујановца

ГРАД НА ЦЕПОТИНИ

16

ОДБРАНА

Тактичка вежба специјалних јединица

ТАЛАЧКА КРИЗА – 2008

20

Вежба јединица АБХО „Акцидентна ситуација 2008“

ТРЕЋА МИСИЈА ВОЈСКЕ

24

Вежба Цивилне заштите „Шајка 2008“

ТРИ ДРЖАВЕ ПРОТИВ ПОПЛАВЕ

26

ПРИЛОГ

АРСЕНАЛ БР.17

29

64

Са галерије

СЕНКА НАД КАМЕНИМ ЦВЕТОМ 53

Протокол у Министарству одбране и Војсци Србије

ОПХОЂЕЊЕ У РУКАВИЦАМА 56

ДРУШТВО

Пројекат Растко

МРЕЖА ОД ПЛЕМЕНИТИХ НИТИ 58

Паралеле

РИЗИЦИ НОВОГ КОНФЛИКТА НА КАВКАЗУ 63

КУЛТУРА

Борис Миљковић, редитељ, креативни директор Евросонга
УЗЕМЉИ ЧУДА 64

Војнофилмски центар „Застава филм“

СЛЕД БРЗИХ И КРУПНИХ КОРАКА 67

ФЕЉТОН

Тршћанска криза

ИТАЛИЈАНИ ЗВЕЦКАЈУ ОРУЖЈЕМ 68

НОЋ МУЗЕЈА

Једна од најсветлијих тачака на културном небу Србије, без сумње, јесте Ноћ музеја, манифестација која је привукла велику пажњу јавности и из године у годину бележи све већи број посетилаца широм Србије. Постала је, можемо слободно рећи, и својеврсни феномен, који заслужује пажњу социолога културе, јер су просто невероватне слике дугих редова људи и гужви испред улаза у музеје и галерије од 18 часова, па све до раних јутарњих часова у 23 града широм Србије.

Тајновитост и мистичност ноћи даје посебну драж тој манифестацији, а послужила је одлично и за маркетиншке сврхе. Исти садржај са другачијим предзнаком, на пример као Дан музеја, сигурно не би привукао такву пажњу.

И излагачи се труде да занимљивим садржајима привуку посетиоце који у Београду просто не могу да се одлуче шта да обиђу за тако кратко време. Опуштено разгледање изложби тако постаје трка са временом. Само у Ноћи музеја могу се видети људи који појединачно, а најчешће у групама, и са планом у рукама малтене јуре од музеја до музеја, од галерије до галерије, неретко и с краја на крај града, како би задовољили своју знатижељу и баш тада обишли и видели све што их занима.

Млади се чак такмиче у броју дестинација које су пронашли и, барем на тренутак, бацили поглед на излог ако већ нису успели да уђу унутра. Многи ће те ноћи открити неко занимљиво место поред ког су годинама пролазили потпуно незаинтересовани.

А нека места, попут калемегданских лагума или римског бунара, једино тада могу да се доживе на прави начин, јер су ноћу углавном недоступна.

Тактика за тај поход је веома важна и мора се разрађивати данима унапред, како би се расположиво време рационално искористило и видели и чуло оно најинтересантније. Неискусни ће лутати од тачке до тачке ко муве без главе. Њихови преамбициозни планови остаће у великој мери неостварени. Стизаће углавном касније на најзанимљивија места, а много тога неће ни запазити у гужви. Мудрији и искуснији ће у поход кренути раније по детаљно разрађеном итинереру. Праве ужитке оставиће за крај, када су гужве мање, или још боље – за неки наредни дан, када ће на миру и натенане моћи да се посвете пробраним садржајима.

Једно од најпосећенијих места у Ноћи музеја, већ неколико година уназад, јесте Војни музеј на Калемегдану. Поред сталне поставке, која чува трагове наше богате војне историје, ту су и изванредне тематске изложбе у галерији музеја. Овогодишња је посвећена старим картама високог уметничког квалитета, изузетне калиграфије и орнаментике. Обухвата оригиналне географске и војноисторијске карте XVII, XVIII и XIX века, урађене углавном у бакрорезу.

Да би се лакше снашли у јубиларној петој Ноћи музеја 17. маја, припремили смо вам посебан водич са ширим списком вредних експоната које, свакако, треба пронаћи у Војном музеју, а ту је и прелепа карта Београда из 1717. године. Она вам, истина, неће олакшати кретање по граду, али ће, верујемо, остати лепа успомена на овогодишњу Ноћ музеја.

Пазите да се не изгубите. ■

ПРАЗНИК ГАРДИСТА

Дан Гарде Војске Србије – 6. мај свечано је обележен у касарни „Дедиње“ у Београду. Скупу су присуствовали министар одбране Драган Шутановац и начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош.

– Изузетно ми је драго да ове године Дан Гарде слаavimo у миру. Убеђен сам да ће, у времену које је пред нама, као и до сада, Гарда поносно носити своју заставу – рекао је министар Шутановац, обраћајући се свечаном строју припадника Гарде.

Командант Гарде, пуковник Горан Радовановић, истакао је да су припадници те елитне јединице наших оружаних снага спремни да се у свако доба одупру највећим опасностима и одбране најсветије вредности отаџбине.

Обележавањем Ђурђевдана као Дана Гарде, наставља се традиција дуга 178 година. Наиме, на тај дан 1830. године, по наређењу господара Србије кнеза Милоша, у Пожаревцу је постројена прва чета Књажеве Гвардије, коју је чинило 120 најстаситијих и најугледнијих момака из свих нахија српске кнежевине. У оквиру обележавања Дана Гарде у касарни „Дедиње“ отворена је Спомен-соба Гарде, у којој су изложени експонати из богатог историјата јединице. ■

А. А.

МИНИСТАР ШУТАНОВАЦ ПРИМИО ДЕЛЕГАЦИЈУ ВОА

Поводом Дана Војнообавештајне агенције – 6. маја, министар одбране Драган Шутановац примио је делегацију ВОА, коју је предводио заступник начелника пуковник Здравко Јелисавчић. Том приликом министар је честитао свим припадницима Војнообавештајне агенције празник и пожелео им успех у даљем раду.

Дан ВОА обележава се 6. маја. Тог дана 1920. године формирано је Обавештајно одељење Главног генералштаба. ■

ДОНАЦИЈА МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ

Државни секретар Министарства одбране др Зоран Јефтић недавно је, у касарни „Топчидер“ у Београду, уручио кључеве 12 противпожарних возила министру за заштиту животне средине Саши Драгину. Возила ће се користити за борбу против те пошасте у националним парковима и заштићеним подручјима природе.

– Ово је симболичан гест сарадње између два министарства. Наш заједнички циљ јесте борба против пожара, који сваке године наносе знатну материјалну штету флори и фауни у националним парковима. Због тога смо три до четири пута повећали капацитете хеликоптера са ведрима у односу на прошлу годину – рекао је државни секретар Јефтић.

Током прошлогодишњих пожара, брза санација ватре, која је горела у скоро сваком националном парку, не би била могућа без подршке Министарства одбране.

– Посвећеност припадника Војске у гашењу пожара била је изузетна, нарочито на Старој планини, где се због нагиба терена до једног дела угроженог подручја тешко могло стићи.

Актуелна је идеја о стварању екипе чији ће чланови бити из земаља региона, а која ће радити на санацији природних катастрофа. Настојећи да ту идеју реализујемо, од великог значаја је техничка помоћ коју смо од Министарства одбране добили – закључио је министар Драгин. ■

А. А.

ДАН ПОБЕДЕ

Поводом 9. маја – дана победе над фашизмом у Другом светском рату, председник Републике Србије Борис Тадић, са министром одбране Драганом Шутановцем и начелником Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковником Здравком Поношем, положио је венац на споменик Незнаоном јунаку на Авали.

У спомен-књигу председник Тадић уписао је: „Победа над фашизмом је највеће достигнуће људске цивилизације, јер је то победа над злом у себи! Слава антифашистичком покрету у Србији! Настављамо тим путем!“

Венац на Авали положила је и делегација Војске Србије, коју је предводио генерал-потпуковник Милоје Милетић, заменик начелника Генералштаба.

На споменик Незнаоном јунаку венце су положили и представници дипломатског кора, инострани војни представници у Београду, представници СУБНОР-а и осталих борацких организација.

У име Министарства одбране и Војске Србије, на Споменик ослободиоцима Београда и на Спомен-обележју у Јајинцима венце су положили делегације које су предводили генерал-мајори Видосав Ковачевић и Радивој Вукобратовић.

Делегација Министарства и Војске, коју је предводио пуковник Јовица Драганић, из Команде Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, положила је венац и на Споменик совјетским ветеранима на Авали.

На основу наређења председника Републике Србије Бориса Тадића, поводом 9. маја – дана победе над фашизмом у Другом светском рату, у Београду су на Калемегдану испалиени почасни артиљеријски плотуни. ■

В. П.

ПРОШИРЕН ГЕНЕР

Указом председника Републике Србије од 9. маја 2008. године, 17 пуковника Војске Србије унапређено је у чин бригадног генерала. Министар одбране Драган Шутановац свечано је, у Централном дому Војске Србије, уручио председничке указе новопроизведеним генералима.

Том приликом изразио је задовољство што у име председника Републике уручује највреднија признања која могу добити старешине Војске.

– У државним институцијама има мали број занимања, у којима, ако се за њих одреде, млади људи јасно знају који им је циљ и докле могу напредовати у професионалној каријери. Унапређење у генералски чин предста-

Снимко Даринмир БАНДА

САСТАНАК ПОНОША И ДЕ МАРНАКА

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош и командант Кфора генерал-потпуковник Ксавијер де Марнак састали су се 8. маја у Нишу.

Генерали Понош и Де Марнак разговарали су о безбедносној ситуацији дуж Административне линије и у зонама одговорности Војске Србије и Кфора. Двојица генерала истакла су значај редовне сарадње, отворених и професионалних односа Војске Србије и Кфора на свим нивоима, али и нагласили потребу сталне размене информација и извођења заједничких активности, као и једновременних патрола дуж Административне линије. ■

З. М.

ДОДЕЉЕНИ СТАНОВИ НА БЕЖАНИЈСКОЈ КОСИ

Државни секретар Министарства одбране Игор Јовичић уручио је, 5. маја на Бежанијској коси, кључеве од 13 станова професионалним припадницима Војске Србије. Породице које су тако решиле стамбено питање решења о додели станова добиле су још 2000. године.

Државни секретар Јовичић том је приликом рекао да ће одређени број војних лица стамбено питање решавати кредитирањем, под повољнијим условима него на тржишту.

Помоћник министра за материјалне ресурсе Илија Пилиповић истакао је да се садашњи менаџмент Министарства одбране, одмах после доласка у Министарство, суочио са проблемом доделе станова, за које су решења уручена још пре неколико година. Он је најавио да ће до краја јула бити завршено 179, а током 2009. године још 394 стана. ■

А. П.

АЛСКИ КОР

Снимко Р.Г. Поповић

вља велику част и официрима и њиховим породицама – истакао је министар.

У чин бригадног генерала унапређени су пуковници – Раде Ђурић, Небојша Ђукановић, Војин Јондић, Илија Тодоров, Ђокица Петровић, Видоје Живковић, Мирослав Симоновић, Мирко Вранић, Драган Аврић, Јовица Драганић, Митар Ковач, Живко Терзић, Милан Бјелица, Вељко Тодоровић, Здравко Јелисавчић, Данко Јовановић и Ђуро Ђелић.

Указом су на формацијско место генерала постављени пуковници Бранко Андрић, др Младен Вуруна, Слађан Ђорђевић, Перица Павловић и Чедомир Бранковић. ■

А. П.

НОВИ ПАСОШИ ЗА ПРИПАДНИКЕ ВОЈСКЕ

У Дому Народне скупштине Републике Србије 3. маја одржан је свечни скуп „Нови српски пасош – ново лице Србије“, на коме су 204 најзаслужнија држављанина наше земље добила микрочиповане путне исправе. Грађани Србије су на тај начин, после 90 година, добили пасоше са обележјем српске државе, исписане ћириличним писмом. И бројка 204 је симболична, јер указује на године српске државности.

Власници нових путних исправа су људи са префиксом *нај* из разних области. У кругу одабраних су и тројица припадника Војске Србије – пуковник Милосав Симоновић, командант Четврте бригаде Колпене војске, старији водници прве класе Горан Тодоровић и Драган Стојадиновић из Специјалне бригаде.

Пасоше су уручили чланови реномираног жирија, а у додели путних исправа учествовали су и председник Народне скупштине Републике Србије и потпредседник Владе.

После завршетка свечане церемоније, у холу Дома Народне скупштине, отворена је изложба „Путне исправе у Србији у 19. и 20. веку“ на којој су приказани пасоши знаменитијих Срба, попут патријарха Рајачића, кнеза Александра Карађорђевића, Вука Стефановића Караџића, и других. ■

М. Ш.

ПОФЕСОР
ДР МОМЧИЛО
МИЛИНОВИЋ

ТЕХНОЛО

Мањи народи могу да заштите своје безбедносне интересе од асиметричних претњи једино употребом најсавременијих светских технологија у којима учествују својом високо разрађеном професионалном улогом, али и успостављањем пуне сарадње са свима који свестрано и организовано раде на отклањању овог великог савременог изазова и ризика, каже наш саговорник, стручњак за одбрамбене технологије и конструкције ракетног наоружања

Технологија је једна од одредница савременог друштва и као таква је двосмерна. По речима проф. др Момчила Милиновића са Машинског факултета Београдског универзитета, она утиче на избор политичке опције коју друштво, као целина, следи када се доносе одлуке за интересне акције или реакције за заштиту својих интереса. Неодговарајуће опције, које не поштују савремена технолошка достигнућа, најчешће су условљене неразумевањем, за које се нуде политикантска објашњења или, некритичко усвајање одређених, углавном неадекватних решења. Тако се сусрећемо са проблемом увођења појединих опција које, у суштини, коче укупан напредак.

Технологија је чинилац који никада не ставља себе на прво место, иако у савременим условима пресудно одређује суштину оријентације сваког друштва, било да делује као генератор нове политике, било да утиче на јачање анахронизама политичких опција.

– Савремени свет је интегрисао свој економски и технолошки просперитет као главну одредницу одрживог развоја у будућности. То важи како за државни, тако и за целовит национални програм опстанка и развоја кроз будућу неизбежну коезистенцију и сарадњу на планети. Комуникација, транспорт, информисање, размена знања и добара, размена идеја, праћење опасности и изазова, спречавање сваковрсне неодговорности, производња хране и других неопходних људских потреба, нераскидиво су умрежени у савремене технологије и то у јединствену научнотехнолошку целокупност, на којој се заснива светски развој.

Самостално технолошко напредовање предност је најбогатих друштава, али и друштава са великим људским и природним ресурсима. Технолошка корист од тог напредовања предност је свих оних друштава која препознају и укључе се у такав напредак и пронађу путеве за избор властитог, далекосежног стратешког места у будућем

ШКА ВИЗИЈА БУДУЋНОСТИ

БИОГРАФИЈА

Проф. др Момчило Милиновић, дипл. инж, дипломирао је, магистрирао и докторирао на Машинском факултету у Београду, на Одсеку за аерокосмотехнику (област пропулзија). Специјализацију и део докторске дисертације реализовао је на Purdue универзитету у САД. Радио је од 1980. у Војнотехничком институту Војске Југославије у Београду, на истраживању и развоју пројекта ракетне технике и система наоружања. Од октобра 1992. запослен је на Машинском факултету у Београду, а од 2001. редовни је професор из области система наоружања и ракетне технологије.

Најистакнутије научне и стручне резултате постигао је у области ракетних технологија, системског пројектовања система, подсистема и специјалних компонента НВО, те примењеним и развојним истраживањима у релевантним научним областима карактеристичним за одбрамбене технологије.

Аутор је и руководиоца више од 220 научних и стручних радова, елабората, пројеката итд. Ментор је и руководиоца бројних магистарских и докторских дисертација и професор сарадник на Војној академији Војске Србије. За дописног члана Академије инжењерских наука Србије изабран је 2003. године.

коришћењу овог напретка. Мањи народи и заједнице имају веома тежак задатак да са скромнијим знањима и технологијама дефинишу своја стратешка одређења, а да при томе не потпадну под утицај некомпетентних разматрања, која углавном не сагледавају целовито значај и улогу технолошког развоја.

С друге стране, они су суочени са изазовом и одговорношћу за свој опстанак, што их неизбежно упућује на повезивање са технолошки најмоћнијим земљама. Зато је главни садржај те одговорности у прецизном дефинисању властитих интереса у технолошком и свеукупном напредовању, очигледно у првом реду путем усаглашавања сопственог технолошког, затим привредног и целокупног економског програма и стратегија са савременим и будућим трендовима – каже проф. др Милиновић.

□ *Одбрамбене технологије и безбедност нераскидиво су повезане. Процењивање потреба за одбрамбеним технологијама неке земље данас је питање над питањима, а налажење равнотеже између политичке визије и одрживог развоја и напредовања одраз су мудрости једног друштва. Како из Ваше перспективе изгледа то настојање?*

– Када је реч о круцијалним питањима, као што су безбедност и одбрана, јасно је да су она у данашњем свету највише резултат досадашњег технолошког развоја, како са аспекта позитивних решења која су утицала на очување или одржавање мира, тако и са аспекта злоупотреба технологије које су битно одређивале степен ризика по

глобални и локални мир. Велике земље главни су чиниоци покретања процеса који се тичу безбедности, и позитивних и негативних, док мање земље углавном или трпе или следе резултате и последице таквих глобалних активности.

Технологија одбране, а и шире, технологија безбедности надилази социолошке поделе и постаје глобална, потребна свима у свету. Економски фактори су лимитирајући за усвајање одређених технологија, па с тим у вези и њиховог коришћења у мањим или сиромашнијим земљама. Овде се мора посветити посебна пажња једном значајном запажању, карактеристичном за одбрамбене технологије које користе оружане снаге широм света. Реч је о непостојању адекватних критеријума за оцену исплативости одбране, уколико се одбрана третира једино као политичка, социолошка, историјска или друга задатост. Од таквог недостатка није поштеђена ниједна нација нити држава на свету, и то је увек „питање над питањима“. Зато се процењивање потреба за одбрамбеним технологијама одређене земље веома тешко може посматрати само у корелацији са величином земље, бројем становника, економском моћи, па чак и са њеном технолошком развијеношћу. Примери указују на интензиван развој одбрамбених технологија веома високог нивоа у земљама у којима велики део становништва још гладује.

Одбрамбене технологије одувек су биле пут најбрже примене скопо свих технолошких достигнућа, како за потребе одбране, тако и за потребе цивилног друштва. Скромно технолошки развијено друштво и поред великих напора има ограничену могућност за свеобухватан концепт развоја одбрамбених технологија, које су заступљене у спектру потреба савремених оружаних снага. Због тога мале земље своја стратешка безбедносна одређења повезују са великим и технолошки најразвијенијим земљама, као извором за стицање оних технологија за које немају ни знања, ни капацитета, па су у ситуацији да им технолошке потребе у области одбране буду зависне од најмоћнијих технолошких чинилаца у свету.

Одговорном политиком и планирањем може се наћи спој између властитих политичких визија и потребе за одрживим развојем и напредовањем. Ово је посебно значајно у области одбрамбених технологија, када земља има одређене капацитете и знања, од раније добро оцењене на светском тржишту, а нема довољно средстава за њихову модернизацију. То имплицира усмеравање стратешког одређења на процесе безбедносних повезивања и сарадње, које треба остваривати кроз оквире постојећих и будућих активности од интереса за мир, чиме се питања превенције оружаних сукоба и заштите безбедности, као и одбране у целини, уједно распростиру и на шири терен дугорочног обезбеђивања извора капитала, тржишта рада, технологија, сировина...

□ *Како видите однос стратегије и концепције одбране и њихов утицај на одбрамбене технологије?*

– Стратегија сваке земље, мале или велике, почива на мултидисциплинарним, вишепараметарским оценама и анализама, које треба дугорочно да одреде оптимални концепт свих друштвених делатности у блиској и даљој будућности. Најосетљивије питање је концепт одбране, уз анализу ризика, а преко структуре параметара одрживог развоја. Оно носи истовремено и реалне и имажинарне претпоставке. Реалне су резултат свеукупног знања и искуства, док су имагинарне последица пројекција анахронизама из прошлости и екстраполација прошлости у садашњост и будућност. Ако се смисао стратегијских одређења налази искључиво у властитом искуству, онда се нагомилане противречности у свету најчешће не узимају као релевантне за процену будућих стана. Могуће је да се оне не тичу директно националних изазова и проблема у појединој земљи, пошто извиру из других интереса. Истовремено, властита искуства најчешће утичу на ставове о будућим одређењима, креирајући однос јавног мњења према тим питањима, иако она не морају да играју битну улогу.

За избор стратегије битна је процена која се изводи из сагледавања два питања: шта ће бити важно глобално, а пресудно ће утицати на локално и шта је то локално, а важно за разматрање, које се препознаје као деловање глобалног утицаја.

Како је главно обележје наше епохе ширење технолошког развоја у новом односу машина–човек–машина, логично је да нови услови безбедности постављају захтеве за нове типове војних снага, њихове

нове задатке и нове форме технолошко безбедносне реорганизације. У војном смислу то мења врсту и обим формација, задатака, праваца деловања итд. У основи таквог реорганизовања је имплементација информационог технологија. Чини се као да старе доктрине, у којима се предвиђа груписање људи у организоване одбрамбене формације, које рукују борбеним технологијама по задатим плановима, губи значај и форму. Савремена стратегија одбране дубоко зависи од информационог садржаја који битније утичу на њено структурисање од досадашњих геополитичких питања.

Улогу власти технологија у будућности ће сводити на улогу управљања, а досадашње форме одбрамбених организација све више ће морати да се прилагођавају управљачко контролним функцијама и интервенцијама које ремете управљачке задатке. Иначе, појам одрживог развоја, како на локалном, тако и на глобалном нивоу, суштински представља концепт квалитетног управљања, што математички може да се опише информационом петљама са задатком контроле и поправке грешака управљања и процене.

□ *Једна од тековина технолошке епохе су и асиметричне претње. Мале земље са скромним улагањима у одбрану тешко им се могу одупрети, чак су и велике врло рањиве. Ви, међутим, сматрате да се и тај изазов може превазићи улагањем у технологију?*

– Технологија као растуће достигнуће епохе довела је до теорије ратова и одбрамбених доктрина, а и стратегијских концепата у којима се две војске или стране могу sukobiti на одређене начине. То су тзв. теорије симетричних ратова. Насупрот томе, појавила се нова тековина технолошке епохе, у којој група обезбеђена савременом технологијом злоупотребљава њену функцију и изводи терористичке нападе за остваривање одређених политичких, економских или других интереса. Не улазећи у теоријску анализу феномена тероризма, за овакве акције

– *Србија још увек има резерву знања за укључивање у најновије технолошке трендове.*

може се рећи да припадају новијем појму, тзв. асиметричном рату. Оваквом рату тешко је супротставити се класичним војноформацијским устројством, без обзира на каквом је нивоу технологија нације или државе која је нападнута. Асиметрични рат или његова претња не може се спречити искључиво националном одбраном. Дакле, читаве нације и њихове националне и државне одбране могу бити угрожене, а њихова технологија и организација недорасли потенцијалним непријатељима који посежу за асиметричним ратом.

Зна се да је институционална сарадња међу државама и народима оптерећена историјским антагонизмима, који су последица вековних симетричних ратова, чији су узроци социолошки, културолошки, економски, национални, религиозни... Због тога је сарадња у области одбране увек најосетљивије питање међу државама и најспорније се спроводи. Управо та инертност погодује асиметричном нападу и претњи тероризма, који је понекад и део стратегије, најчешће помоћне, неких држава у свету.

Технолошка развијеност малог народа са скромним буџетом најчешће не пружа могућност да се може самостално супротставити асиметричном ратовању. Пре или касније, сваки регион у свету може постати мета нечијег интереса и самим тим повећаног ризика од терористичке претње, нарочито ако расположива технологија одбране не може да обезбеди ефикасне и далекосежне мере заштите. Мањи народи могу да на прави начин заштите своје безбедносне интересе једино употребом најсавременијих светских технологија у којима учествују својом високо разрађеном професионалном улогом и успостављањем пуне сарадње са свима који свестрано и организовано раде на отклањању овог великог савременог изазова и ризика.

□ *Шта је потребно за развој одбрамбених технологија?*

– Савремени развој сваке, па и одбрамбене технологије, тешко се може замислити у властитим оквирима, без консолидације факто-

ра који су пресудни за садржај њихове реализације, најчешће званих „критична маса“. У ужем смислу, то значи концентрацију људи са потребним знањем, док, у најопштијем, критична маса подразумева скуп знања и људи, лабораторија где их разрађују, производних технологија и капацитета, где остварују такав производ или технологију, уз услов економски прихватљивих трошкова и рокова. Ово није ни недостижно нити немогуће, посебно кад се има у виду да су тако интегрисана знања и капацитети постојали у нашој земљи. Предуслови су разграничење производа и технологија који ће се реализовати властитим развојем и истраживањем, а и разграничење оних технологија које земља мора да има, а није у стању да их реализује домаћим знањем и кадром у домаћим фабрикама. Анализа производа и технологија при оваквом разграничењу има неколико степеника који потичу од поставке стратегије одбране, тржишних фактора, економских услова...

Прво је избор производа и технологија који се самостално развијају уз евентуално учешће тржишно доступних сировина, компонента, подсклопова, набављених без ограничења. Друго је избор технологија и производа, који се могу реализовати у сарадњи са страним државним институцијама или са међународним и иностраним компанијама, као заједнички производ или технологија. Тај приступ важи и за производњу по купљеној лиценци, лиценцној разради компоненти, или подсклопова итд.

– *Самостално технолошко напредовање предност је најбогатијих друштава, али и друштава са великим људским и природним ресурсима.*

Треће је прецизно утврђивање производа који се неће производити, али за које ће се освојити технологија одржавања и евентуално производња појединих компонента за потребе ремонта, при набавци нових система одбране или модернизацији старих, страног порекла.

Четврто је прецизно утврђивање технологија са којима је могуће или пожељно располагати на нивоу функционалне употребе и функционалних знања о њима, а за које се може поуздано очекивати да се никада неће ни одржавати нити производити домаћим технологијама.

Када се формира оваква хијерархија одбрамбених технологија као опредељење од кога се не одустаје на дужи период, тек тада се може прецизно говорити о правцима у вези са: типом кадра и кадровских потреба, лабораторија и лабораторијских потенцијала, допуне и реорганизације производних и технолошких капацитета, али и другим важним питањима.

□ *Да ли најновија развојна истраживања у области одбрамбених технологија имају уопште подлогу у домаћим фундаменталним наукама, које се теоретски и експериментално изучавају на нашим високошколским институцијама у области базних наука – физике, хемије, биологије, материјала?*

– Када је реч о најсавременијим технологијама одбране, прво је питање знања. Наиме, појављују се техничке функције, интегрисане у одбрамбене производе који потичу од виших технологија, а које нисмо развијали самостално или уопште у претходном периоду и које се до сада нису примењивале на производима нижег нивоа интегрисаности. Тако, на пример, производи муниције, управљачки системи наоружања тактичке намене, бивају интегрисани са компонентама и подсклоповима космичких и стратешких војних технологија, по тржишно прихватљивим ценама, што им даје битно унапређење перформанси.

Ово је једна од важних карактеристика одбрамбене индустрије високо развијених земаља света, коју прати интензивна и широка примена информационог технологија на свим нивоима. С дуге стране, развој стратешких одбрамбених технологија у најмоћнијим земљама света интензивно је усмерен ка космичкој димензији, као новом простору евентуалних питања одбране, даљег од већ постављеног. Под већ постављеним подразумева се да су космичке одбрамбене функције – телекомуникације, праћења, извиђања, осматрања, па до навигације – већ имплементирани на борбене платформе на земљи свих типова, али и на муницију коју користе видови и родови војске.

Дакле, космичка технологија одавно је у употреби на тактичком нивоу, али је без одговарајућих теоријских, експерименталних и практичних знања тешко одговорити који су нови правци интеграције.

На питање да ли најновија развојна истраживања у области одбрамбених технологија имају уопште подлогу у домаћим фундаменталним наукама, које се теоријски и експериментално изучавају на нашим високошколским институцијама у области физике, хемије, биологије и материјала, могло би се одговорити једино да постоје појединци чији рад заслужује пажњу, али не и нарочито организован за потребе одбрамбених технологија.

Велике технолошке силе које располажу могућношћу истраживања сателитских и других космичких платформи, информације у овој области објављују кратко, углавном рекламне, као властите успехе или достигнућа, што је недовољно за стварање прецизне слике о будућој примени одбрамбених технологија у тој области. Углавном су технологије тзв. балистичког штита и савремених стратегијских система већих земаља предмет нешто детаљнијих технолошких расправа, које често добијају више политички, него научни карактер. Тактичко наоружање малог димета и калибра, предмет је тржишне набавке или имплементације нових технологија на већ освојене производе.

□ *Какав је, према Вашем мишљењу, наш кадровски, развојни и научни потенцијал?*

– Опис кадровских, развојних и научних потенцијала сложен је и одговоран аналитички задатак. За Србију се може рећи да је на граници одрживог у односу на савремене трендове високо развијених мањих земаља. Појам те граничности подразумевао би став – уколико се ускоро не предузму систематске мере у истраживачко развојној обуци и школовању кадра за освајање одабраних одбрамбених технологија, могло би се десити да она знања за која још увек има кадровског потенцијала, ускоро буду трајно изгубљена због недостатка средстава, програма развоја, а делимично и због недостатка озбиљнијих контаката са светским истраживачким центрима.

Без обзира на то што се виде напори који постоје у ентузијазму и тржишној пословној активности на сајмовима и на светском тржишту уопште, ипак недостаје шира организована акција обнове истраживачког и развојног кадра, а посебно, развојно-технолошког у фабрикама одбрамбене индустрије. Рад у области развоја одбрамбених технологија и могуће окупљање кадра на будућим и постојећим програмима, може се организовати на различите начине у концентрисаној форми. То не мора да значи јединство места већ пре свега јединство потребних знања и рокова реализације у пројектно-истраживачком смислу. Тиме се смањују трошкови гломазних, инертних форми организовања и пружа могућност ангажовања људи по потреби, који иначе раде текуће истраживачке послове с темама које се примењују или могу применити и за одбрамбене технологије.

Препоручљиво је, ради добијања нових научних резултата и одржавања научног тренинга, препустити неке теме истраживања мањим центрима лоцираним у научном и универзитетском окружењу на којима се уједно и школује млађи кадар.

Када говоримо о нивоу знања кадра, можемо издвојити два става која се могу посебно оцењивати. Један је да и даље постоје врхунска знања концентрисана у појединцима која због неодговарајућег ангажовања не могу да добију своју потпуну развојну афирмацију и остају усамљена и затворена. Та знања су по нивоу равна или чак превазилазе знања многих иностраних стручњака у овој области, али су за нашу одбрамбену индустрију, нажалост, слабо употребљива. Други став је да у области интеграције нових производа, знања гранично задовољавају модернизацију склопова и производа нижег нивоа интегрисаности, уз употребу иностраних доступних компонента.

Потребе војске веће су него што су укупна расположива знања, а реализације домаћих одбрамбених технологија на нижем су нивоу од могућности коришћења домаћих знања у овој области. Овакав несклад мора се систематски променити новом одабраном и планском концентрацијом кадрова на прецизно одабраним технологијама и производима.

□ *Када све то знамо, могу ли се одредити даљи правци развоја домаће одбрамбене технологија?*

– Могућности за развој и одржавање нових и модернизацију постојећих одбрамбених производа и технологија почива на разграничењу два питања. Прво је шта су светске нове технологије које развијене земље воде, још увек, кроз фазу истраживања или прототипског испитивања, а друго је шта су за нас нове технологије, које у свету већ дуже време имају јасан тржишни ниво и понуду, а наше одбрамбене технологије их још нису у целости примениле за своје унапређење и модернизацију. За нас је свакако важније ово друго питање, јер се

– *Рационализација трошкова одбране није само питање укупног броја професионалних војника, већ, пре свега, увођења система наоружања високе прецизности и тачности, са мањим арсеналом скупљег, али ефикаснијег оружја, са пуном прелиминарном и текућом контролом помоћу информационих технологија.*

односи на модернизацију производа, технолошких и експерименталних знања која смо достигли, и за које имамо базу, а која се могу модернизовати тржишно доступним технологијама новије генерације. За потпуно нове технологије које ни у свету још нису до краја уведене у одбрану потребни су потпуно другачији услови који не одговарају могућностима Србије, без обзира на ентузијазам који нема реалну већ најчешће емоционалну основу.

Вероватно да технологије и производи стрељачког наоружања свих типова, укључујући и артиљеријску класичну и ракетну муницију малог димета, са прецизним тактичким технологијама, али и компатибилним и модуларним системима управљања ватром, и командном информационим системима, представља важну перспективу могућег правца развоја домаћих одбрамбених технологија. Стандардизација, по критеријумима високо развијених земаља, како са аспекта „софтвера“, тако и дела „хардвера“ који се користи, мора бити суштинска одредница развоја ових производа.

Други правац могао би да представља ремонте и услуге, али и модернизације и реализације домаћих борбених платформи нижег нивоа сложености, уколико је то економски оправдано. Ово се односи на модернизацију старијих борбених система за које постоје знања и ремонтни капацитети, а и интерес у свету, али и на технолошке новине које би им могле продужити век употребе и унапредити перформансе.

Трећи правац на који би Србија могла да рачуна у области одбрамбених технологија су тренажна средства и опрема за обуку, интегрисана са симулацијама софтверског и хардверског типа, а и квалитетно теоријско и експериментално школовање, лабораторијско и експериментално полигонско и друго испитивање тактичких склопова, подсистема и система одређеног степена интегрисаности.

То су најчешће интегрисана нова знања са старим искуствима која повезују стручњаке две генерације, како у току развоја средства за симулацију, обуку, школовање, тако и у току експерименталног рада, који у области наоружања и војне опреме није препоручљив млађим и неискусним кадровима, без учешћа старијих, који воде рачуна о оштрим безбедносним процедурама.

Стандардизација и прилагођавање светском технолошком поступку развоја посебна је активност која представља стручно и научно лакши задатак него што је искорењивање превазиђених навика које су у процедурама старих правила и поступака у овој области. Развој у конструкторском смислу прати садржаје поступака рада и употребе корисника средстава наоружања и војне опреме и нових одбрамбених технологија на нешто другачији начин у развијеним земљама. Разлог је лиценцирање крајњег корисника за њихову употребу преко јединственог система тренинга и обуке, што кориснику даје пуну одговорност и штити га од последица у евентуалним неприлагођеним околностима у току борбене употребе. Ту, можда, понешто можемо да доучимо уколико желимо широк и универзални приступ заједничком раду са светским партнерима и потпуну доступност светским тржиштима, са домаћим решењима одбрамбених технологија. ■

Снежана ЂОКИЋ
Мира ШВЕДИЋ
Снимио Немања ПАНЧИЋ

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР СПАСОЈЕВИЋ У ПОСЕТИ ЧЕШКОЈ

Делегација Министарства одбране боравила је недавно у билатералној посети Чешкој Републици. Том приликом званичници су разговарали о унапређењу билатералне војне сарадње, политичко-безбедносној ситуацији и европским интеграцијама Србије.

Државни секретар Душан Спасојевић сусрео се са првим замеником министра одбране Чешке Мартином Бартаком. Захвалио је за снажну подршку коју Чешка, као чланица НАТОа и ЕУ, пружа Србији у даљој реформи оружаних снага и у напорима за укључење у европске интеграције. Он је истакао и да је једнострано проглашење независности Косова и Метохије неlegalан чин, те да представља преседан у међународним односима.

Заменик министра одбране Бартак рекао је да његова земља није признала једнострано проглашење независности Косова и Метохије и потврдио да ће њене снаге и даље бити тамо ангажоване под мандатом УН. У разговору са замеником начелника Генералштаба Чешке Републике генерал-мајором Јосефом Прокшом изражено је обострано задовољство постигнутим нивоом сарадње оружаних снага двеју земаља и договорени су модалитети њеног унапређења у наредном периоду.

Државни секретар сусрео се и са првим замеником министра спољних послова Чешке Томашом Појаром, али и са члановима Одбора за одбрану и безбедност чешког парламента.

– Заједнички смо оценили да су европске интеграције и укључивање Србије у пуноправно чланство у ЕУ најбољи начин да се заштите наши свеукупни интереси, а поготово да се брани наш територијални интегритет и суверенитет – рекао је Спасојевић у телефонској изјави Танјугу.

Два министарства потписала су и *План билатералне војне сарадње за 2008. годину*. ■

САРАДЊА У ОБЛАСТИ ОДБРАНЕ СА ПОРТУГАЛОМ

Делегација Министарства одбране, коју је предводио државни секретар Душан Спасојевић, боравила је 5. и 6. маја у званичној посети Португалу. У разговору са државним секретаром Министарства одбране Португала Жоаом Мира Гомешом разматрани су облици сарадње два министарства. Договорено је потписивање споразума о сарадњи у области одбране, који ће у наредном периоду потписати министри одбране Србије и Португала. Разговорано је и о политичко-безбедносној ситуацији у региону југоисточне Европе.

На састанку са државним секретаром Министарства спољних послова Португала Мануелом Лобом Антунешом, осим политичко-безбедносних тема, разматрана су и питања везана за европске интеграције Србије. Закључено је да ситуација на Косову и Метохији не може и не сме бити коришћена као средство уцене Србије на њеном путу ка пуноправном чланству у ЕУ.

Током посете Португалу одржани су и састанци са замеником начелника Генералштаба Војске Португала Антониом Карвалом и замеником председника Одбора за безбедност Парламента Португала Мануелом Кореира де Жезушом. ■

ПОТПИСАН ПЛАН БИЛАТЕРАЛНЕ САРАДЊЕ СА РУСИЈОМ

У Управи за међународну војну сарадњу, 7 маја, потписан је *План билатералне војне сарадње за 2008. годину* између Министарства одбране Републике Србије и Министарства одбране Руске Федерације.

Активности предвиђене *Планом билатералне војне сарадње* усмерене су и на јачање војно-образовне и војномедицинске сарадње и на размену искустава у трансформацији Управе за одnose са јавношћу.

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић истакао је да, поред предвиђених активности, постоји заинтересованост Министарства одбране Србије да се, у што скорије време, реализују посете делегација високог нивоа два министарства.

Изасланик одбране Руске Федерације у Београду пуковник Виктор Авдејев исказао је задовољство што билатерална војна сарадња две земље има узлазну путању и изразио очекивање да ће се такво кретање наставити и у наредном периоду. ■

УКРАТКО

▶▶▶ **СТУДИЈСКО ПУТОВАЊЕ ШКОЛЕ НАЦИОНАЛНЕ ОДБРАНЕ** – Школа националне одбране Војне академије организовала је од 5. до 10. маја студијско путовање у СР Немачку и Краљевину Белгију.

У оквиру студијског путовања официри 51. класе Генералштабног усавршавања посетили су Центар за европске студије безбедности у Гармишпартенкирхену, школу НАТОа у Оберамергу, Сектор јавне дипломатије при Алијанси у Бриселу и главну команду у Монсу. Припадници Војске Србије имали су предавања о актуелним безбедносним изазовима и проблемима, али и разговоре са домаћинима о облицима сарадње у оквиру Партнерства за мир. ■

▶▶▶ **РЕГИОНАЛНА ВЕЖБА У САРАЈЕВУ** – Припадници Војске Србије, заједно са представницима оружаних снага Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске, Македоније и Словеније, учествовали су од 4. до 9. маја у „Регионалној међуагенцијској вежби планирања“ у сарајевском кампу Бутмир, коју су организовали Министарство одбране Босне и Херцеговине и Центар за обуку за подршку мировним операцијама.

Контакти са хуманитарним организацијама и медијима, проблеми везани за пријем и смештај избеглица, разоружање демобилисаних војника – само су неке од ситуација са којима се свакодневно сусрећу учесници мировних операција, а које су на „Регионалној међуагенцијској вежби планирања“ могли да увежбавају припадници оружаних снага из региона. Вежбом је командовао дански генерал-пуковник Мајкл Лолестард. ■

▶▶▶ **КОДИФИКАЦИЈА ПЕРСПЕКТИВНОГ НАОРУЖАЊА** – Представници Министарства одбране недавно су учествовали на 21. састанку радне групе НАТОа TRICOD у Софији. Сусрет је организовао Директорат за војну стандардизацију, квалитет и кодификацију Министарства одбране Бугарске.

Радна група TRICOD састављена је од националних кодификационих бироа Бугарске, Чешке, Мађарске, Пољске и Словачке. Формирана је 1998. године, како би њене чланице кодификовале перспективно наоружање и војну опрему бивших чланица Варшавског уговора, а који су и даље у употреби.

Све земље које су учествовале на поменутом скупу јесу чланице Комитета НАТОа АС/135 у Бриселу, који је надлежан за кодификацију и имплементацију кодификационог система у земљама Алијансе.

Током састанка представници нашег министарства сагледали су организацију система кодификације у земљама некадашњег Варшавског пакта, начине сарадње између националних кодификационих бироа, међусобни систем комуникације, али и њихову инфраструктуру – организациону, кадровску и информатичку. ■ Г. Г.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

ПАРАДА ПОБЕДЕ

У Москви, 9. маја, одржана је велика војна парада руске војске. То је био дефиле победе, који ако нико други, Москва заслужује. Руси су желели да покажу поновно уздизање, узимање себи неотклоњивог статуса велике силе. Сећање на далеку, преко сваке мере скупу победу, било је велика промоција снаге и моћи, покретни сајам наоружања, жива, спектакуларна слика Путинове ере.

Деветог маја ове бурне године славила се 63. годишњица победе над фашизмом. Мало је претерано рећи да је било славља. Ратни ветерани победничке коалиције једва да су живи. Има их ту и тамо. Њихови унци сматрају Други светски рат далеком авантуром својих сенилних предака.

Из такве визуре фашизам некоме изгледа као мање зло него што јесте, скоро да је то један експеримент који су на живим људима изводили ослобођени лудаци.

Али није било тако. То је био систем који је најлакше образложио лудошћу. Политика која је имала подршку, фанатични транс националсоцијализма под еуфоричном диктатуром вође, фирера, свеједно.

Волтер каже да нас заборав понекад спасава од смрти. Ако би људски мозак записивао сваки ужас са којим се суочава, било би то неподношљиво искушење, спознаја која оставља вечни упит: има ли све ово смисла, вреди ли било шта?

Због тога су сва наша сећања осенчена спасоносном носталгијом, чак и за догађајима у којима нисмо могли да учествујемо.

У школама смо учили о херојском отпору Јужних Словена фашистичком освајачу. Била је то лекција пуна патоса и општих места, романтични стрип о неизбежном судару добра и зла. Збир података о мртвима: („Ми смо, пропорционално, дали највише жртава“) шта је уопште жртва, ако не ружна метафора даровања живих, несрећних, недужних људи незаситом Богу рата. Још једно лексичко сведочење о безначајности појединца пред слепом силом. („Ми смо крварили и гинули, били смо голи, боси и гладни!“)

Они који су то говорили можда су заиста гинули, али нису погинули. Но, и то је била несрећна фраза срећно преживелих. Оних, дакле, који су у позном добу схватили да и није срамота преживети, те да ода жртвовању не мора, чак и не сме да буде смисао родољубља.

А ипак су дани холокауста и победе сећање на мртве, хајде да кажемо на жртве помахнитале историје и монструма којима је дато да је испишују. Ове осме године Трећег миленијума у Србији није било претераног славља. Није га било ни у траговима.

Испоставило се да имамо друге муке, и друге бриге, знатно важније од давне победе. У државама бивше Југославије више се и не зна ко је све победио, кога и због чега. Онај велики рат већ је потрошен у забраву, а његови јунаци су нестали у далеким одједима повести, пред навалом нових јахача апокалипсе. Због тога је и било сумње о даље постојање Дана победе, кад се и у свету и код нас све помешало: Немци строго кажњавају нацистички подмладак, оне насилне плавокосе момке који се према Адолфу односе као према живој рок звезди.

Немци знају да су њихове улице и пивнице плодно тло за обнову нацистичког заноса, и зато су тако строги према својој латентној болести. Али, Русија, Пољска, Словачка, па донекле и Србија, имају блиски сусрет са настраним неонацизмом, једном посебно дивљом варијантом чежње за фиреровим, за вождовим култом.

Одакле то код нас, ако смо ми, исто као Руси, исто као Пољаци и Словаци, били на списку неаријевских нација, што је у то доба био легитимни акт истребљења. Није ли то синдром „жртве“, која се свом мучитељу приближава карикатуралним поистовећивањем? Не може се знати, чудни су путеви Господњи и његове жеље поводом стада чији је чобанин.

У Москви, 9. маја, пред новим председником (Медведев) и новим премијером (Путин), одржана је велика војна парада руске војске. То је био дефиле победе, који ако нико други, Москва заслужује. Миллиони Руса, што на фронту, што под терором нациста, погинули су у отаџбинском рату. Многе од њих стрељали су Стаљинови преторијанци, ништа нежнији од есесоваца („Испред Хитлер, иза тебе Берија, нема наде!“ Непознати војник песник у одбрани Москве).

Параде, међутим, нису само због прошлости. Руси су желели да покажу поновно уздизање, узимање себи неотклоњивог статуса велике силе. Сећање на далеку, преко сваке мере скупу победу, било је велика промоција снаге и моћи, покретни сајам наоружања, жива, спектакуларна слика Путинове ере.

Највећу сензацију произвеле су балистичке ракете, без ограничења дometа, страшни пројектили из мачина стратепијског термонуклеарног оружја. То је порука која се чак и не мора образлагати. Али и доказ да никада ништа није готово, пораз се чак и може окончати, али победа никада. Њој увек требају нови докази.

У доба Тита дефилеи победе су били посебна врста опијума за народ. Ешелони су у рану зору, најпре 1, а касније 9. маја, одлазили чак до Калуђерице, са челом у висини Цветкове пијаце. Читав Булевар револуције био је чист, спреман за дефиле. Свуда околу, где год је било места, десетине хиљада људи узбуђено су пратили своју армију победе и слободе. Највише радосног грађанства било је преко пута Народне скупштине.

Негде око пет минута до десет, Булеваром би се сјurio отворени шип, са генералом који је стајао у њему. Последњи командант параде био је Ђоко Јованић. Тачно у десет, возило би се окренуло лицем према трибини, где је стајао Тито са „најближим сарадницима!“ Генерал би се обраћао свом шефу увек истим речима: „Друже маршале, јединице ЈНА спремне су за параду победе и слободе. Дозволите да дефиле почне!“

И Броз је одговарао, увек истим речима. Једноставном, простом реченицом: „Можете почети!“

И онда је почињало.

После тога се дуго писало и причало шта све имамо од оружја. И колике су победе нашег радног народа и поштене интелигенције. Да нам нико не може ништа док смо јединствени.

Деца рођена 45. данас су деде и честите старамјке. То су више него зрели људи, већ у зачетку благе старости. Видео сам неке како још покушавају да корацима победе трче за неуморним унцима, створењима из центра њиховог света. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

Годину дана рада менаџмента
Министарства одбране

ВРЕМЕ БОЉЕГ СТАНДАРДА

- Усвојени *Закон о одбрани* и *Закон о Војсци* и донет велики број пратећих докумената и правилника о раду система одбране
- * Прошла година завршена без дугова
- * Повећан војни буџет
- * Реформисан платни систем и омогућено добијање субвенционих стамбених кредита
- * Наставља се модернизација Војске
- * Партнерство за мир довољна и неопходна мера сарадње Србије са НАТОом
- * Побољшан углед Војске у јавности
- * Бољи одзив регрута и повећано занимање младића и девојака за официрски позив

оводом годишњице рада Министарства одбране, министар одбране Драган Шутановац је, 4. маја у Влади Србије, одржао конференцију за новинаре, којој су присуствовали државни секретари Игор Јовичић и Душан Спасојевић, помоћници министра за људске и материјалне ресурсе Бојан Димитријевић и Илија Пилиповић, секретар МО Драган Радуловић и начелници Војне академије и Војномедицинске академије генерал-мајори Видосав Ковачевић и проф. др Миодраг Јевтић.

Уводно излагање на конференцији министар Шутановац започео је освртом на потписивање Споразума о асоцијацији и придруживању са Европском унијом, нагласивши да је томе значајан допринос дало и Министарство одбране, јер је 6. новембра прошле године Европска комисија у свом извештају истакла да је постигнут велики напредак у демократској и цивилној контроли Војске Србије, што је један од приоритета европског партнерства. Осим тога, он је као најзначајније достигнуће у прошлогодишњем раду истакао усвајање *Закона о одбрани* и *Закона о Војсци*, који су 1. јануара ступили на снагу, и доношење великог броја пратећих докумената и правилника о раду система одбране.

■ БУЏЕТ, ПЛАТЕ И ПЕНЗИЈЕ

У осврту на војни буџет министар је подсетио да је напакон направљен повољнији однос персоналних и оперативних трошкова, али и трошкова за инвестиције и опрему, који је сада у распону 55–24–20 одсто. То значи да су персонални трошкови, односно трошкови плата и осталих додатака повећани са 22 милијарде на 26 милијарди динара, што је 18 одсто више, али су у исто време оперативни трошкови смањени за 19 одсто. Инвестициони трошкови повећани су на 9,4 милијарде, што је увећање од 135 одсто и представља збир средстава за ту намену, која су издвојена у претходне три и по године. Министар је истакао да је из НИП-а добијено 3,7 милијарде динара за три главна пројекта, те да се из сопствених прихода очекује најмање седам милијарди динара.

Посебно је нагласио да је извршена реформа платног система, па је захваљујући томе просечна плата војних лица повећана са око 27.000 динара у марту прошле године, на данашња 37.632 динара. Професионални војници по уговору имали су 15.500, а данас имају 24.900 динара, што је повећање од 60 одсто. Просечна плата подофицира била је око 25.000 динара, а данас је 32.000, што је повећање од 27,89 одсто. Официри су имали 38.700 динара, а данас имају просечно 52.000 динара, што је повећање од 34,47 одсто.

Према његовим речима, и војне пензије за април биће повећане за око 4,2 одсто.

– Имамо велики проблем дуга према пензионерима. Изналазимо могућности са Министарством финансија да се тај дуг репрограмира, а реч је о 4,5 милијарде динара. Такође, битно је рећи да смо, у сарадњи са Министарством рада и социјалне политике, договорили да се војне пензије усклађују као и цивилне, два пута годишње – у априлу и октобру, а према саопштењу стручне службе Републичког фонда пензијског и инвалидског осигурања од 1. априла предвиђено је повећање пензија за око седам одсто, као и у цивилном сектору – рекао је Шутановац.

Министар одбране је подсетио да је пре годину дана дуг према добављачима износио скоро 2,8 милијарде динара, а у 2006. је био 4,5 милијарде динара, и посебно нагласио да је прошла година завршена без дугова. На тај начин је само на затезним каматама уштеђено петсто милиона динара.

– Настављамо са модернизацијом Војске. Приоритети су опремање савременом телекомуникационом опремом, које смо започели, затим заштитном балистичком опремом за војнике, а разматрају се и могућности набавке борбених возила точкаша, школског авиона за обуку пилота,

опреме за контролу ваздушног простора, теренских моторних возила и опреме за специјалне саставе и јединице војне полиције. За те намене ће из буџета бити издвојено око 7,5 милијарди динара, плус средства из НИП-а која се односе на ремонт ваздухоплова – нагласио је министар.

Према његовим речима, у протеклој години побољшани су услови за живот и рад припадника Војске Србије у Копној зони безбедности. Све надокнаде које им припадају исплаћују се редовно, а посебно је захвалио општинама Београда и компанији СББ што свака база у том делу Србије има кабловску телевизију.

■ СТАМБЕНИ КРЕДИТИ

– Омогућили смо припадницима Војске да добију субвенционисане стамбене кредите. За милијарду динара, колико је за ту намену издвојила Влада Републике Србије, може се обезбедити између 1.300 и 1.500 кредита за официре и подофицире – подсетио је министар Шутановац и додао да цена тих кредита зависи од броја година проведених у Војсци.

Подсетивши да је просечан закуп стана у Београду око 250 евра, министар је рекао да највећа рата за отплату кредита од, рецимо 50.000 евра, за оне који имају до пет година стажа, износи 332 евра, а најнижа рата је 262 евра, за оне који имају 25 година стажа.

– Нажалост, у МО има око 25.000 стамбених захтева, од чега је 16.000 интересената који немају никакав стан. Међу њима је велики број људи који су у Србију дошли из бивших југословенских република. Сматрамо, да и њима можемо да помогнемо као држава и као министарство. Модел који примењује Извршно веће Аутономне покрајине Војводине, по коме се омогућава избеглим и расељеним лицима да добију кућу са окућницом, могли бисмо и ми да усвојимо. Сутра ће бити подељен један број кључева за станове који се раде и завршавају на Бежанијској коси – додао је Шутановац.

Министар је посебно истакао да је у завршној фази изградња базе Цепотина на југу Србије, која се финансира средствима из НИП-а, и најавио њен завршетак до краја септембра. Он је изразио и незадовољство досадашњим ремонтом авиона.

МЕДИЈИ О СИСТЕМУ ОДБРАНЕ

– У протеклој години, у 33 домаћа медија објављено је укупно 16.090 прилога о систему одбране, што је највише од времена ЈНА. Дневно је просечно објављивано 44 прилога, а месечно 1.341, што довољно говори о транспарентности система одбране. Прилози су углавном били непристрасни, јер у 89,2 одсто текстова није било коментаторских опаски. Поруче са позитивним вредносним ставовима садржало је 5,6 одсто прилога, а са негативним 5,2 одсто – истакао је Драган Шутановац.

– Најавили смо и платили ремонт четири авиона МиГ-29. Нажалост, до сада је у ваздуху био само један авион и он има недостатке који треба да се отклоне. То није проблем Министарства одбране, већ наших пријатеља чија је обавеза била да заврше ремонт до Нове године – рекао је министар.

Према речима Драгана Шутановца, проблема има и у продаји вишка војних непокретности у оквиру *Мастер-плана*. Основни проблеми јесу недостатак документације за поједине објекте и нерешени имовинско-правни односи и дуготрајна тендерска процедура.

Говорећи о резултатима постигнутим у међународној војној сарадњи, министар је рекао да нису искоришћене све могућности у оквиру Програма Партнерство за мир, посебно што није потписан Безбедносни споразум. Он сматра да је то лоше ако се има у виду да су тај споразум потписале све земље

БРОЈНО СТАЊЕ

Према речима министра Шутановца, у Министарству одбране и Војсци Србије 2005. било је око 71.000 људи, а у јануару прошле године 37.611. Сада је 36.853 припадника МО, с тим што је расписан конкурс за пријем 1.500 војника по уговору. До сада је у саставе Војске примљено око 500 људи и очекује се да та цифра буде 37.853 припадника МО, што је практично више него у јануару прошле године.

Тренутно у Војсци Србије има 8.500 војника на служењу војног рока. На Војној академији се данас школује 599 студената, а у Војној гимназији 365 ученика.

ПЛАТА ПОТПОРУЧНИКА

Крајем прошле године плата потпоручника приправника била је 31.362 динара, а данас је 38.382 динара. Ако се на то дода накнада за увећане трошкове становања, његова укупна примања су око 600 евра.

– Тешко да у Србије постоји било која почетничка плата већа од плате потпоручника. Једино тако, у процесу професионализације, можемо да привучемо младе људе да раде тако тежак и одговоран посао. Подсећам да смо у јануару повећали плате и најавили повећање за април, тако да ће априлски чек запослених у систему одбране бити већи за 10,29 одсто – рекао је министар.

северне хемисфере, укључујући Руску Федерацију. Шутановац је истакао да је у овом тренутку Партнерство за мир довољна и неопходна мера сарадње Србије са НАТО-ом – нагласио је он.

Министар је поменуо да је за годину дана одржано пет међународних војних вежби, али да последњој трилатералној вежби Мађарске, Румуније и Србије „Шајка 2008“, одржаној у Тителу, под називом коју је реализовала Управа за ванредне ситуације, није дат одговарајући публицитет. Министарство одбране је учествовало прошле године и у сузбијању поплава и пожара у земљи и Грчкој. Током 2007. године основало је 167 општинских штабова цивилне заштите.

■ ПОБОЉШАНА СЛИКА О ВОЈСЦИ

– Посебно се поносимо укључењем дела капацитета ВМА у мрежу здравствених установа Србије. Сматрамо да је то велики искорак нашег министарства и да смо омогућили грађанима Србије са најтежим обољењима да се уз одговарајући упут могу лечити у ВМА. Од септембра прошле године ВМА је постала и регионални центар за војномедицинску сарадњу – нагласио је министар.

Говорећи о достигнућима у војном школству, Драган Шутановац је истакао да је наш војношколски систем напукон усаглашен са универзитетским. Студенти Војне академије од школске 2007/2008, после завршетка школовања, добијају и војну и диплому појединих цивилних факултета. Министар је рекао да се сада 12 студената ВА налази на школовању у иностранству на основним студијама, а 14 официра је на вишим војним школама.

Он је изразио посебно задовољство чињеницом да је побољшан углед Војске у јавности, о чему говори и податак да је сада десет пута више оних који су конкурисали за ВА него лане, те да је прошле године за 30 места, предвиђених за девојке, конкурисало њих 65, а ове године 107. Повећан је и одзив регрута. У 2005. био је 68,3 одсто, у 2006. години 62 одсто, а прошле године 90 одсто. У децембру 2007. одзив је био 99,9 одсто оних који су желели да служе војни рок у униформи. Поред тога, омогућено је и цивилно служење рока у установама Министарства одбране, чиме се остварују знатне уштеде финансијских средстава.

На конференцији за новинаре министар Шутановац је истакао да је Министарство одбране помогло јавном предузећу *Југоимпорт – СДПР* у склапању уговора за извоз наоружања и војне опреме у Ирак. Истина, они нису учествовали у сачињавању тог уговора, али јесу у подизању угледа наше земље у пословању са Ираком, и министар сматра да без Министарства одбране такав уговор не би могао да буде испуњен.

– Ове године радили смо под великим тензијама. Изазови који су се тицали коначног решења статуса Космета и сарадње са Хашким трибуналом, јесу изазови какве нема ниједна земља у Европи, али су припадници Војске показали максималну зрелост и одговорност – истакао је први човек у Министарству одбране.

У осврту на самопрокламовану независност Косова и Метохије, министар Шутановац је изразио задовољство што није употребљена војна сила у решавању тог проблема и нагласио да би Војска била спремна да, у складу са *Законом* и *Уставом*, испуни све своје обавезе, сво очекивања која би пред њих поставили државни органи. У том смислу, он је истакао врло добру сарадњу са Кфором захваљујући чему су избегнути сукоби. Он сматра да ту сарадњу треба у будућности одржавати, јер је у интересу грађана који живе на Космету.

На крају конференције министар је одао признање новинарима и истакао врло добру сарадњу Министарства одбране са медијима у Републици Србији. ■

Мира ШВЕДИЋ.

ИЗГРАДЊА ВОЈНОГ
КОМПЛЕКСА КОД
БУЈАНОВЦА

ГРАД НА ЦЕПОТИН

Донедавно су напуштено градилиште и плац зарастао у коров одавали утисак да ће „Цепотина“ бити још једна промашена инвестиција, са тешким финансијским, безбедносним и политичким последицама. Почетком маја слика се променила – на планини Рујан неимари убрзано раде како би завршили модеран касарнски комплекс, који, због планиране величине и савремене опреме, називају „српски Бондстил“.

Кори завршетак радова на бази „Цепотина“ најавио је министар одбране Драган Шутановац, када је 7. маја обишао градилиште.

– Решили смо да касарнски комплекс, започет 2002. године и неколико пута конзервисан, завршимо до краја лета. Технички пријем градилишта биће обављен крајем августа, а до краја септембра ће на „Цепотини“ кренути живот и усељавање војника. Очекујем да то буде савремена и модерна база, у којој ће професионални војници бити смештени на одговарајући начин. База истовремено представља стратешки пункт за целу земљу и центрипеталну тачку безбедности за све грађане који живе на простору југа Србије – рекао је Шутановац.

■ ОБЕЗБЕЂЕНА ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА

Први пут се, после неколико десетина година, гради једна велика касарна, која ће, несумњиво, бити најбољи и најмодернији објекат Министарства одбране и Војске Србије.

Обилазећи градилиште, министар Шутановац нагласио је да систем одбране годишње плаћа више милиона динара за закуп просторија за смештај војника, а да, при том, такав смештајни простор није одговарајући. Изградњом касарног комплекса ће се, с једне стране, остварити знатне уштеде, а с друге побољшати услови живота и рада припадника Четврте бригаде Копнене војске. Предвиђено је да у бази буде смештено око хиљаду војника и старешина. Стамбени објекти који су планирани за припаднике Жандармерије неће бити завршени, зато што је МУП одустао од даље изградње.

Завршетак планираних радова очекује се на време. До сада је проблем представљала чињеница да вербално изјашњавање званичника за изградњу војнополицијског комплекса „Цепотина“ нису пратили и конкретни потези у виду финансијске подршке. Данас су прво обезбеђена новчана средства, из Националног инвестицио-

ног плана, а потом потписани уговори са извођачима грађевинских радова.

Одговарајући на питања новинара, министар одбране Драган Шутановац нагласио је да предузећа која склапају уговоре са Министарством одбране имају поверења у то да могу нормално да раде.

– Министарство одбране, у овом тренутку – рекао је Шутановац – нема дугова, а пре више од годину дана систем одбране дуговао је 2,8 милијарди динара. Годишње смо плаћали петсто милиона динара затезне камате. Дугове смо вратили, камату уштедели, а надамо се да ће и фирме за своје услуге понудити ниже цене, јер су до сада у цену урачунавали и чекање за уплату новца.

На градилишту касарног комплекса „Цепотина“ начелник Војног грађевинског центра Ниш потпуковник Слободан Недин обавестио је министра и помоћника министра одбране за материјалне ресурсе Илију Пилиповића о урбанистичком плану и завршеним грађевинским активностима.

Касарнски комплекс налази на површини од 36 хектара и до њега води асфалтирани пут од три километра, од Бујановца. Урбанистичким планом простор комплекса подељен је на командну, стамбено-наставну, интендантску и техничку групу објеката – и остале објекте инфраструктуре.

Предвиђено је да касарна има и два хелидрома, док би се у другој фази изградиле војнички клуб и спортска хала. Упоредо са завршетком грађевинских радова, опремаће се и ентеријер, уграђивати кухињска опрема и потребна техничка средства.

■ КРАТАК РОК ИЗГРАДЊЕ

Средства за изградњу „Цепотине“, у висини од милијарду и тридесет милиона динара, обезбеђена су из Националног инвестиционог плана. Уговорена вредност радова је 950 милиона динара, док ће се остатак новца утрошити за куповину опреме или непредвиђене радове. Инвеститор комплекса – Војнограђевински центар Ниш – изабрао је на јавном позиву и конкурсима четири извођача радова: „Гра-

дитељ” Ивањица – шест стамбених павиљона, у вредности од 320 милиона динара, „ДМБ Инжињеринг” Ниш – два објекта за 45 милиона динара, „Тончев градња” из Сурдулице – девет објеката у вредности од 220 милиона динара и Постројење за пречишћавање воде „Градитељ” Нови Сад, за 12 милиона динара.

На градилишту су ангажовани и радници ВГУ „Београд”, који изводе радове на инфраструктури у вредности од 160 милиона динара. По речима потпуковника Слободана Недића, уговорена је изградња већине предвиђених објеката – 90 одсто. Наредне две недеље уговориће се изградња још три објекта. На тај начин обезбедиће се услови да се рок и темпо изградње испоштују, а објекти заврше на време.

Радници ВГУ Београд су међу првима изашли на градилиште, а њихов директор Раденко Сузић каже: „Имамо радне и стручне квалитете, а уз ефикасно финансирање, завршићемо поверене послове на време”.

Од руководиоца градилишта Миленка Иванчевића сазнали смо да је већ завршено десетак километара саобраћајница, два километра канала за постављање енергетских коблова и скоро комплетна водоводна и канализациона мрежа. Мајстор је ангажовала и фирма „ДМБ Инжињеринг” из Ниша, чији сувласник Зоран Михајловић истиче да ће до септембра завршити управни објекат и зграду кантине. На лицу места су и надзорни органи који контролишу материјал што пристиже на градилиште, мере ХТЗ заштите и сигурности и квалитет радова. Већ сада се могу назрети контуре града који ниче на „Цепотини”.

■ СТРАТЕГИЈСКИ ЗНАЧАЈ

Како је текла изградња „Цепотине”?

Највиши војни и државни званичници почели су да обилазе пропланке изнад села Божињевац код Бујановца крајем 2001. године. Савезна влада СР Југославије доделила је, почетком 2003. године, 200 милиона динара за изградњу базе Координационом телу за општине Прешево, Бујановац и Медвеђа. Од тог новца купљено је земљиште и завршен знатан део инфраструктурних послова, али је убрзо понестало финансијских средстава, тако да се, у 2004. години, радило спорије. Ондашњи министар одбране Првослав Давинић наредио је промену планова изградње базе и најавио да ће за њену изградњу бити потребно много више новца – кога није било. Планирана је тада и изградња хотела, затвореног базена, фуд-

СТАНОВИ У ВРАЊУ

Током боравка на југу Србије, министар одбране Драган Шутановац посетио је и стамбено градилиште у врањском насељу „Виктор Бубањ”. Том приликом је директор Грађевинске дирекције Републике Србије Драган Грујић истакао да ће 96 станова, површине око 7.000 квадратних метара, бити завршено за четири месеца и да ће се у 64 стана уселити припадници Војске Србије.

Системским решењима о размени имовине Војске за изградњу стамбених јединица, али и сарадњом Министарства одбране и Грађевинске дирекције РС, обезбедиће се изградња још 150 станова у Новом Саду, Нишу, Ваљеву, Чачку и Врању.

балског игралишта, спортских терена, биоскопске сале, али и савременије хортикултурно уређење простора, изградња соба са купатилима и камином. Све је то додатно компликовало наставак грађевинских радова и тражило већа финансијска улагања. Од тада до данас у базу је уложено још 210 милиона динара – средства Министарства одбране и Дирекције за грађевински инжињеринг, која су искоришћена за изградњу кухињско-трпезаријског блока, четири километра водоводне и

канализационе инсталације и пола километара система за грејање.

Нема сумње да су челници Владе Републике Србије, Министарства одбране и Националног инвестиционог плана донели праву одлуку, када су одлучили да после четворогодишњег затишја одвоје новац за завршетак комплекса „Цепотина”. Таква одлука последица је потребе да се на југу Србије разместе јединица Војске, а обезбеде ваљани услови за живот и рад око хиљаду људи, али и сместе техничка средства. Неспоран је и стратешки значај базе и њена улога у противтерористичкој заштити коридора 10 и спречавање терористичких активности у Пчињском округу. Такође је требало распоредити интервентне снаге Војске ближе саставима у Копненој зони безбедности. Безбедности свих грађана на југу Србије и заустављање исељавања Срба из Бујановца и Прешева јесу неке од политичких димензија „Цепотине”.

Данас је више него извесно да ће се, убрзо, изнад села Божињевац појавити савремена касарна, којом ће се поносити и Војска и држава. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Радован ПОПОВИЋ

СЕЋАЊЕ НА ПИЛОТА МИЛЕНКА ПАВЛОВИЋА

Девета годишњица погибије pilota пуковника Миленка Павловића, команданта 204. ловачког авијацијског пука, у време бомбардовања НАТОа, обележена је у Ваљевоу, у присуству родбине, ратних другова, припадника Војске Србије и бројних грађана.

Пуковник Павловић полетео је 4. маја на ловцу МиГ 29 са аеродрома у Батајници да би спречио авијацију НАТОа да бомбардује Ваљево.

У неравноправној борби над небом родног краја, два пројектила погодила су његов авион, који се потом срушио у селу Бујачић.

На комеморацији 5. маја у Ваљевоу и Бујачићу, крај спомен-обележја која подсећају на јунаштво пуковника Павловића, венце и цвеће положили су и представници 204. авијацијске базе Војске Србије. ■

СТРУЧНА РАСПРАВА ИЗ ОБЛАСТИ ОДРЖАВАЊА

У касарни „Топчидер“ у Београду, у организацији Управе за одбрамбене технологије Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране, 8. маја одржана је стручна расправа „Репројектовање система одржавања“.

Скуп је отворио заступник начелника Управе за одбрамбене технологије пуковник др Данко Јовановић, а на њему су учествовали официри логистике, који се у свом раду тежишно баве задацима одржавања.

Током расправе учесници су настојали да што објективније сагледају систем одржавања у Војсци Србије и да утврде проблеме који оптерећују његово функционисање како би створили услове за што скорије репројектовање тог система.

Логистичари су се сложили да проблеми одржавања средстава којима Војска располаже нису лако решиви. Њима су посебно допринели лоши материјални услови протеклих година, па се не могу решити преко ноћи. Назначене су и конкретне методе које би систем одржавања учиниле ефикаснијим, посебно коришћењем расположивих капацитета за ремонт. ■ А. А.

КУРС ЗА ОПЕРАТИВНЕ ПОСЛОВЕ

Од 12. до 14. маја одржан је, први пут у Београду, курс за оперативне послове у Генералштабу ВС и командама оперативног нивоа. Курс је отворио генерал-мајор Драган Колунија, начелник Управе за оперативне послове (Ј-3).

Током стручног оспособљавања полазници су изучавали примену новог правила о употреби Војске, поступке оперативног планирања, организовања и контроле оперативних и функционалних способности, затим, задатке приликом обезбеђења објеката, материјалних средстава и људства, али и вођење оперативне евиденције, планирање рада у командама, као и писање планова из Упутства за оперативно планирање.

И организација унутрашње службе, примена информационог система за припрему и унапређење територије, те оперативно маскирање, такође су биле области из којих су учесници курса стекли нова знања. ■ А. А.

УКРАТКО

ГОДИНУ ДАНА КОМАНДЕ ЗА ОБУКУ

На свечаности у касарни „Топчидер“ у Београду недавно је обележена годишњица рада Команде за обуку Војске Србије. Скупу су присуствовали начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош, државни секретар Министарства одбране др Зоран Јефтић и помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић.

– Команда за обуку формирана је пре годину дана као посебна интервидовска команда оперативног нивоа, са задатком да обједини и управља индивидуалном обуком припадника Војске. После организацијско-мобилизацијских промена обука јесте наша тежишна активност, а током протекле године потврђен је висок квалитет новог система обучавања – истакао је командант Команде за обуку генерал-мајор Љубиша Диковић.

Према речима начелника Генералштаба генерала Поноша, наше опредељење јесте да нам обука буде у тежишту свих активности. Бројни показатељи, као што је попуњеност термина за гађања јединица на полигону Пасуљанске ливаде, говоре да се обука у Војсци Србије изводи на интензиван и ефикасан начин. ■

ДАН ЦЕНТРА ЗА ОБУКУ ЛОГИСТИКЕ

У крушевачкој касарни „Цар Лазар“ обележен је Дан Центра за обуку логистике – 4. мај. На тај датум Центар за обуку препотчињен је Команди за обуку. Свечаности су присуствовали командант Команде за обуку генерал-мајор Љубиша Диковић и представници локалне самоуправе.

Том приликом командант Центра за обуку логистике пуковник Милорад Димитријевић нагласио је да су, у 2007. години и прва четири месеца ове године, у Центру за обуку логистике реализовани 31 курс и више осталих облика усавршавања свих категорија лица. На њима су обучени 17 официра, 90 подофицира, 215 професионалних војника, 47 цивилних лица, 134 студента Војне академије и 97 војника на редовном одслужењу војног рока. ■

3. М.

Тактичка вежба специјалних јединица

ТАЛАЧКА КРИЗА-2008

Припадници Специјалне бригаде и војне полиције из састава Копнене војске извођењем вежбе на Батајници приказали су како специјални тимови делују у ситуацијама када су отети таоци у ваздухопловима и објектима аеродрома и поступке током противтерористичких задатака

Јединице Војске Србије су на аеродрому у Батајници 23. априла извеле тактичку вежбу *Талачка криза – 2008*. Том приликом су демонстрирали дејство тимова специјалних снага у решавању ситуација са отетим таоцима у ваздухопловима и аеродромским објектима. На вежби су учествовали припадници Специјалне бригаде, 5. и 35. батаљона војне полиције из састава Копнене војске и старешине 204. авијацијске базе из састава ВиПВО.

Вежби *Талачка криза – 2008*. присуствовали су начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Здравко Понош, заменик начелника ГШ генерал-мајор Милоје Милетић, командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић, командант ВиПВО генерал-мајор Драган Катанић и командант Специјалне бригаде пуковник Илија Тодоров. Увежбавање састава Војске пратио је и помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић. Руководилац вежбе био је заменик команданта Специјалне бригаде пуковник Зоран Величковић.

ПЛАВА ЗЕМЉА

Према замисли вежбе, терористичке снаге из Калабије, јужне провинције *Плаве земље*, подржане сесионистичким руководством, планирале су ударе по њеним војним и цивилним објектима. На то су се решиле пошто су, према сценарију вежбе, у

децембру прошле године претрпеле око 60 посто губи-
така, као последицу војне операције државних снага.

После једностраног признавања независности про-
винције Калабије, руководство те самопроглашене др-
жаве одлучило је да додатно утиче на одлуке међуна-
родне заједнице – терористичким дејствима на важне
објекте у земљи. Циљ терориста био је да умање ди-
пломатске напоре државних институција како би очува-
ли суверенитет над целокупном државном територијом.

У ноћи 23. априла, група од дванаест терориста
напала је аеродром наомак главног града *Плаве зе-
мље*. На вежби је то био војни аеродром на Батајни-
ци. Савладано је аеродромско обезбеђење и заузет
објекат аеродромске контроле лета. Истовремено је
део терориста отео ваздухоплов Т-70 и приморао га
да слети на аеродром у Батајници. Авион је зауста-
вљен у близини зграде контроле лета. Обраћајући се
мобилним телефоном медијима, терористи су од над-
лежних затражили ослобађање ухапшених вођа то-
ком офанзиве владиних снага.

Тражили су и да им се омогући прелет отетим авионом до ае-
родрома у некој од суседних земаља, где би ослободили осморо
отетих путника и четворо отетих припадника особља аеродромске
контроле лета. Влада суседне *Жуте земље* је у међувремену при-
хватила да отети ваздухоплов слети на њену територију и гарантује
безбедност таласа. Руководство побуњене провинције Калабије је,
како би сачувало позитивну слику о себи у свету, одбацило повеза-
ност са терористима.

Здружена оперативна команда војске *Плаве земље*, којој су пот-
чињене специјалне јединице и јединице војне полиције, одлучила је да
онеспособи или уништи терористе. Ангажовањем снага на потезу

према граници са одметнутом провинцијом Калабијом спречени су даљи упади терориста из тог правца. Брзим дејством специјалаца терористи су блокирани на аеродрому.

Док су њихови саборци блокирали аеродром, окружили шири простор где се терористички напад догодио и прикупљали додатне информације о нападачима, припадници специјализоване јединице за противтерористичка дејства пристигли су на саму линију блокаде. Проверили су опрему и кренули у акцију. Оружје које су користили било је прилагођено брзим дејствима и лако за ношење. Специјалци су радили онако како су обучавани...

■ СИГНАЛ „ОРКАН“

Преговарачки тим није успео да убеди терористе да се предају. Они су остали упорни у својим захтевима. Нису веровали да су војне снаге *Плаве земље* способне да их зауставе и бахато су пожуривали преговараче да им што пре омогуће узлетање с аеродромске писте. Очигледно, више се није могло чекати... Снајперски тимови, на ближој линији блокаде, заузели су положаје.

За почетак акције одабран је тренутак када су се, по договору са терористима, отетом авиону приближила возила за снабдевање летилице горивом и храном. Вешто се заклањајући из возила, антитерористички тим се приближио авиону и заузео борбени поредак, на месту где их терористи, због мртвог угла, не могу спазити. Истовремено је део специјалних снага опколио зграду контроле лета.

Специјалци су се лагано прикрали улазу у авион. На сигнал „Оркан“ уследио је синхронизован и муњевит упад обе групе специјалаца у летилицу и у објекат контроле лета. Из ваздуха им је подршку пружио хеликоптер „газела“, тако да су противтерористичке снаге све време имале одличан увид у ситуацију са свих страна.

Већина терориста је одмах савладана. Мањи број је избегао заробљавање и покушао да побегне. Зауставио их је службени пас, специјално обучен да се не плаши пуцњаве око њега.

Један од терориста је успео да са таоцем побегне с места упада противтерористичког тима отетим возилом. Није далеко одмакао. Заједничком акцијом из ваздуха и на земљи, за њим је брзо организована потера. Зауостављен је на самој ивици аеродромске писте и приморан да се преда.

Следили су, потом, војнополицијске истражне радње и евакуација повређених. Акција на аеродрому била је сигурна, хитра и ефикасна.

Анализирајући вежбу *Талачка криза – 2008*, начелник Генералштаба похвалио је обученост противтерористичке јединице Војске Србије за специјалне задатке. ■

А. АНТИЋ
Снимили Д. БАНДА и З. ПЕРГЕ

ВОЈНИ ПРОНАЛАЗАЧИ НА 28. САЈМУ ПРОНАЛАЗАШТВА

У организацији Савеза проналазача и аутора техничких унапређења Београда, у Етнографском музеју у Београду, од 5. до 9. маја, одржана је 28. међународна изложба проналазача, нових технологија и индустријског дизајна.

Војни иноватори, који су учествовали на изложби, приказали су девет експоната – по четири из Војнотехничког института и Ваздухопловног завода „Мома Станојловић“ и један из Војне академије.

Како је истакао начелник Одсека за инвентивну делатност Управе за стратегијско планирање Министарства одбране пуковник Обрад Чабаркапа, војни иноватори су овогодишњим наступом потврдили висок углед који уживају у научном свету.

Златна плакета са великом златном медаљом са ликом Николе Тесле ове године додељена је Војнотехничком институту за следеће проналаске – аеровага велике крутости са полупроводничким мерним тракама, уређај за заштиту мотора са унутрашњим сагоревањем на савременим борбеним возилима, падобрански систем за заустављање ауторотације клипног авиона и радио-алармни систем за плажу. Војној академији је за проналазак склопа за уметнуту цев тенка М-84 додељена златна медаља са ликом Николе Тесле, а специјално признање за нове технологије припало је Ваздухопловном заводу Мома Станојловић за четири експоната. ■

ДОГАЂАЈИ

КОМЕМОРАЦИЈА НА ОСТРВИМА КРФ И ВИДО

Поводом обележавања 92. годишњице искрцавања српске војске на острва Крф и Видо, 2. и 3. маја одржане су комеморативне манифестације у знак сећања на око 250.000 страдалих цивила и припадника Војске. Комеморативним церемонијама присуствовали су званичници Републике Србије и Републике Грчке, али и представници српских удружења опредељених за неговање традиција ослободилачких ратова Србије.

Осим церемонија одавања државних и војних почести, организован је и уметнички програми најбољих ћака Треће, Пете и Дванаесте београдске гимназије, који обилазе српске меморијале у Републици Грчкој.

Делегацију Републике Србије предводио је министар културе Војислав Брајовић, а уз њега на Крфу и Виду боравили су државни секретар у Министарству рада и социјалне политике Зоран Мартиновић, помоћник министра културе др Миомир Кораћ и вицеадмирал Јован Грбавец. ■

ПРЕКВАЛИФИКАЦИЈА ОФИЦИРА У НИШУ

На Машинском факултету у Нишу, 9. маја одржана је свечаност поводом завршетка преквалификације четврте групе официра Војске Србије у Центру за обуку Ниш.

Свечаности су присуствовали саветник помоћника министра одбране за људске ресурсе Милан Мићановић, декан Нишког универзитета др Радослав Бубањ, начелник дирекције за преквалификацију потпуковник Милан Богојевић, али и војни изасланик краљевине Холандије пуковник Јан ван ден Елсен.

У оквиру четвртог циклуса организован је преквалификација 51 официра, урађено је 40 пројеката и одржано више од 500 сати обуке и разних посета.

У протекле три године 360 официра Војске Србије похађало је интензивирани тромесечни програм преквалификације у Центру за обуку Ниш. Око 70 посто полазника Присме наставило је професионалну каријеру у цивилном сектору. ■

З. М.

РЕШАВАЊЕ ДУГА ВОЈНИМ ПЕНЗИОНЕРИМА

Влада Републике Србије је на седници 9. маја, сем осталог, донела и Закључак о формирању радне групе која ће предложити начин решавања питања дуга војним пензионерима за период од 1. августа 2004. до 30. новембра 2007. године, који је настао због различитог обрачуноског основа.

Подсећамо да су војне пензије, почевши од децембра 2007. године, потпуно изједначене свим корисницима. ■

СВЕТСКИ ДАН ЦРВЕНОГ КРСТА

Под геслом Заједно за хуманост обележен је 7. мај, дан Међународне федерације друштвава Црвеног крста и Црвеног полумесеца. Домаћин свечаности био је Црвени крст Србије, наша најстарија и највећа хуманитарна организација, која обележава 132. годину постојања, а чини је пет градских и 178 организација у општинама,

10.000 сталних и више од 60.000 повремених волонтера. Од тог броја, 60 посто чине млади.

Тим поводом, и председник Републике Србије Борис Тадић примио је делегацију Црвеног крста Србије.

У оквиру недеље Црвеног крста организован је низ друштвених акција, као што су „Пакет за новорођену бебу“, „Крв живот значи“ и „За доброту сваки дан је добар дан“.

Од 12. маја почеће обука из прве помоћи за око 15.000 војника на цивилном служењу војног рока. Обуку ће, сем осталих активиста, изводити чланови екипе Црвеног крста Србије, која је на европском првенству у пружању прве помоћи освојила прво место, чиме је поновила прошлогодишњи успех.

Поред домаћина, председника Црвеног крста Србије др Драгана Радовановића, на свечаности су говорили Пол Хенри Анри, шеф регионалне делегације Међународног комитета Црвеног крста, и Олав Олстад, шеф делегације МКЦК. Прочитано је и поздравно писмо њеног краљевског височанства принцезе Катарине. ■

Б. К.

ОБУКА ЈЕДИНИЦА АБХО

ТРЕЋА МИСИЈА ВОЈСКЕ

Елементарне непогоде, хаварије на индустријским постојењима или средствима за транспорт опасних материја често изазивају зебњу када путем телевизије гледамо њихове страшне последице. У очи прво упадају слике жртава и сав ужас који се у неколико секунди или минута сручио на неки град, можда хиљадама километара далеко. У другом плану, често невидљиви оку камере, десетине људи, прилежно помажу унесрећенима, санирају последице страшног догађаја и сами често ризикујући сопствени живот и здравље. Специјализоване јединице Војске Србије и Управе за ванредне ситуације Министарства одбране обучавају се за реаговање у случају да се цивилно становништво нађе у сличној опасности. Од њихове стручности и брзине много зависи. На полигону „Равњак“ код Крушевца, они су приказали део свог умећа.

Несрећа не бира ни место ни време. Једноставно се догоди. Од давнина је позната изрека да су ватра и вода добре слуге, а зли господари. Исто правило важи и за цивилизацијске тековине, створене да допринесе човечанству, које понекад услед непажње или несрећног случаја угрозе свога творца. Савремене државе, готово у сваком насељу или надамак њега развиле су индустријска постројења која у свом производном процесу баратају опасним материјама. Ретко се дешава да у таквим постројењима дође до хаварије, али ако то деси, последице знају бити катастрофалне. Зато је, поред превенције нежељених догађаја, важно да постоје људи, стручни и спремни за брзу реакцију како би настала штета била што мања, а људски животи и здравље сачувани.

■ ТРКА С ВРЕМЕНОМ И ОТРОВИМА

На полигону „Равњак“ надамак Крушевца специјализоване АБХО јединице Војске Србије у сарадњи са Одељењем за ванредне ситуације, ватрогасном јединицом МУП-а и особљем Црвеног крста 17. априла ставили су на пробу умеће и брзину реаговања у симулираној хаварији на постројењу хемијске индустрије. Око 100 професионалних припадника Војске и двадесетак цивила током 45 минута динамичне вежбе под руководством команданта 246. батаљона АБХО пуковника Зорана Стојановића приказали су завидну обученост и способност синхронизације.

Потврда значаја вежбе било је присуство најодговорнијих личности Војске Србије и представника локалне самоуправе међу којима су били – начелник Генералштаба генерал-потпуковник Здравко Понош, командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић, начелник Управе за обуку и доктрину Генералштаба ВС генерал-мајор Петар Ђорнаков и начелник Расинског округа Бранимир Трајковић.

Сценарио вежбе предвиђао је да се у једном од производних погона хемијске индустрије догодила хаварија проузрокована пожаром приликом чега је дошло до ослобађања 10 тона хлора. Експлозије су почеле да се разлежу полигоном „Равњак“, а облак дима убрзо је прекрио вежбалиште. Иако су многобројни посматрачи знали да се ради о симулацији, приказ није био ни мало пријатан. Неколико војника, који су били „у улози“ повређених радника фабрике, само су допринели таквом утиску.

ВЕЖБЕ У РЕАЛНИМ УСЛОВИМА

Начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Здравко Понош вежбу је оценио као успешну и садржајну. Обраћајући се учесницима вежбе, он је рекао да ће Војска имати све више прилика да се ангажује у својој трећој мисији односно помоћи цивилним властима у случају елементарних непогода и других акцидента. Понош је истакао да су мешовите структуре, какве су учествовале у данашњој вежби, током 1999. године показале успех захваљујући инвентивности и очуваним знањима. Начелник Генералштаба је подвукао да је неопходно радити на синхронизацији свих структура које учествују о оваквим активностима и најавио да ће се ускоро организовати вежбе у реалнијим условима.

Коментатор вежбе објавио је да Центар за обавештавање одмах извести команданта општинског штаба цивилне заштите који је донео одлуку о пуштању специјализоване РХБ екипе на место несреће. Стручна процена метеоролошких услова указивала је на опасност од испаравања велике количине хлора, а да се приликом експлозије у атмосфери већ нашло 1,88 тона те опасне материје. Такође је процењено да је дубина примарног контаминационог облака 0,7, а секундарног чак 1,9 километара. Наглашено је и да температура кључања хлора износи 34 степена, а да је 360 милиграма по кубном метру ваздуха средња смртоносна концентрација тог гаса. Сви ти подаци, иначе добијени употребом специјалног софтверског пакета HeSPRO, указивали су на опасност од ширења отровних супстанци.

Општински штаб цивилне заштите, којим би у реалним околностима командовао председник општине, нашао се у трци с временом и отровима који су се великом брзи-

ном ширили атмосфером. Последице таквог догађаја у стварности могле би да буду веома озбиљне. Поред живота и здравља радника фабрике и људи који би се нашли у близини експлозије, биле би угрожене домаће животиње, биљни свет, обрадиве површине, возила и објекти у којима би боравак био немогућ дуже времена.

У таквим ситуацијама неопходно је да надлежне службе покажу брзину и вештину, али и способност координације. Војска, полиција, одељење за ванредне ситуације, стручне медицинске службе и Црвени крст – сви они тада стављају на пробу храброст, пожртвованост и знање за које се надају да га неће никад употребити.

■ ЕКСПЕРТИ НА ПРОБИ

Синхронизована акција на полигону „Равњака“ почела је евакуацијом повређених и контаминираних радника. Наглашено је да се у таквим ситуацијама медицинска помоћ на лицу места пружа само животно угроженима, док се сви остали у што краћем року превозе у санитетске станице које се формирају специјално за ту намену или у најближи здравствени центар ако су повреде теже природе.

Док су возила са унесрећенима напуштала место хаварије на сцену је ступила ватрогасна јединица МУП-а Републике Србије и Трећи батаљон војне полиције из Ниша, који је имао задатак да обезбеди индустријски комплекс и забрани људима и возилима да прилазе контаминираним подручју. Колегама из полиције на гашењу пожара убрзо се прикључило и један вод за деконтаминацију из састава 246. батаљона АБХО. Посматрачи вежбе имали су прилику да виде „обећајце“ у опреми која штити од пламена и излагања токсичним материјама.

Током неколико наредних минута приказано је стручно ангажовање припадника 246. батаљона АБХО, који су, користећи савремену опрему и возила, најпре установили врсту и интензитет отровних супстанци, а затим деконтаминирали подручје „крuga фабрике“, околне саобраћајнице и на крају возила и људство које је учествовало у операцији.

На изглед рутински посао, који су стручни тимови Војске Србије обављали користећи направе којима би се без претходног објашњења тешко назрела намена, захтева, како је наглашено, врхунску стручност и усредсређену пажњу свих учесника акције. Треба нагласити да АБХО јединице наше војске једине у држави располажу свим потребним средствима и знањима за реаговање у случају сличних хаварија.

Без учешћа оружаних снага на санацији последица таквих несрећа цивилно становништво било би изложено несавладивим последицама. Управо је из тог разлога трећа мисија Војске Србије претпоставила помоћ цивилним органима власти и становништву у случају разних непогода и катастрофа. Поимање безбедносних претњи само у контексту непосредне војне угрожености одавно је превазиђено. Зато су и оружане снаге морале да се прилагоде новим захтевима и изазовима. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимио Радован ПОПОВИЋ

Вежба Цивилне заштите „Шајка 2008“

ТРИ ДРЖАВЕ
ПРОТИВ
ПОПЛАВЕ

У току четири дана, колико је трајала вежба, припадници Међународне акционе групе приказали су завидну обученост у спасавању и пружању помоћи угроженом становништву у различитим ситуацијама изазваним првенствено поплавама. Својим активностима они су доказали да су способни за заједнички одговор на изазове који се тичу безбедности грађана не само у еврорегиону Дунав–Криш–Мориш–Тиса (ДКМТ), већ и у овом делу Европе.

Постављање система за мониторинг

Мобилно командно возило

У ширем рејону Титела, општине којој је у пролеће 2006. године, због надоласка набујале Тисе, претила опасности да буде потпуно поплављена, од 21. до 24. априла изведена је трилатерална вежба Цивилне заштите (ЦЗ) „Шајка 2008“. Вежбу, у којој је учествовало 210 припадника Међународне акционе групе за заједничку борбу против изазова насталих због поплава, реализовала је Управа за ванредне ситуације Министарства одбране РС, у сарадњи са Извршним већем АП Војводине, Општинским штабом ЦЗ и локалним учесницима, чија је основна делатност заштита и спасавање.

■ МЕЂУНАРОДНА АКЦИОНА ГРУПА

Пројектом мултинационалне групе, коју чине националне акционе групе Мађарске (90 припадника), Румуније (60) и Србије (60), предвиђени су брзо реаговање и тимско збрињавање угрожених људи, материјалних добара и животне средине у регији ДКМТ. На позив државе угрожене поплавом већих размера,

ОСПОСОБЉЕНОСТ И ХУМАНОСТ

Према речима потпуковника Слободана Миленковића, команданта наше Акционе групе, после вежбе националној Акционој групи остаје 35 малих шатора са електричном енергијом, санитарним контејнерима и свом осталом опремом за потпуно и квалитетно тромесечно збрињавање 35 угрожених породица.

– Поред тога, добићемо и квалитетну опрему за комуникацију, која је изузетно значајна у извршавању наменских задатака, посебно на води. Нашим спасиоцима највише недостаје опрема за трагање и спасавање из рушевина. И поред тога показало се да они, када су у питању оспособљеност и хуманост, нимало не заостају за другим члановима Акционе групе – рекао је потпуковник Миленковић.

ДКМТ–РЕСЦУЕ, тим сачињен од људи који прођу специјализовану обуку, а коју организује Акциона група, обавља специјалне спасилачке задатке и ради на превенцији и санирању последица поплаве, у сарадњи са локалним органом за управљање у опасним ситуацијама (Штаб цивилне заштите).

Командовање међународном Акционом групом поверено је пуковнику Тамашу Сичу, шефу Одсека за спасавање у Дирекцији за заштиту од катастрофа Републике Мађарске, док свака национална акциона група има свог команданта. У нашем случају, командовање националном Акционом групом поверено је потпуковнику Слободану Миленковићу, начелнику реферата службе осматрања и обавештавања у Управи за ванредне ситуације МО.

Обука чланова мешовите групе спроведена је у наставном центру Кишхомок у Мађарској, по међународним принципима заштите од катастрофа и пружања хуманитарне помоћи, након чега су полазници добили сертификате за учешће у ДКМТ–РЕСЦУЕ.

МОБИЛНО СЕЛО

Првог дана учесници вежбе „Шајка 2008“ подигли су на Тителском брегу, изнад обале реке Тисе, „мобилно село“ пуног смештајног капацитета за тристотинак угрожених, са комплетном пратећом инфраструктуром. И сами су током вежбе били ту смештени.

СТАЛНО КОНДИЦИОНИРАЊЕ

– Од изузетног је значаја то што је заједничка Акциона група формирана на територији која је веома често изложена опасностима од поплава. Вежба, на којој припадници групе своја теоретска знања стечена током седмодневне обуке у Мађарској проверавају у пракси, показала је примерну стручност и сигурност у раду спасилачких екипа.

За заједничко деловање у кризним ситуацијама посебно су важни размена искустава и међусобна размена достигнутог нивоа стручних знања, њихово усвајање и уграђивање у националне припреме за супротстављање опасностима – рекао је генерал Золтан Бенкович, директор Сектора за заштиту од катастрофа града Будимпеште и надзорник за INSARAG на вежби.

Наглашавајући да је оваква акциона група потпуна новина, он је додао да је неопходно да се након вежбе систематизују искуства, утврде добре стране и слабости које треба отклонити и стално увежбавати формирану заједничку Акциону групу, како би у сваком тренутку била спремна за правовремено реаговање на било ком делу територије региона ДКМТ.

НЕПОГОДЕ НЕ ПОЗНАЈУ ГРАНИЦЕ

Министар одбране Драган Шутановац рекао је да је у пројекат и опрему коришћену на вежби Европска унија уложила око милион и двеста хиљада евра, од чега ће у Србији остати око половина те суме, што показује да ЕУ није организација која мисли само на своје чланице.

– Елементарне непогоде не познају границе, па је веома важно бити спреман за неопходан, адекватан, заједнички одговор у заштити грађана и њихове имовине, без обзира на територију. Значајно је и то што се прибављена опрема и формирана национална Акциона група неће ангажовати само у Војводини, већ ће имати могућност ангажовања на целокупној територији Републике Србије – нагласио је министар.

Снимко 3. ПЕРГЕ

Следили су, затим, постављање и провера система за мониторинг, израда и ојачавање двестаметарског одбрамбеног насипа системом ребрестог подупирања. Другог дана вежбе, коју је пратио и министар одбране Драган Шутановац, приказани су сегменти евакуације становништва са поплављене територије, њихов превоз до прихватне станице и пружање лекарске помоћи, али и спасавање лица из возила потонулог у воду, уз ангажовање ронилаца и бродских дизалица.

У више од двадесет активности на више припремљених локација организатори вежбе симулирали су реалне ситуације које могу наступити током поплава већих размера, па су тако приказани и начини неутралисања загрљане воде и сакупљање опасног материјала, спасавање и превоз животиња, уклањање блокада, спречавање покушаја становништва да самоиницијативно одреди приоритет спасавања и пружања помоћи, те спасавање угрожених спасилаца.

СПАС ИЗ РУШЕВИНА

Велико занимање присутних изазвао је и приказ потраге и спасавања лица настрадалих у зарушавању објекта. По вежбовној претпоставци, изливи воде су ослабили темеље куће која се затим урушила. На лице места је веома брзо пристигла екипа спасилаца мађарске Акционе групе са специјализованом опремом и псом за откривање затрпаних у рушевинама, са својим водичем Кларом Шоломон. Већ након првог уласка у објекат пас је открио страдалог. Међутим, приликом рашчишћавања рушевина утврђено је да се у непосредној близини жртве налази неексплодирано убојно средство. Акција спасавања жртве је прекинута и извештен је штаб, како би се упутио захтев за ангажовање стручњака за уништавање опасне експлозивне направе.

Тада је на сцену ступио, српској јавности добро познат, тим потпуковника Срећка Гавриловића, начелника Одељења за уништавање неексплодираних убојних средстава у Управи за ванредне

ситуације МО, који је након извиђања самог места, између жртве и убојног средства поставио шакове са песком, а жртву прекрио балистичким ћебетом ради њене заштите од евентуалног активирања минско-експлозивног средства приликом повлачења. Након уклањања опасности спасиоци су наставили спасавање жртве, пренели је у шатор за збрињавање и пружили јој потребан лекарски третман.

■ ПУН ПОГОДАК

Имајући у виду искуства стечена током великих поплава у Војводини 2005. и 2006. године, када су се све структуре које су тада ангажоване на спасавању угроженог становништва и материјалних добара нашле усред

Снимио З.ПЕРГЕ

МОНИТОРИНГ

На сваком делу територије на којој се одвијала вежба постављене су камере високе резолуције, које и током ноћи омогућују квалитетно снимање места догађаја.

Како нам је објаснио Прода Шећеров, сарадник у Управи за ванредне ситуације МО и шеф за комуникације у Акционом тиму ДКМТ, слика се са камера видео линком преноси на рачунар у специјалном, мобилном, командном возилу, а из њега команданту Акционе групе прослеђује податке координационом тиму који на основу тога може, готово тренутно реаговати и усмеравати рада спасилачке групе.

Клара Шоломон са псом трагачем

правог „панонског цунамија“, пред Извршно веће Војводине стављен је изузетно велики изазов да осмисли стратегију за супротстављање ризицима и претњама од елементарних непогода. Правовременим покретањем, материјализацијом и конкретном реализацијом пројекта ДКМТ, те формирањем заједничког интервентног мобилног тима, стало се на пут страху од стихије. Тим је у стању да, када несреће и опасности превазиђу капацитете за заштиту и спасавање сваке националне структуре, аутономно и за веома кратко време да адекватан одговор на све ризике, изазове и претње, оценили су најодговорнији у нашем националном систему супротстављања ванредним ситуацијама, што је и приказано на заједничкој вежби „Шајка 2008“.

– Иако је овакво заједничко деловање за нас прво и ново искуство, јер колеге из Румуније и Мађарске таква искуства имају од раније, сматрам да је наша национална Акциона група на овој вежби показала завидне резултате. Са друге стране, имали смо прилику да видимо савремену опрему спасилачких екипа, која је кудикамо боља од наше, па ће, иако део опреме остаје у Србији, њено даље осавремењивање ради адекватне заштите наших грађана бити и један од наших задатака у буџету за наредну годину – нагласио је министар Шутановац коментаришући вежбу „Шајка 2008“.

Министар Шутановац је подсетио да је Војска Србије и на подручју Титела, пре неколико година, учествовала у одбрани тог места од набујале Тисе, те да су њени припадници прошле године у више наврата били ангажовани на гашењу пожара широм Србије, односно да у оквиру своје треће мисије Војска Србије, испуњава максимално све задате обавезе како у земљи тако и у иностранству.

Будимир М. ПОПАДИЋ

РЕСПЕКТАБИЛНА СНАГА

– Формирање Акционе групе и ову њену прву заједничку вежбу треба посматрати као изградњу једног мобилног оперативног тима, који ће, у ситуацијама као што су елементарне непогоде, које нам будуће време може донети и на које, нажалост, стално морамо рачунати, као респектабилна снага бити практично надоградња свим оним напорима које и ми и Румуни и Мађари чинимо и заједно, али и у оквиру својих националних структура, у заштити и спасавању грађана, као заједнички, целовит одговор на могуће кризне ситуације, несреће и опасности – резимирао је учинке вежбе Милан Попадић, начелник Управе за ванредне ситуације МО.

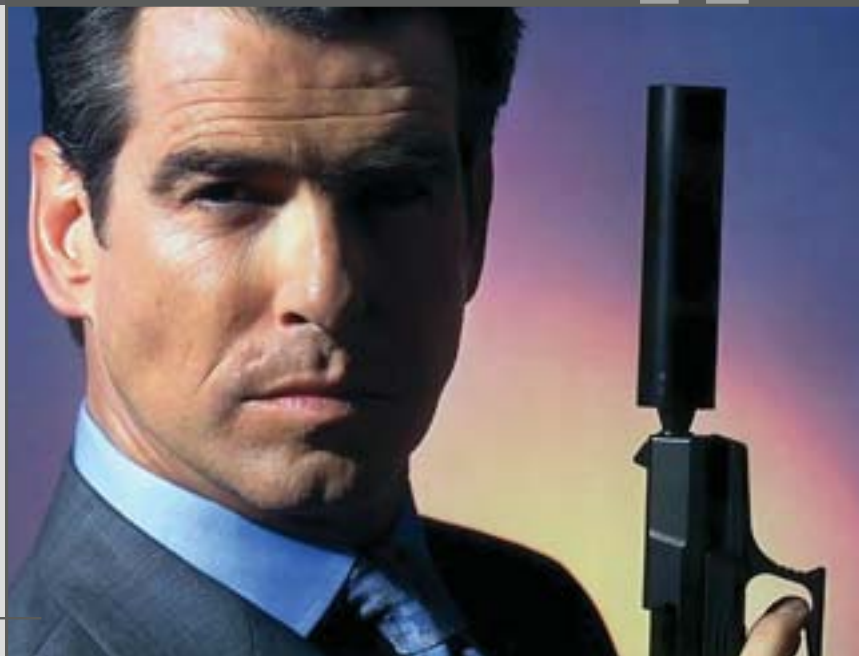
Специјални прилог

АРСЕНАЛ

17

ПИШТОЉИ ЏЕЈМСА БОНДА

ОД БЕРЕТЕ
ДО ВАЛТЕРА

ГРЧКИ ТЕНДЕР ЗА НАБАВКУ
ОКЛОПНИХ БОРБЕНИХ СРЕДСТАВА

ТЕНКОВСКИ
ИЗАЗОВ

ВИШЕЦЕВНИ
ЛАНСЕР РАКЕТА
МЛРС

ЧЕТВРТ
ВЕКА
У ВРХУ

ПОДВОДНИ КАЛАШЊИКОВ

До појаве пиштоља Р11 НК, главно оружје за одбрану и напад „људи жаба“ биле су стреле које су испаливане из подводних пушака. Међутим, после пада Берлинског зида, на видело су изашле многе руске тајне. Једна од њих је и подводна верзија калашњикова, која је била знатно јефтинија и убитачнија од пиштоља Р11 НК.

Диверзантска и противдиверзантска дејства спроводе се како у миру тако и у рату, и то на целом простору зарађених страна. Под простором се не подразумева само земљиште већ и ваздух и вода, ако је има. Све земље света имају и такве јединице које изводе диверзантска, противдиверзантска и остала специјална дејства под водом. Припадници тих јединица углавном су рониоци. А управо они су најосетљивији када се налазе под водом.

До појаве подводног пиштоља Р11 НК, главно наоружање за одбрану и за напад „људи жаба“ биле су стреле које су испаливане из подводних пушака (радиле су на принципу ваздуха или гуме). То оружје служило је рониоцима када би ишли у подводни риболов, али је за „људе жабе“ било неадекватно. Имало је доста недостатака – на

САДРЖАЈ

Оружје „људи жаба“ ПОДВОДНИ КАЛАШЊИКОВ	32
Пиштољи Џејмса Бонда ОД БЕРЕТЕ ДО ВАЛТЕРА	35
Грчки тендер за набавку окопних борбених средстава ТЕНКОВСКИ ИЗАЗОВ	38
Јапански млазни школски авион Т-4 КАВАСАКИ СА КРИЛИМА	42
Руски стратешки и тактички бомбардери ЛЕТЕЋЕ ТВРЂАВЕ	45
Фрегата тип 054 КИНЕСКА ПОМОРСКА МОЋ	49
Универзално возило – ЦИП ЛЕГЕНДА НА ЧЕТИРИ ТОЧКА	51

Уредник прилога
Мира Шведић

пример даљина дејства, прецизност, појединачно испаливање стрела, много времена за поновно дејство...

Поред тих пушака у наоружању се налазио и ронилачки нож. И дан-данас се задржао у арсеналу са истим проблемом као и ранијих година – да се за употребу треба неприметно привући противнику јер се нож под водом може употребити само у борби прса у прса.

После пада Берлинског зида, међутим, изашле су на видело многе тајне. Једна од њих јесте и подводна верзија *калашњикова*, која је била знатно јефтинија и убитачнија од подводног пиштоља Р11 НК. Настала је општа пометња међу јединицама „људи жаба“, јер се приликом њиховог опремања и наоружавања увек водила посебна пажња.

ХЕКЛЕРОВ ПЕТОЦЕВАЦ

Када је решено да се озбиљније посвети пажња проблему наоружавања подводних војника, први су у помоћ притекли конструктори из реномиране немачке фирме Heckler & Koch. Они, пак, нису измислили топлу воду трагајући за компактном, снажном и поузданом конструкцијом која омогућава више узастопних хитаца. Решење је већ постојало. Наиме, прелиставајући старе књиге конструктори су запазили да мајстори израђују пиштоље на кремен. Претеча револвера у том времену звала се „Perer – box“ (*биберница*) и била је састављена од више кружно распоређених цеви са сопственим пуњењем. Заједнички је био рукохват и механизам за окидање.

Управо тако нешто урадила је и фирма H&K. На пластични рукохват постављен је пластични измењив контејнер који се састоји од пет пластиком запечаћених цеви ка-

Аутомат са ознаком АПС савршено је ефикасан под водом

Пиштољ СПП виноу је СССР у сам врх произвођача наоружања за подводне јединице

либра 9,5 мм. Свака цев напуњена је пројектилом – стрелицом од *тунгстеновог карбида*, калибра 7,62 мм. Смештена је у троделни пластични носач – сабот и дуга је 117 мм. То је у ствари поткалибарни пројектил који се у тренутку опалења оштрим врхом пробија кроз танку пластичну мембрану, којом је запечаћена та цев. Опаљује се електричним импулсом из оловне батерије која је смештена у рукохвату пиштоља. Оружје је добило ознаку Р11 НК.

Пиштољ је дуг 200 мм и када је напуњен са пет стрелица тежак је 1,2 килограма, а сама батерија износи 700 грама. У оперативну употребу ушао је 1976. и први су га користили италијански Comsubin, потом немачки Kampfschwimmera, па британски SAS и SBS, да би на самом крају и Американци узели 100 комада за своје специјалне јединице.

Иначе, Р11 НК је дуго био митско оружје о чијим карактеристикама се само нагађало. Чак се ни фотографија није појавила. Тек после објављивања морнаричких таблица TL-7 сазнало се за неке његове карактеристике: да је на пет метара дубине ефикасна до 15 м, на 20 м дубине ефикасност пада на девет метара, а на дубини од 40 м драстично се смањује на свега четири метра. Када није под водом, на копну се исто може употребити и то на даљинама до 30

ПОД ЕМБАРГОМ

Два руска производа – специјални подводни пиштољ СПП-1 и подводни *калашњиков* АПС – одмах су по откривању постала хит не само за подводне јединице војске широм света већ и за аматерске рониоце. Како је у неким земљама продаја ватреног оружја максимално поједностављена, дешавало се да су љубитељи роњења желели купити управо те производе у продавницама ронилачке опреме. До данас им то и није полагало за руком.

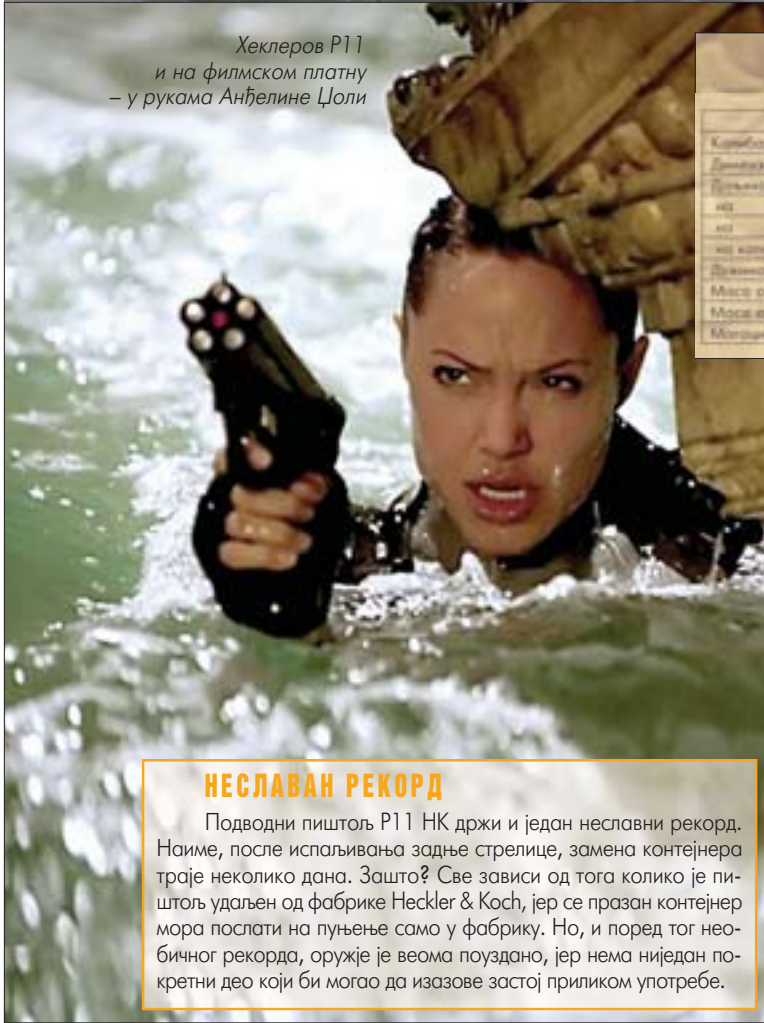
метара. Звук из Р11 НК јако је сличан пригушеном дејству НК MP-5SD.

РУСКЕ ТАЈНЕ

Када је срушен Берлински зид испливале су у јавност многе тајне, нарочито Социјетског Савеза. Међу њима и она о специјалном наоружању „људи жаба“. Најпре о подводном пиштољу у калибру 4,5 мм х40Р, који је конструисан крајем шездесетих година под ознакама СПП-1 (специјални подводни пиштољ). Пиштољ има четири цеви које су распоређене по принципу два плус два – једна изнад друге. То оружје има DAO окидање и ударну иглу која се код сваког окидања креће у кругу по 90 степени. Маса оружја је нешто мања од једног килограма, тачније, износи 950 грама. Димензије су му 244х138х23 мм. Цеви дуге 203 мм изнутра су глатке, што значи да нема жлебова.

Пројектил, односно стрелица, коју пиштољ испалива је дугачка је 100 мм и хидродинамички је стабилисана. Има много већу енергију од било које подводне пушке, а по објављеним морнаричким таблицама (TL-7) на дубини од пет метара ефикасна је до 17 метара, на 20 метара дубине ефикасна је на 12 метара, а на 40 метара дубине има мало већи домет од млађег H&K наследника и износи шест метара. Док на копну може да се употреби на даљинама до 30 метара, али са дозом резерве око прецизности јер нема жлебова. Нишани су обични, механички.

С леве стране пиштоља је кочница која има две улоге. Прва је да укочи пиштољ и спречи опалење из било које цеви, а друга да одбрани блок цеви, који се преклапа исто као код ловачке пушке. Приликом преламања блока цеви, ејектори из лежишта лако избацују празне чауре, док неопалењени меци остају у цеви због своје дужине. По-

Хеклеров Р11
и на филмском платну
– у рукама Анђелине Џоли

ОСНОВНИ ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИ ПОДАЦИ

	П11 Х&К	СПП-1	АПС
Калибар	7,62 мм	4,5 x 40 P	5,66 x 39 мм
Димензије оружја		244 x 25 x 138	823/614 x 65 x 252
Допунски домет на 5 м дубине	15 м	17 м	30 м
на 20 м	9 м	12 м	20 м
на 40 м	4 м	6 м	11 м
на копну	100 м	30 м	до 100
Дужина цеви	180 мм	203 мм	
Маса оружја кад је празан	1,2 кг	950 г	2,4 кг
Маса оружја са оквиrom			3,4 кг
Материјал (проектант)	5	4	26

Муниција за АПС

НЕСЛАВАН РЕКОРД

Подводни пиштољ Р11 НК држи и један неслави рекорд. Наиме, после испаливања задње стрелице, замена контејнера траје неколико дана. Зашто? Све зависи од тога колико је пиштољ удаљен од фабрике Heckler & Koch, јер се празан контејнер мора послати на пуњење само у фабрику. Но, и поред тог необичног рекорда, оружје је веома поуздано, јер нема ниједан покретни део који би могао да изазове застој приликом употребе.

новно пуњење оружја траје можда десетине секунди, што искључиво зависи од обучености стрелца, а не од мајстора у фабрици. И све је то развијено годинама пре Н&К.

Тај специјални подводни пиштољ виноу је Совјетски Савез у сам врх произвођача наоружања за подводне јединице.

СПЕЦИЈАЛНИ АУТОМАТ

Следећа откривена тајна бацила је сенку на многе произвођаче оружја, јер су Совјети у тој области отишли корак даље и под воду однели свој чувени *калашњиков*. Реч је о *аутомату подводном специјалном* са ознаком АПС. Његов развој почео је раних седамдесетих година прошлог века у Централном институту за изградњу прецизних оштрих машина. Тимом је руководио В. Симонов. Реч је о подводној аутоматској пушци калибра 5,66 x 39 мм која конструкцијски представља дериват непревазиђеног АК-47. У арсеналу наоружања Совјетског Савеза налази се од 1975. године, а највише га користе јединице *спецназа*.

То је поједностављени *калашњиков* глатке цеви и масе од 2,4 кг, без оквира. а

мм, а са отвореним 823 мм. Располаже самоподешавајућим гасним вентилом који омогућава функционисање оружја на копну и на различитим дубинама под водом. У аутоматском режиму паљбе брзина паљбе зависи искључиво од дубине на којој се употребљава, док је ефикасан домет следећи: на дубини од пет метара ефикасан је до 30 метара, на 20 м дубине ефикасан је до 20 м и на дубини од 40 метара ефикасан је до 11 метара. Ефекат на циљу је изузетан – без икаквих проблема пробија пластичну оплату млаких ронилачких возила.

Занимљиво је да је због дужине метка са стрелицом главни проблем конструкторима био ни мање ни више него пластични оквир. Испоставило се да је то најкомпликованији део целе пушке.

Пушка има механички нишан који се користи и на копну до око 100 метара, иако је та даљина дискутабилна због дужине саме стрелице, а и због неожлебљене цеви. Питање је како онда дејствује под водом? Па много лакше, јер је тада пројектил стабиллизован такозваним кавитационим хидродинамичким ефектом. Наравно, измена

оквира и брзина измене зависи од увешбачности стрелца који рукује тим оружјем јер је, како је речено, оквир код те пушке најкомпликованији део, а и због њене величине није баш толико једноставно као код сувоземних *калашњикова*.

Поред оквира, конструкторима је проблем представљало и довођење метка у цев. То је други компликовани систем тог оружја. Управо је због тога за ту пушку конструисала специјална муниција која је смештена у два или чак три реда у оквиру. Ипак, мора се напоменути да, иако је аутомат предвиђен и за коришћење на копну, то ипак треба избегавати. На крају, АПС је веома корисно оружје једино под водом, где је и савршено ефикасно.

Та два руска производа одмах су после откривања постала хит не само за подводне јединице војске широм света већ и за аматерске рониоце. Како је у неким земљама продаја ватреног оружја максимално поједностављена, дешавало се да су љубитељи роњења желели да купе управо те производе у продавницама ронилачке опреме. До данас им то баш није полазило за руком.

Сада се, међутим, поставља друго логичко питање: *Која завеса треба да падне на светској сцени да се покажу и мало савременија оружја за подводне јединице?* Када се анализира време појављивања тих средстава наоружања – Р11 седамдесетих година, СПП-1 крајем шездесетих и АПС средином седамдесетих – немогуће је а не помислити: На који начин су матичне фирме модернизовале већ постојећа оружја, односно, да ли су и остале реномиране фирме на томе пољу само ћутале последњих тридесет година? ■

Иштван ПОЉАНАЦ

Током каријере агент 007
користио је мноштво кратких
и дугих цеви у својим
холивудским авантурама.
Али остаће препознатљив
по неколико типова пиштоља
– од минијатурне *берете* 418
до *валтера* П99 великог
капацитета.

ОД БЕРЕТЕ ДО ВАЛТЕРА

Када је Јан Флеминг, творац легендарног британског тајног агента Џејмса Бонда, размишљао о оружју које би носио јунак његових романа, одлучио се за пиштољ *берета*, модел 418, у калибру 6,35 мм. То оружје је Флеминг носио током Другог светског рата као официр поморске обавештајне службе и сматрао је да је сасвим прикладно за тајног агента који пиштољ стално носи, а ретко користи.

Први примерци *берете* 418 појавили су се између 1919. и 1922, а произвођени су у неколико верзија – од модела 1920 и 1926 до 318 и 418, чак до 1958. године.

Недуго након објављивања романа „Из Русије са љубављу“, Флеминг је примио писмо од колекционара оружја Џефрија Бутројда. Као познавалац оружја, а у исто време и обожавалац романа о Џејмсу Бонду, Бутројд је мислио да аутор није изабрао прикладно оружје за свог јунака. *Берету* је назвао „дамским пиштољем, без праве зауставне моћи“. Према његовом мишљењу, одговарајуће оружје требало би да буде ре-

волвер *Smith & Wesson Centennial Airweight* у калибру .38 *специјал*, капацитета пет метака и без спољног ороза, како при повлачењу не би качио делове одеће.

Флеминг је, ипак, био уверен да би тајни агент требало да носи пиштољ, а не револвер, па је замолио Бутројда да изабере одговарајући модел. И он се одлучио за *валтер* ППК у калибру 7,65 милиметара.

Године 1958. *берету* је заменио *валтер*, по препоруци, како се у роману наводи, „мајора Бутројда, оружара тајне службе“.

ПОПУЛАРНОСТ

Валтер ППК произведен је 1931, две године након основног модела, *валтера* ПП, из ког је проистекао смањеним димензија и капацитета оквира. У своје време то су били први пиштољи двоструке акције са *декокером* (полугом за безбедно спуштање напетог ороза). Скраћеница ППК значи *Polizei Pistole Kriminal* (полицјиски пиштољ за криминалистичке детективе у цивилу) или *Kurz* (кратки).

Специјални модел ППК за седамдесетогодишњицу

Током Другог светског рата тај пиштољ је био у наорузању војне полиције Вермахта, тзв. *Feldgendarmarie* (фелдјандармерије), затим *Luftwaffe*, а и штапских официра и виших чиновника нацистичке партије. Након рата, производња пиштоља је настављена у фабрици *Валтер*, а по лиценци и у француској фирми *Manurhin* (Манирен).

Појава ППК у серији филмова о Џејмсу Бонду донела је том пиштољу енормну популарност у целом свету, с тим што се најбоље продавао у САД. Међутим, ступањем на снагу Закона о контроли оружја из

1968. америчко тржиште је затворено за инострано оружје чије су димензије мање од законом утврђених. Тада се испојио проблем јер је ППК за пар милиметара био нижи од предвиђене висине. До решења се дошли на два начина: најпре је створен модел ППК/С, код ког је дужина преу-

Берета 418

АМЕРИЧКА ВЕРЗИЈА

Пиштољ сличан валтеру П99 у САД производи фирма *Смит и Весон* као стандардну и компактну варијанту под ознаком СиВ99, односно 99С. Мада изгледају слично и оквири су им измењиви, пиштољи нису идентични. У Немачкој се производи модификовано лежиште затварача, а цеви и затварачи у САД. Уз то се СиВ производи и у калибру .45 АСР.

зета од ППК, а висина пиштоља од ПП. Други начин је била производња пиштоља у САД по лиценци, што је преузела фирма из Алабаме. Данас се у Сједињеним Америчким Државама производе ППК и ППК/С само у калибру 9К (.380 АСР).

Дешавања у стварном животу донела су промене и у роману. Двадесетог марта 1974. покушана је отмица британске принцезе Ане. Њен телохранитељ је потегла свој ППК с намери да отвори ватру, али се пиштољ заглавио. После тог догађаја сви примерци ППК повучени су из употребе у британској служби обезбеђења.

Током наредних година приметна су лутања око модела пиштоља који би главни јунак носио у роману. Чак је уведен и стари FN Browning M1903, да би се потом вратио ППК. Нови писац серијала, Рејмонд Бенсон, коначно одлучује да ППК замени новим Валтеровим пиштољем П99 при снимању филма „Сутра не умире никад“.

Наследник модела П88 је *валтер* П99, који је, мада првокласан у сваком погледу, једноставно био прескуп у односу на конкуренте. Стога је одлучено да се развије нови, модеран пиштољ, који ће коштати знатно мање од претходног, а у себи инкорпорирати сва најновија достигнућа. Дизајнер пиштоља, Хорст Весп, отпочео је са радом на пројекту 1994, а оружје је представљено

Пиштољ валтер П99 успешан је компромис традиционалног, новог и позајмљеног

ИЗМЕЊИВИ УЛОЖАК

На задњој страни дршке пиштоља П99 налази се измењиви уложак од тврде гуме који се мења врло једноставним поступком. Сваки купац у кутији добија два уложка, танки и дебели, а средњи је већ монтиран на оружју. То је врло домишљато решење, јер не само да исто оружје одговара шаци више особа, већ исти стрелац може, уместо дебелог уложка, који користи лети, да за време зиме, док носи рукавице, монтира танки уложак.

јавности 1996, да би 1997. кренула серијска производња.

ПРИНЦИП РАДА П99

Пиштољ валтер П99 успешан је компромис традиционалног, новог и позајмљеног. Функционише по усавршеном Браунинговом принципу кратког трзаја, који је својевремено развила фирма Зиг-Зауер. Поступак при расклапању сличан је глоку, али поједностављен, док су штитник обарача, шина тактичког светла, отвор за избацивање чоура и још неки елементи концептуално преузети од УСП-а фирме Хеклер и Кох.

Рам је од полимера, а врло занимљивим обликом дршке, сличном латиничном слову S. Креирао га је познати италијански дизајнер пиштољских дршки Ђезаре Морини, с намером да удобно лежи у шаци сваког стрелца, без обзира на величину. Стога се на задњој страни дршке налази измењиви уложак од тврде гуме, који се мења врло једноставним поступком.

Берета 1935, претходник модела 418

Валтер П22 у калибру .22LR

Појава валтер ППК у филмском серијалу о Бонду донела је том оружју велику популарност у свету

Мушица је такође измењива и, уз ону на пиштољу, у кутији су још три мушице различите висине, како би се на одговарајући начин кориговало груписање погодака по висини. Осим тога, дршка је профилисана тако да пиштољ лежи у шаци као да је њен продужетак, што олакшава и убрзава инстинктивно нишањење.

Постоје само четири спољне команде: утврђивач оквира, полука за расклапање, утврђивач затварача и декокер (полука за безбедно спуштање напетог ударача). Све су тако постављене да се стапају са линијом пиштоља, те је скоро немогуће да закаче део одеће приликом брзог потезања. Положај декокера је врло занимљив и неуобичајен, јер је смештен на горњој

(прецизније речено горњој задњој левој) страни затварача, у облику блока који треба притиснути за декокинг. Ако се пиштољ држи са две шаке, у такозваном Weaver (вивер) положају, декокер се притиска левим палцем код десноруких стрелаца, односно десним кажипрстом код леворуких.

Валтер П99 обилује безбедносним механизмима. Сигурносна чивија је уметнута између ударача и метка у лежишту све док се обарач не повуче до краја. На задњој страни обарача је ливотирајућа опруга, која не дозвољава да се обарач случајно помери уназад (ако закачи одећу, опасач и томе слично), већ само при снажном притиску директно уназад. Пиштољ је обезбеђен од опалења при паду на тврду подлогу, а у декокер је уграђен и механизам који спречава опалење када тај део отпушта напети ударач.

ДВОСТРУКА АКЦИЈА

Пиштољ функционише двоструком акцијом (први хитац после декокинга) и једноструком акцијом (сваки следећи хитац). Међутим, ако је декокиран са метком у цеви, а потребан је прецизан хитац, што се не може постићи двоструком акцијом, већ само једноструком, довољно је да се затварач помери непун центиметар уназад, па да се ударач запне у положају за једноструку акцију. Обучени пушкар може преиначити пиштољ тако да функционише само двоструком акцијом.

Оквире израђује италијанска фирма Mac-Gar, водећи светски произвођач оквира за пиштоље.

Валтер П99 израђује се у четири калибра: 9мм пара, .40 смит и весон, 9x21 IMI и .22LR (малокалибарски метак). Дужине је 180 мм (цев 102 мм), масе 720 г (празан), капацитета 16 метака 9 пара, односно 12,40 Сив.

Џејмс Бонд је до сада користио мноштво кратких и дугих цеви у својим холивудским авантурама. Шта ће нам донети будући филмови, остаје да се види. Није искључено да, једног дана, то буде чак и цедај-мач. ■

Др Александар МУТАВЦИЋ

ГРЧКИ ТЕНДЕР ЗА НАБАВКУ ОКЛОПНИХ БОРБЕНИХ СРЕДСТАВА

„Леопард“ 2HEU грчкој маскриниј шаро

ТЕНКОВСКИ ИЗАЗОВ

Постоји више начина да се дође до података о ефикасности неког борбеног средства. Један од њих је тендер. Тендер на коме су недавно конкурисали готово сви произвођачи најсавременијих тенкова данас био је грчки. У односу на друге са којих се сазнало врло мало (шведски, швајцарски, турски), из грчког су у јавност „процуриле“ многе драгоцене информације које дају сасвим други увид у одлике неких од најсавременијих тенкова.

Када се анализира ефикасности неког борбеног средства, на пример тенка, најчешће се користе подаци из литературе или добијени од произвођача. Те анализе нису увек у потпуности тачне, јер се предности и мане појединих решења могу открити само у пракси.

Постоје три начина да се дође до таквих података. Први и најчешћи је на основу ратних искустава, мада се често дешава да свака страна истиче предности својих возила. Други начин је сазнање практичних искустава из оперативне употребе појединих армија које имају у употреби два или више генерацијски приближно упоређива тенка. Међутим, број тих земаља је релативно мали, а још је мањи број оних које су вољне да поделе своја искуства са другима. Уз то, овај начин прибављања информација није најпогоднији из простог разлога – у мирnodолским условима не могу се у потпуности сагледати борбене карактеристике једног тенка.

Трећи начин прикупљање информација су тендери за набавку тенкова за поједине земље, али су такве информације често штуре, а одабрано возило често се не може сматрати за технички најбоље, из простог разлога што одабир није резултат његове апсолутне техничке супериорности већ задовољавања одређених, специфичних потреба корисника, финансијских погодности или услова куповине које поједини произвођачи нуде. И наравно, чест политички утицај је од кључног значаја.

Сетимо се само тендера који је расписала Јужна Кореја за набавку вишенаменских борбених авиона када је чак и штампа објавила податке о супериорности француског Rafale над америчким F-15K, али је због политичког притиска одабран управо амерички авион.

КРЕМ ПОНУДЕ

Тендер на коме су недавно конкурисали готово сви произвођачи најсавременијих тенкова данас био је грчки. У односу на друге са којих се сазнало врло мало (шведски, швајцарски, турски), из грчког је у јавност „процурило“ несразмерно много драгоцених информација, које свакако вреди погледати, јер дају сасвим други увид у карактеристике неких од најсавременијих тенкова данас.

Када је пре десет година расписан грчки тендер постављени су врло оштри захтеви посебно за све три компоненте тзв. тенковског троугла: ватрена моћ, покретљивост и оклопна заштита. Прве две карактеристике доказивале су се на бројним полигонским испитивањима, док су подаци о заштити добијани од произвођача. Накнадно, након што је одабран победник, заштита би се испитивала на полигонским гађањима и евентуалне замерке кориговале би се током производње.

Грци су, веома мудро, захтевали да се након одређеног броја произведених примерака у матичним фабрикама или набавке одређеног броја коришћених тенкова производња настави у грчким погонима, где би

УПОРЕДНИ ТЕСТОВИ

За сваки тестирани тенк одређене су две посаде: посада компаније, која је пројектовала и произвела тенк, и грчка посада, која је прошла тронедељну обуку. Занимљиво је да су у многим случајевима грчке посаде постигле боље резултате од посада компанија! Према доступним подацима, тестови покретљивости подразумевали су испитивање непрекидне вожње од чак 1.000 км, наравно уз попуну горивом, и тест савладавања стрме рампе која се налазила под одређеним углом у односу на тло. Испит ватрене моћи подразумевао је гађање циљева у покрету на различитим даљинама, између осталог и на даљини од три и више километара, у условима јаког ветра и задињавања. Све време је праћена поузданост возила, ергономија и др. Коначно, тражено је и мишљење грчких посада.

се запослила домаћа радна снага и, наравно, стекла знања и подигао технолошки ниво домаће индустрије.

На тендеру су учествовали готово сви најпознатији тенкови у то доба, а и данас: немачка компанија Krauss Maffei Wegmann понудила је *леопард 2А5*, амерички General Dynamics Land Systems Division (GDLS) *М1А2 абрамс*, француски GIAT Industries *леклерк*, британски Vickers Defence Systems *челинџер 2Е*, руски Омсктрансмаш *Т-80У* (побољшани модел из 1989. године) и коначно, украјински Морозов (ХКБМ) *Т-84*. Занимљиво је да последња два тенка представљају усавршене варијанте истог возила, совјетског *Т-80*, код кога је основна разлика у погону – *Т-80У* користи изворну гасну турбину, док *Т-84* има турбо-дизел мотор специфичне конфигурације (типично украјинско решење, постоји на совјетском *Т-80УД*). Чини се да у овом „друштву“ фали само руски *Т-90* и израелски *меркава 4*, па да понуда од пре десетак година одговара скупу најефикаснијих тенкова у овом тренутку (уз још усавршене варијанте неких понуђених модела).

Према тактичко-техничким карактеристикама, сва возила имају сличне параметре покретљивости и ватрене моћи. А основна је разлика што су руски и украјински тенк имали знатно мању масу од осталих, захваљујући мањој оклопљеној запремини. Француски *леклерк* је негде између, и концепцијски је, према мишљењу многих стручњака, најсавременији, и сигурно је био најновији од свих. *Леопард*, *абрамс* и *челинџер* су најтежи и сви имају приближно исту масу већу од 60 тона.

Одређене перформансе се, с друге стране, постижу на различите начине: сви осим *абрамса* и *Т-80У*, који користе гасне турбине, имају турбо-дизел моторе, док се ватрена моћ обезбеђује главним топом 120 мм (западни) или 125 мм (источни тенкови). Такође, различита су и виђења проблема хранења топа, где источни тенкови и *леклерк* имају аутоматске пуњаче (*Т-80У* и *Т-84* за двовелну муницију испод куполе, капацитета 28 метака, а *леклерк* 22 метка у ниши куполе), док остали западни тенкови имају ручно пуњење и стога једног члана посаде више, што и јесте основни разлог веће оклопљене запремине и масе.

Системи за управљање ватром (*СУВ*) код свих тенкова су „на папиру“ упоредиви и користе термалне камере (осим на *Т-80У*, где

је коришћен нишанцијан нишан са појачивачем светла *буран-ПА* – овај уређај се на кипарским *Т-80У/УК* показао далеко слабијим од француског нишана у оквиру *СУВ-а СО-ТАС М581* са телевизијом ниског осветљаја са тенка *АМХ-30В2* из 1983), ласерски даљиномер, балистички компјутер и стабилизацију топа у обе равни, тј. могућност гађања у покрету. Све у свему, свако возило развијено је у односу на специфичне потребе матичних земаља. А основно питање је било – Ко је возило најбоље одговара Грчкој?

ФАВОРИТИ

Руски *Т-80У*, који је иначе врло цењен тенк у западним круговима и „звезда“ хладног рата, а сматрали су га и за фаворита на почетку тестова, пласирао се последњи. Тај тенк је у први мах одушевио погоном јер је био једини који је завршио марш од 1.000 км без иједног квара или потребе да се заустави због одржавања и слично. Током пењања на рампу, тенк је већ након метар и по застао, али се након тога успешно попео. Међутим, током каснијих тестова, дошло је до квара на гасној турбини, што се показало као велик проблем, тако да чак ни механичари нису успели да га отклоне.

Французи су решили да Грцима понуде варијанту „Leclerc Tropicalize“ посебно опремљену за више амбијенталне температуре

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ КОНКУРЕНТСКИХ ВОЗИЛА

	Т-80У	Т-84	Челинџер 2Е	Леклерк	М1А2 Абрамс	Леопард 2HEL
посада	3	3	4	3	4	4
борбена маса (т)	46	48	62,5	55	63	62,5
снага мотора (kW/КС)	919/1250	895/1200	1103/1500	1103/1500	1103/1500	1103/1500
специфична снага (kW/т)	20	18,6	17,6	20	17,5	17,6
максимална брзина (км/ч)	70	70	59 (72)	>70	67,6	70
калибар основног наоружања (борбени комплет)	125 мм (45)	125 мм (45)	120 мм (50)	120 мм (40)	120 мм (40)	120 мм (42)
цена (мил. долара)	2	-	5	8,5	4,3 (1995. г.)	>4 (2А6)

Проблема са гасним турбинама било је и на кипарским Т-80У/УК, где је долазило до цурења горива, тако да квар нису успевали да отклоне ни кипарски ни руски механичари, чак ни када је мотор растављен три пута. Било је каснијих проблема и са трансмисијом, детекторима ласерског озрачења, који нису реаговали након што су други тенкови мерили даљину до Т-80У, трошењем гусеница, и др.

И резултати гађања су били прилично лоши, али се делимично објашњавају коришћењем вежбове муниције ЗП55, која балистички одговара муницији БМ-15 и многи сматрају да је тај тип муниције на неким од задатих удаљености у најмању руку недовољно прецизан. С друге стране, чуди из ког разлога Руси нису понудили савременију варијанту Т-80УМ са термалним нишаном *буран-П*, Р или *агава-2*, која се појавила 1993, или најновији Т-90, дериват добро познатог Т-72БМ. Оба возила су на другим местима нуђена са опционом француским Thales Catherine-E термалним нишаном, у случају да купац нема поверења у руске нишане – тај случај је забележен у Индији, која је набавила 310 Т-90 (120 увезено, 190 склопљено у Индији).

Упркос жестоком најавима да је реч о великом фавориту, украјински Т-84 пласирао се претпоследњи. На свим тестовима је било мањих или већих проблема. Тенк уопште није могао да заврши марш од 1.000 километара захваљујући веома непоузданом мотору 6ТД-2 од 895 kW (1.200 КС), који води порекло од мотора 5ТД са тенка Т-64, где су се још пре више деценија показале мањкавости те конструкције и поузданост овог тенка је увек била на нижем нивоу од на пример Т-72, иако је био далеко скупљи. Упркос побољшањима, изгледа да до грчког тендера нису отклоњени сви недостаци. Рампа такође није савладана, а уз то су резултати гађања, као и код руског тенка, разочарали и износили су свега 47 одсто.

БАЛИСТИЧКИ ПРОЗОР

Према пропозицијама уговора, Грци су имали право да једну од произведених купола изложе полигонским гађањима ради потврђивања вредности оклопне заштите. Показало се да је од 30 испаљених поткалибарних пројектила 120 мм непознатог типа, четири оклоп куполе тенка *леопард 2HEL* зауставио све осим два, која су остварила делимичан пробој. Оба хица погодила су у или непосредно поред нишанијине нишанске справе, која је, иначе, у односу на верзију А4 подигнута на благо заокашену горњу оклопну плочу куполе, како би се ослободио простор за додатни оклоп клинастог облика. Хици су се вероватно „сместили“ испод дебелог додатног оклопа крова.

Иако је по многим ово одличан резултат, грчка јавност је била веома разочарана. Према речима немачких званичника, тај тзв. *балистички прозор*, односно слабу тачку у заштити тенка је релативно „лако решити“ и предузете су мере за отклањање тог недостатка, ако се уопште може говорити о недостатку, јер би након чак 30 испаљених пројектила морала бити понађена нека слаба тачка – ако не, она би се једноставно „створила“. Наиме, веома је тешко пројектовати оклопну заштиту без икаквих *балистичких прозора*, која би пружала једнако снажну заштиту у целој предњој пројекцији возила и она је присутна на апсолутно свим тенковима.

Све време тестирања, уочени су многобројни ситни проблеми, као што је отказивање лансера димних кутија. Касније су, на турском тендеру, Украјинци тврдили да је Т-84 показао високу поузданост (коначни резултати тендера се још не знају, овде су нарочито агресивни Французи, који нуде пројекат потпуно новог тенка који би се производио у Турској).

Позната је анегдота где је на турском тендеру један тест подразумевао да тенк при савладавању водене препреке угаси мотор и после тога га поново упали и настави, што су амерички тенкисти са *абрамосом* одбили да ураде.

Највећи „поклоници“ украјинских тенкова и погона су Пакистанци, који су набавили 320 примерака Т-84, а осим тога, на пакистанско-кинеском тенку *Ал калид*, користе исту погонску групу. Ово може значити само две ствари: или су Украјинци коначно решили или бар делимично решили проблеме везане за моторе 6ТД, или су Пакистанци одлучили да „*ажмуре*“ ради снижавања трошкова набавке.

„Челинцер“ 2Е је посебно развијена варијанта намењена Грчкој

ПОБЕДНИК

Челинцер 2Е је посебно развијена варијанта намењена Грчкој и, за разлику од изворне британске, има уграђен немачки погонски блок Europowerpack (MTU MB-883, снаге 1.103 kW (1.500 КС) и трансмисија Renk HSWL-296TM), кровни тешки митраљез 12,7 мм... Тенк је успешно завршио марш од 1.000 км, али су биле потребне бројне замене филтера за ваздух. Рампа није савладана, а резултати гађања били су тек нешто бољи од руских и украјинских тенкова. Тај тенк има далеко ефикаснији нишански систем од претходника и користи француски нишанијин термални нишан SAGEM SAVAN-15, тако да су релативно лоши резултати гађања изазвали истрагу у Великој Британији.

Показало се да је СУВ функционисао без грешке, али да је муниција, преузета из британских резерви, врло проблематична. Као последица тога, комплетна серија је повучена из британских резерви, али је упркос веома високој поузданости коју је *челинцер 2Е* показао, тенк био врло различит од оног на шта су грчки тенкисти навикли и победа је измакла. Још један проблем везан за овај тенк је његов топ који, иако према перформансама на нивоу било ког другог, није стандардизован према НАТОу и једини користи ожељбену цев.

Пре неколико година објављено је да ће чак и Британци од овог топа одустати и да ће своје тенкове опремити изворно немачким топом 120 мм L55, уграђеним на најновијој верзији тенка *леопард 2А6*.

Леклерк је стигао директно из Абу Дабиа (Уједињени Арапски Емирати поручили

су 436 комада). Французи су решили да Грцима понуде варијанту Leclerc Tropicalize посебно опремљену за више амбијенталне температуре са погонским блоком као и код *челинџера* 2E. Процењено је да је та варијанта погоднија за грчке климатске услове од изворне француске са домаћим мотором Hurelbar, исте снаге. Резултати марша и савладавања рампе нису објављени, али се претпоставља да су били повољнији од претходног возила, јер се и *челинџер* 2E показао прилично добро, а *леклерк* је око 7-8 т лакши.

Оба тенка су одушевила најнижом потрошњом горива, што је и разумљиво с обзиром на најсавременију погонску групу. Резултати гађања су били знатно бољи, са 65 одсто погодака, међутим, многобројне нове технологије у одређеној мери снизиле су поузданост возила као целине, тако да је овај тенк завршио као трећи, при чему му је „за длаку“ измакло друго место.

Друго место је заузео М1А2 *абрамс*. Тај тенк, познат из више ратова, дуго времена је имао челну позицију. *Абрамс* је једини тенк, поред руског Т-80У, који је завршио марш од 1.000 км без иједног проблема, али је неспоредно након тога било одређених сметњи везаних за трансмисију. Када је реч о рампи, у првом покушају није прошао, али је у другом, мало „живљем“ готово „прелетео“ рампу. Резултати гађања нису познати, али се тврди да су бољи од претходних возила, чак и од супермодерног *леклерка*. Све у свему, укупан утисак је, уз изузетну поузданост, био изванредан. Једино га је кварила висока потрошње горива, која је уз руски Т-80У, такође опремљен гасном турбином, била највећа од свих тестираних возила.

И коначно, победник грчког тендера је немачки *леопард 2*. Десило се још једном оно што је било и на шведском, швајцарском, данском, шпанском и другим европским тендерима, где је редовно побеђивао америчког такмаца. Једноставно, *леопард 2* је редовно обављао све што и *абрамс*, али уз још већу поузданост у појединим условима и уз мању потрошњу горива. Иако је било неких мањих проблема везаних за марш и рампу, изгледа да су коначну пресуду дали изузетно висок проценат погођених циљева (око 80 одсто) и коначно, сами грчки тенкисти који су годинама у свом арсеналу највише ценили немачке тенкове *леопард 1*, тако да је разумљиво због чега им је *леопард 2* најбоље „лежао“.

ИСПОРУКА

Према уговору, Немачка ће испоручивати не само новопроизведене тенкове, већ и коришћене *леопарде* 1А5 и *леопарде* 2А4. *Леопард* 1А5 је модернизација тенка *леопард* 1, са новим СУВ-ом, и куповина ове варијанте и те како има смисла, јер је цена врло повољна, а и варијанте овог тенка се већ налазе у саставу оружаних снага Грчке са одличном репутацијом. И, коначно, прелазак

са *леопард* 1А3/4 на *леопард* 1А5 биће лакши него директно на *леопард 2*, јер *леопард* 1А5 користи веома сличан СУВ као варијанта 2А4. Иако је реч о старијој верзији из 1985, *леопард* 2А4 је и даље респектабилно возило – недавно су га набавиле Пољска (128 комада), Финска (124), Чиле (118), Сингапур (66 и резервних 30) и Турска (298). Иначе, А4 је највише произвођена варијанта из ове познате фамилије тенкова. Грчка ће добити укупно 150 *леопард* 1А5 и 183 *леопард* 2А4 из немачких резерви.

Поред варијанте А4, Грчка ће, наравно, добити и нешто модификована возила А6, односно модификацију демонстратора А6ЕХ, која ће имати ознаке *леопард* 2HEL (Hellenic – грчки). Сто седамдесетих најсавременијих тенкова требало би да се испоручи између 2006. и 2009. године. Прва возила су стигла у марту 2006. године. Према уговору, првих 30 возила склопљено је у погону Krauss Maffei Wegmann у Минхену, док ће остатак бити склопан у сарадњи грчких компанија ELBO и МЕТКА. Иначе, ELBO производи цивилне и војне аутобусе, а и борбена возила пешади-

Другопласирани „абрамс“ М1А2 једини је тенк, поред руског Т-80У, који је завршио марш од 1.000 км без иједног проблема

Руски Т-80У, врло цењен тенк у западним круговима, сматран је за фаворита на почетку тестова

Упркос жестоким најавама да је реч о великом фавориту, украјински Т-84 пласирао се претпоследњи

РАНГ ЛИСТА

Према објављеним подацима, процентуално, конкурентски тенкови су од могућих 100 одсто, освојили: *леопард* 2А5 78,65 одсто, М1А2 *абрамс* 72,21 одсто, *леклерк* 72,03 одсто, *челинџер* 2Е 69,19 одсто, док оцене претпоследњег Т-84 и последњег Т-80У нису дате. Међутим, иако је победу однела варијанта *леопард* 2А5, актуелна у време када су вршена тестирања, одлука је донета тек 2002, када је већ годину дана актуелна варијанта била *леопард* 2А6, са дужином топом (55 уместо 44 калибра), додатним помоћним мотором, побољшаном противминском заштитом и клима-уређајем, тако да је управо А6 постала „мета“ Грка.

је Leonidas-2 за грчке оружане снаге. Такође је важно да поједине делове тенка *леопард* 2HEL производи велик број коопераната у самој Грчкој.

Сигурно је да су Грци добили један од тренутно најсавременијих тенкова у свету. Поред изванредне ватрене моћи која се заснива на топу 120 мм са цеви дужине 55 калибара, врхунске поткалибарне муниције ДМ63 и високе покретљивости – пре свега брзине и убрзања, запањује апсолутно најкомплетнија оклопна заштита, која комбинује можда најбољу чеону заштиту међу свим тенковима у оперативној употреби и апсолутно најбољу кровну и противминску заштиту. ■

Себастиан БАЛОШ

КАВАСАКИ СА КРИЛИ

Премда је „Кавасаки“ углавном познат као произвођач мотоцикала, у његовом производном асортиману налазе се и авиони. Један од њих је и Т-4, основни млазни школски авиона јапанског ваздухопловства. Настао је по узору на поједине европске моделе, али их је по одређеним особинама надмашио.

Паралелно са почетком послератног обнављања војног ваздухопловства, Јапанци су се упустили у пројекте првих млазних школских авиона. Тако је већ крајем педесетих година прошлог века настао авион *фуџи Т-1*, намењен прелазној летачкој обуци. Летелица је пажњу привлачила својом спољном сличношћу са ловцем *F-86 сејбр*, који је Јапан користио у великом броју. У складу са трендовима који су тада владали, следећи корак у пројектовању школских авиона био је суперсонични *мицубиши Т-2*, који је полетео 1971. Наме на тог авиона била је адекватна припрема будућих пилота за летење на авионима *F-104 Ј старфајтер* и *F-4ЕЈ фантом*, којима су Јапанске самоодбрамбене ваздухопловне снаге (JASDF) тада примарно биле наоружане. Уједно, Т-2 је био и први јапански авион, способан да пробије звучни зид у хоризонталном лету. Помало неубичајено, из тог школског авиона развијена је неколико година касније и једноседа борбена верзија означена као *F-1*, којој је несумњиви

узор био француско-британски *јагуар*.

Авиони Т-2 избачени су из наоружања пре две године, а *F-1* је такође у фази „пензионисања“. Али, правовремено су им припремљене замене. Ловци бомбардери *F-1* замењују се авионима *F-2* (редизајнирани *F-16* произведен у јапанским фабрикама), док су Т-2 у потпуности замењени школским авионима типа *кавасаки Т-4*. Тај последњи авион, а и његови претходници, користи се само у Јапану, због чега је релативно непознат ширем кругу љубитеља ваздухопловства.

БОЉИ ОД ОРГИНАЛА

Поједини извори повезују појаву Т-4 са увођењем америчког ловачког авиона *F-15* у наоружање јапанског ваздухопловства које је почело 1980. Такав врхунски ловачки авион тражио је и добро припремљене пилоте због чега је, између осталог, био потребан и одговарајући школски авион примерених перформанси. Тако је септембра

ПЛАВИ ИМПУЛС

Захваљујући националној акро-групи „Плави импулс“ („Sengi Kenkyuhan“), јапанска јавност може често да види авионе Т-4. Тим је до 1994. био опремљен авионима Т-2 и налазио се у формацијском саставу 21. сквадрона из Мацухиме. Доласком Т-4 формиран је нови, 11. сквадрон који такође базира у Мацухими.

Шест плаво-белих авиона опремљено је генератором димног трага, а додатно су им ојачани кабински поклопци због веће опасности од судара са птицама. Уграђен је и систем упозорења за приближавање земљи. Без обзира на то, пар тих авиона јула 2000. доживео је удес када су погинула три пилота. Због тога је акро-група све до почетка 2003. наступала у четворци уместо у стандардној шесторци. Углавном наступала у Јапану и то око 25 пута годишње.

који базира на аеродрому Хамамацу и 4. винга из Мацухиме. Заједно са прототиповима, произведено је укупно 212 авиона, од којих је последњи испоручен марта 2003. године.

Авион Т-4 је двомоторац класичне концепције, која је већ виђана на школским авионима те класе. Високо постављена стреласти крила са суперкритичним аеро-профилом указују да је конструисан са намером постизања добрих особина у трансоничним областима лета.

Конструкција летелице базирана је на легурама алуминијума, уз мању примену композита, и то махом на командним површинама. Низ примењених решења карактеристичан је за тај период, па на тај начин

Кабински простор

на овом авиону проналазимо низ технолошких сличности са нашим Г-4, попут горивне инсталације или хидрокоманди лета.

Избацива седишта типа UPCO SIS-3 јапански су производ. Постављена су у тандему, при чему је задње седиште издигнуто за 27 цм, што омогућава уградњу и другог горњег приказивача (HUD) са нишаном. Међутим, иако су последњи серијски примерци испоручени 2003, ниво опремљености кабине је, зачуђујуће, остао на нивоу осамдесетих година. Осим поменутих горњих приказивача (HUD) са нишаном, у кабини је инсталирана класична аналогна инструментација.

Комуникациска и навигацијска опрема су стандардни: VHF/UHF радио станица, AHRS, TACAN и VOR/ILS. Као средства објективне контроле у обуци уграђени су видео рикордер и рикордер летних података.

Погонску групу авиона Т-4 чине два турбовентилаторска мотора типа ишикавајима-харима F3-IHI-30 снаге 16,28 kN сваки. По односу потисак/маса, веома битном за постизање добрих летних особина, тај авион одскаче од својих директних конкурената, па и од француско-немачког алфа-цета, који је био конструктивни узор јапанским инжењерима. Штури извештаји у инострану штампи говоре да се у пракси тај авион показао као веома окретан и погодан за увежбавање основних ловачких маневара, захваљујући вишку снаге и високом подзвучним брзинама лета.

Оно што је још битније јесте низак ниво удеса у обуци и вели-

ТАКТИЧКО ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Погонска група: 2 турбовентилаторска мотора типа Ишикавајима-Харима F3-IHI-30 снаге 16.28 kN сваки

Димензије:

Дужина	13,00 м
Висина	4,60 м
Размах крила	9,94 м
Површина крила	21,00 м ²

Масе:

Маса празног	3.790 кг
Макс. полетна маса.	7.500 кг
Унутрашње гориво	2.241 л

Перформансе:

Макс. брзина хориз. лета на Х=0	1.038 км/ч
Брзина превлачења са слетном конфигурацијом	167 км/ч
Практични плафон лета	15.420 м
Долет са унутрашњим горивом	1.297 км
Дозвољена Г-преоптерећења	+7,33/-3
Дужина полетања	655 м
Дужина слетања	704 м
Макс. брзина уздизања	51 м/с

1981. године компанији *Кавасаки* поверено пројектовање новог школског авиона на бази понуђеног дизајна КА-851. Први од четири прототипа авиона, ускоро означеног као Т-4, полетео је 29. јула 1985, након чега су уследила трогодишња летна испитивања, а потом и испорука серијских примерака.

Премда авион носи *Кавасакијев* префикс (који је на нашим просторима познат по одличним мотоциклима), он је заједнички производ више јапанских фирми. Тако *Кавасаки*, као главни уговорач, има 40 одсто удела у производњи, док остатак равноправно деле *Мицубиши* и *Фуџи*.

Данас, Т-4 је стандардни прелазни школски авион јапанског ваздухопловства. Већина летелица тог типа сврстана је у школским сквадронима 1. винга

ки процент исправности авиона тог типа. Такође, нису занемариви и знатно нижи експлоатациони трошкови у односу на Т-2 чија је једина практична предност евентуално била већа брзина хоризонталног лета.

Осим за обуку, Т-4 користе се и као авиони за везу, тренажу пилота ван састава, због чега се у већини јапанских борбених јединица налази по неколико летелица тог типа. За разлику од школских летелица које су офарбане у свеобухватну сиву шему са наранџастим завршцима крила и репа, авиони из борбених јединица често се фар-

бају у шеме стандардних борбених летелица из тих јединица.

ОЧЕКИВАНА МОДЕРНИЗАЦИЈА

Овај авион није наоружан, иако по својим особинама представља солидну платформу за борбену обуку са правим убојним средствима. Штавише, авиони те класе су у многим воздухопловствима били задужени за извођење задатака блиске ваздухопловне подршке. Примера ради, немачки *алфа-џет* искључиво је употребљаван као лаки јуришник.

Испод сваког крила налази се по једна подвесна тачка на којој се уместо наоружања каче допунски горивни резервоари за прејмине 454 литара. Подtrupни носач може да носи контејнер за вучу мета или контејнер са наменском опремом за електронско ратовање. Авион Т-4 је специфичан и по томе што у трупу има „пртљажник“ за превоз мањих терета или личних ствари посаде током прелета.

Имајући у виду да добар део флоте авиона Т-4 располаже великим употребним ресурсима, логично је очекивати скору модернизацију. Разлог више је намера Јапана да у блиској будућности набави или пројектује борбени авион пете генерације. Како амерички конгрес и даље одбија продају авиона F/A-22A *раптор* Јапану, министарство одбране поверило је Мицубишију развој технолошког демонстратора АТД-Х *шиншин* који припада петој генерацији борбених авиона. У сваком случају модернизација Т-4, као основног јапанског млазног школског авиона, неизбежна је, а у оквиру ње авион ће, пре свега, добити савременији изглед кабинског простора. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

НОВА ВЕРЗИЈА ГРИПЕНА

Фото
Gripen International

Двадесет трећег априла ове године, у шведском граду Линкопину, представљен је технолошки демонстратор последње генерације вишенаменског борбеног авиона ЈАС-39 грипен. Нови *грипен* видело је више од 700 званица из света политике, ваздухопловне индустрије и медија. Приказани *грипен* развијен је у оквиру Грипен Демонстратор програма и представља основу за дефинисање и реализацију наредних варијанти авиона ЈАС-39.

У њему је обједињен низ напредних технолошких решења, чиме се отвара нова ера у еволуцији тог авиона. Уградњом новог мотора F414G, који је у односу на постојећи

Rm-12 (F404) јачи за 25 одсто, омогућено је повећање максималне полетне масе (16.000 наспрам 14.000 кг), те количине убојног терета, уз постизање вишег нивоа перформанси. Тај мотор такође пружа могућност за интеграцију уређаја за векторисање потиска. Репозиционирањем стајног трапа из трупа у

профилсане просторе на споју крило-труп омогућен је смештај додатне количину унутрашњег горива (повећање од 38 одсто), а и повећање долета. Авионика нове верзије обogaћена је радаром AESA технологије, јачим летним рачунаром, унапређеним даталинком и ефикаснијим системом за електронску борбу. Број подвесних тачака наоружања увећан је са осам на 10.

Са примењеним решењима тај успешни авион биће још ефикаснији и конкурентнији на светском тржишту. Према наводима произвођача, развојни потенцијал *грипена* омогућава његово даље усавршавање и рентабилну употребу и након 2040. године. ■ С.В.

ЧЕТВРТ ВЕКА У ВРХУ

Иако Американци од педесетих година прошлог века до средине седамдесетих нису много полагали на вишецевне лансере ракета за ватрену подршку, успеси совјетских 9К51 град у многобројним локалним ратовима натерали су их да промене мишљење. Покретањем великог програма развоја створен је систем који их, и после четврт века употребе, несумњиво одржава на челној позицији у свету.

Американци се никако не могу сматрати родоначелницима коришћења ракетне артиљерије. Та титула несумњиво припада Совјетима и Немцима. Међутим, сјајне одлике ракетних система, као што су *каћуше* БМ-8 82 мм, БМ-13 132 мм и Nebelwerfer 150 мм, нису остале непримећене. Убрзо су настали системи М21 и М91, са по 25 и 45 ракета 114 мм, а у једном тренутку, чак су их почели монтирати и на тенкове М4 шерман (60 ракета 114 мм).

После рата развој је стао и доминацију је преузела цевна артиљерија, док су, на пример, Совјети непрекидно држали континуитет и развили бројне системе најразличитијих одлика. Тај застој се правдао онај-пре великим утрошком муниције и непрецизношћу, али неки од савезника у НАТОу нису делили то мишљење: Немци су развили систем LARS 110 мм, Италијани FIROS 51 и 122 мм, Французи RAP-14 и Rafale 140 и 145 мм, а Шпанци Teruel 140 мм. Једноставно, нису се могле иг-

норисати значајне предности – огромна ватрена моћ у врло кратком времену и могућност просторног дејства.

Искуства из локалних ратова, посебно на Блиском истоку, натерала су и Американце да преиспитају неке своје одлуке. Колико су се ствари промениле, сведочи чињеница да се данас савремени вишецевни ракетни артиљеријски системи сматрају једним од најрентабилнијих, ако не и најрентабилнијим средством за пружање ватрене подршке. У односу на цевну артиљерију имају знатно већу ватрену моћ, а ако се пореде са борбеним авионима и хеликоптерима, јефтинији су и сигурнији, јер се посада не излаже толиким ризицима. Донедавни недостаци – око недовољног домета и прецизности – превазиђени су најновијом генерацијом ракета.

СОФИСТИЦИРАН СИСТЕМ

Почетком 1976. расписан је конкурс за једноставан ракетни систем са јефтиним ракетама којим би се могло руководити као муницијом цевне артиљерије, са наменом дејства против трупа, лаких возила и опреме, система ПВО и командних центара. На конкурс за систем, тада већ познат као GSRS (General Support Rocket System – ракетни систем за

општу ватрену подршку), пријавило се чак пет компанија: Boeing, Emerson Electric, Martin Marietta, Northrop и Vought. После упоредних испитивања, „у трци“ су остали Boeing и Vought, а у међувремену су се за систем заинтересовале и армије Француске, Немачке, Италије и Велике Британије.

Непосредно након тога нешто су измењене пропозиције конкурса, мора се рећи и под утицајем савезника, тако да су касније тражени снажнији ракетни мотор, могућност да се понесу три врсте бојних глава: касетна, са комбинованим противоклопним/противпешадијским бомбикама или противоклопним минама и навођеном противоклопном субмуницијом.

То је био велики заокрет у односу на почетни захтев, јер су на тај начин знатно повећани комплексност, а и ефикасност и универзалност система. Новоименовани MLRS (Multiple Launch Rocket System) постао је један од првих вишецевних ракетних система, са врло озбиљним противоклопним потенцијалом. Поређења ради, код совјетског *урагана*, који је ушао у употребу 1975, иако је имао одличне перформансе и спектар бојних глава, Совјети су више форсирали противоклопне мине, а не противоклопне бомбике за директно дејство. То је и било разумљиво, јер Совјети нису могли рачунати на масовне концентрације западних тенкова и настојали су да обезбеде ефикасно запрецавање, док је Западној Европи у то доба највећа опасност претила од масовног оклопног удара снага Варшавског уговора из Источне Немачке.

Конечно је, маја 1980, прихваћена понуда компаније Vought. Први примерци MLRS произведени су 1983, а серијска производња започела је следеће године. Како се радило о америчком програму са иностраним учешћем, тако је и распоређена производња. Америчка возила су произвођена у погонима компаније Vought и FMC, француска у Aero-spaciale, немачка у Wegmann, британска у Hunting Engineering и италијанска у SNIA BPD SpA. Касније су се у производњу сопствених возила укључиле и друге компаније (Турска – ЕНУ и МВКЕК, Јапан Nissan Motors). Поред тих земаља, америчке MLRS користи и Бахреин, Данска, Грчка, Холандија, Израел, Јужна Кореја, Норвешка и Саудијска Арабија.

ГУСЕНИЧНО ВОЗИЛО

За возило на коме се налазио лансер, због смањења трошкова одабрана је модификација тада новог борбеног возила пешадије (БВП) M2 Bradley. Реч је о гусеничару, потпуно измењене надградње у односу на БВП, са оклопљеном кабином за три члана посаде на предњем делу и масивним кутијастим оклопљеним лансером на обртном столу на задњем делу возила. Лансер, поред укупно 12 ракета, има на горњем делу конзоле на извлачење, са чекрцима који служе да се фабрички затворени модули – са два

БРИТАНСКА ВАРИЈАНТА

Лаки мобилни артиљеријски борбени ракетни систем LIMAWS(R) (у плану је и топовско – Gun, G), или Lightweight Mobile Artillery Weapon System (Rocket), британски је пандан HIMARS-у и користи шасију најновије генерације возила Supracat 600 британске компаније Insys. Један C-130 може пренети чак два LIMAWS(R), јер им је маса смањена на свега 8,8 т, а моћи ће се транспортовати и испод тешких транспортних хеликоптера Во-

eing Vertol CH-46 Chinook. Међутим, због смањења масе жртвовано је много тога: погон возила није уобичајени 6x6, већ 6x4, а лансер, који може да прихвати један контејнер са „лаким“ ракетама или једну „тешку“ ATACMS, нема могућност покретања по азимуту, већ само по елевацији.

Систем за управљање ватром је у потпуности компатибилан са побољшаним системима M270A1, а то обезбеђује могућност потпуног садејства.

пута по шест фабрички упакованих ракета – замене новим. Тиме се неупоредиво брже попуњавају све ракете након испаливања него на дотадашњим системима, који су се пунили ручно или помоћу дизалице, ракета по ракето.

Уместо два модула са шест лаких ракета пречника око 9 инча (227 мм), лансер може да прихвати и две тешке ракете ATACMS (Army Tactical Missile System – армијски тактички ракетни систем), пречника 24 инча (610 мм). Већим ракетама вишеструко се повећава домет и оне располажу знатно већом бојном главом него лаке ракете.

Борбена маса возила, односно целокупног система M270, износи 25.191 кг, у конфигурацији са ракетама M26, а с обзиром на то да су се у међувремену појавили и други, савременији типови ракета – може и варирати. Укупна дужина возила је 6,972 м, ширина 2,972 м и висина 2,617 м. Погон је заснован на турбо-дизел мотору Cummins VTA-903, снаге 500 КС, при 2.400 о/мин, трансмисија је хидромеханичка General Electric HMPT-500, што обезбеђује максималну брзину на добром путу од 64 км/ч. Захваљујући капацитету резервоара од 617 литара, аутономија, опет на добром путу, износи 483 км. Практично, како је реч о возилу еквивалентном стандардним БВП-овима из америчке ар-

мије, M270 је способан да прати темпо кретања механизованих јединица, што важи и за могућности савладавања тешког терена.

Када је реч о могућности транспорта ваздушним путем, M270 се може транспортовати данас најактуелнијим Boeing C-17 Globemaster III (три M270) или Lockheed C-5 Galaxy (шест M270). Међутим, тај систем се због превелике масе и ширине не може превести нешто старијим транспортним авионима Lockheed C-130 Hercules, тако да је развијена варијанта на камионској точкашкој шасији под називом HIMARS (High Mobility Artillery Rocket System – високопокретни артиљеријски ракетни систем).

У међувремену је на систему MLRS побољшано више нових компоненти, тако да је 2000. уведен M270A1. Та побољшања су уско повезана са проширењем спектра коришћених ракета. ILMS (Improved Launcher Mechanical System) представља побољшање механичких компоненти система, чиме је остварено повећање брзине окретања лансера за 80 одсто и шест пута скраћење времена попуње. IFCS (Improved Fire Control System) јесте побољшање система за управљање ватром са становишта хардвера и софтвера, како би се постигли једноставније одржавање и коришћење, прецизност навођена ракета употребом савршенијих метеороло-

Попуна шестоцевним модулима преко извлачеће конзоле

шких сензора и способност за једноставнију интеграцију будућих типова ракета.

ЛАКЕ РАКЕТЕ

Прве ракете које је MLRS користио биле су M26, M27, M28, AT2, XM29 и XM135. M26 је имала касетну бојну главу, са 644 пробојно-парчадне бомбице M77 DPICM (Dual Purpose Improved Conventional Ammunition), масе по 217 г. Свака је имала кумулативну бојну главу пробојности 76–102 мм ваљаног хомогеног панцирног челика и око ње префрагментисану кошуљицу за дејство против живе силе са убојним радијусом 10 метара. Домет те варијанте био је 32 км, што је било приближно совјетском 9K57 урагану.

Ракета M27 је била вежбовна, намењена за обуку у процедури попуње лансера, а M28 са инертном бојном главом и димним маркером места пада. Ракету AT-2 развила је немачка компанија Dynamiit Nobel, али су је прихватиле све земље из тог програма.

Интелигентном субмуницијом са самонавођењем на циљ, типа SADARM (Sense and Destroy Armor) била је опремљена ракета XM29, али је програм њеног развоја завршен 1995. због недостатка финансијских средстава. Уместо тога, средства су преусмерена на програм интелигентне муниције у бојној глави, тешких ракета ATACMS, повећаног домета.

Након те серије бојних глава појавила се нова генерација побољшаних ракета – M26A1, M26A2 и M28A1. Ракете M26A1 и A2 имале су повећану прецизност, што је омогућило да се бојна глава са 644 смањи на 518 бомбица побољшаног типа M85. Те бомбице су имале мањи проценат отказа (један уместо четири одсто), чиме се не само повећала ватрена моћ, већ се и смањила вероватноћа да нека заостане и понаша се као мина. На тај начин бомбице су сигурније и за сопствене трупе које прелазе преко гађаних подручја, а и за локално становништво. Упркос смањењу броја бомбица, површина ефикасног дејства је повећана за седам одсто захваљујући равномернијем разбацивању. Скраћењем бојне главе остављено је више места за ракетни мотор, а то је обезбедило повећање домета на 45 до 50 км.

Ракета M26A2 била је варијанта M26A1, али са бомбицама M77, а M28A1 варијанта M28, али са затупастим носним делом и смањеним дометом са 32 на девет километара. И, коначно, последњу генерацију „лаких“ ракета представљају M30 и XM31, означене и као GMLRS (Guided MLRS – навођени MLRS).

Ракета M30 је добијена развојем од M28A1, али је коренито измењена. Највећа новина је увођење система за навођење GPS и носног модула за маневрисање са крилцима, тако да је кружна грешка вишеструко смањена на невероватних 2 до 10 метара. Бојна глава има број бомбица смањен на 404, али је захваљујући повећаној прецизности знатно ефикаснија. Смањењем бојне гла-

ве створени су услови за додатно продужење ракетног мотора, тако да је домет достигао више од 70 км (по неким подацима чак 100 км). На тај начин је MLRS по домету достигао смерч са стандардним ракетама серије 9M55 и приближио се побољшаним ракетама 9M528, за које нема података да ли су оперативне, али се нуде за продају. Та ракета је оперативна од 2003. и у програм су укључене и европске савезнице Француска, Велика Британија, Немачка и Италија.

По свему слична је M30XM31, али има унитарну пробојну бојну главу масе 81,6 килограма, домета до 70 км. Иако има префикс X у ознаци, што значи да је експериментално средство, употребљава се у Ираку још од 2005. године.

ВОЂЕНЕ GPS СИСТЕМОМ

Другу велику групу ракета које може да испалије вишецевни лансер ракета M270 представљају оне „тешке“, пречника приближно 610 мм. Према спољашњем изгледу, оне су врло блиске балистичком систему кратког домета MGM-52 Lance, који су и замениле.

Block I, или MGM-140A, има касетну бојну главу са 950 бомбица M74, намењених за дејство против неоклопљених возила и живе силе, са убојним радијусом од 15 м. Бомбице се распршују на површини од 33.000

м². Захваљујући снажнијем ракетном мотору, домет те ракете је 165 км. Према подацима америчке армије, 18 ракета ATACMS је по ефекту једнако дејству 792 артиљеријске гранате калибра 155 мм. У оперативној употреби је од 1990. године.

Block IA, или MGM-140B, варијанта је са смањеном бојном главом са 275 бомбица M74, али јој је захваљујући систему GPS навођења увелико повећана прецизност, тако да је ефекат на циљу задржан или повећан. Смањењем бојне главе остављен је простор за снажнији ракетни мотор, чиме се домет повећава на 300 км. Оперативна је од 2003. године.

Block II, или MGM-164A, има бојну главу у којој се налази 13 интелигентних пројектила BAT. Постиге домет од 140 км, а наводи се GPS системом. Међутим, крајем 2003. изненада је обустављено финансирање, тако да је већ започета производња прекинута.

Block IIA, или MGM-164B, јесте варијанта са шест интелигентних пројектила IBAT, или како се такође називају – Viper Strike, побољшана варијанта BAT.

Испаливање
ракете M26
на тестирањима
1982.

Упоредни приказ ракета ATACMS и контејнера за шест ракета 227 мм

ИНТЕЛИГЕНТНА СУБМУНИЦИЈА

Brilliant Anti-armor Technoogy, скраћено BAT, једна је од најновијих врста интелигентне субмуниције америчке армије. BAT је ИЦ и акустично навођена, нема погонски систем, већ аеродинамичне површине на извлачење и има могућност самонавођења на покретне и непокретне циљеве. Бојна глава BAT-а је тандем-кумулативна, чиме се обезбеђује висока вероват-

ноћа уништења циља, с обзиром на то да се дејствује на слабији кровни оклоп.

Ни BAT ни њена побољшана варијанта Viper Strike нису постале оперативне на ракетама ATACMS, без обзира на успешне тестове. Уместо тога, BAT је уведен у наоружање беспилотних летелица MQ-5 Hunter, а разматра се њихова употреба на беспилотним летелицама MP-1 Predator и „летећим топовњачама“ AC-130U.

Block IVA, или MGM-168, развијена је на бази Block IA. Уместо касетне, користи унитарну пробојну бојну главу WDU-18B, масе 227 кг, преузету са ракете ваздух–земља AGM-84E SLAM. Домет је 300 км, а прве су уведене у оперативну употребу 2003. године.

У плану је увођење у употребу и верзије са унитарном бојном главом велике пробојности за дејство против дубоко уколаних инсталација.

Система MLRS први пут је војно ангажован у Ираку 1991. године, током операције *Пустинска олуја*. У тој операцији коришћено је 189 лансера, углавном америчких, који су укупно испалили 9.660 „лакких“ ракета. Иако је на самом почетку било неких резерви због мањег домета „лакких“ ракета у односу на оне ирачких вишецевних лансера ракета (наба-

вљене у Бразилу, типа Astros II, са ракетама SS60, домета до 60 км), ефекти дејства били су страховити – потпуно су уништени готово сви гађани циљеви.

Најдрастичнији пример јесте дејство британских MLRS (12 система из којих је током читаве операције испалењено 2.500 ракета), који су једном приликом имали задатак да дејствују по ирачкој бригади са, на почетку, 80 артиљеријских оруђа. Након ваздушних напада уништено је свега 20 оруђа, али их је после дејства MLRS остало седам. AT-ACMS су током *Пустинске олује* такође врло успешно дејствовали, али их је лансирано знатно мање – 32.

Током операције *Слобода за Ирак*, MLRS су такође веома успешно ангажовани. У том сукобу, с обзиром на сада већ опро-

бану технологију, испалењено је више од 12.000 „лакких“ ракета и 450 ракета AT-ACMS. Посебно је запажена употреба GPS навођених ракета XM-31, које су на хитан захтев у Ирак испоручене фебруара 2005. године. Примера ради, осам ракета је употребљено 9. септембра исте године за уништавање побуњеничких база у западној регији Tal Afar. Следећег дана шест ракета је уништило мост Mish'al, чиме су онемогућили извлачење побуњеника преко њега.

ПЕРСПЕКТИВА

Када је реч о лансерима, перспектива система MLRS пре свега припада лакшим, ваздушно покретним возилима HIMARS и LI-MAWS(R). Уопште говорећи, лака и средња гусенична оклопна возила, због смањења цене набавке и трошкова употребе, дужег радног века и једноставнијег одржавања, све се чешће замењују точкашима. Осим тога, ту је и мање агресиван спољашњи изглед. Управо су ти аргументи, без обзира на упору мањи борбени комплет, највећи адути нових точкаша.

Будућност ракета врло је тешко проценити, јер су готово све могућности већ искоришћене, а систем је достигао страховиту ватрену моћ, пре свега вишеструким повећањем прецизности и домета, односно због предности употребе GPS навођења и снажнијих ракетних мотора. Могуће је да ће се коначно појавити нова варијанта са интелигентном субмуницијом.

Можда је највећа предност овог већ четврт века старог система, у односу на друге, управо његова флексибилност, која омогућава увођење све ефикаснијих ракета. На тај начин поново се обезбеђује његова „младост“, актуелност и, слободно се може рећи, челна позиција међу конкурентима. ■

Себастиан БАЛОШ

ВЕРЗИЈА HIMARS

Како се систем MLRS није могао транспортовати најбројнијим авионима C-130 Hercules, проблем је решен развојем олакшане варијанте на шасији камиона, са формулом погона 6x6 и масом испод 11 тона. Иако је маса тог камиона знатно мања од највеће носивости авиона C-130 од 17 до 19 т, чинилац ограничења јесу димензије возила, првенствено висина од три метра. Уместо два шестострука лансера, HIMARS има само један за лансирање „лакких“ ракета, или једну тешку ракету ATACMS. Спектар ракета које се могу испаливати истоветан је као код MLRS. Посада је трочлана, али је захваљујући високом степену аутоматизације, могуће да системом управљају само два или чак један човек.

Систем за управљање ватром је у потпуности компатибилан са побољшаним системима M270A1, а то обезбеђује могућност потпуног садејства.

HIMARS излази из транспортног авиона C-130 Hercules

ФРЕГАТА ТИП 054

Кинеска војнопоморска моћ из године у годину је све већа, а нови бродови нимало не заостају за западним пројектима. Чак се може рећи да их нове кинеске фрегате типа 054 прате у стопу.

Та пловила представљају значајан искорак у кинеској ратној бродоградњи, јер се по дизајну приближавају модерним западним.

Фрегата типа 054 (Нато шифра Jiangkai 2) представља нов савремени ратни брод у арсеналу кинеске морнарице. Главни „произвођачи“ тог моћног пловила јесу бродоградилшта која припадају Кинеској државној бродограђевинској корпорацији (CSSC) – Hudong-Zhonghua из Шангаја и Huangpu из Гуангзхоуа.

Изградња првог брода Ма'аншан (525) започела је крајем 2002, а у оперативну употребу ушао је у фебруару 2005. године. Други брод Wenzhou (526) поринут је 30. новембра 2003, а у оперативну употребу је уведен 2006. године. У пројекту тог брода дошло је до извесних промена, па је почевши од трећег брода извршена измена у систему наоружања и опреме – на прамцу је смештен вертикални лансер за противавионске ракете са 32 цеви, а постављен је и нови радар Top Plate 3D, руске производње, за осматрање ваздушног простора.

До сада је изграђено пет фрегата. Сматра се да ће изградња тих бродова трајати до 2010, како би заменили застареле фрегате класе 053X Јиангху, које су у оперативној употреби још од седамдесетих година прошлог века.

Нове кинеске фрегате тог типа представљају значајан искорак у кинеској ратној бродоградњи, јер се по дизајну приближавају модерним западним пловилима. Савремени систем за противавионску заштиту домета већег од 35 км (за гађање циљева на средњим даљинама) знатно ће ојачати кинеске флотне капацитете за заштиту сопствених бродова од удара из ваздуха.

На крми брода налази се узлетно-слетна платформа за хеликоптере. Са ње је могуће оперисати са једним хеликоптером средње величине, као што су руски Ка-28 Helix

КИНЕСКА ПОМОРОСКА МОЋ

СПЕЦИЈАЛНА БОЈА

По угледу на француску фрегату La Fayette, која је у оперативној употреби морнарице Тајвана, нова кинеска фрегата такође располаже одређеним својствима тех-

нологије stealth, пре свега у изгледу надграђа која је закошено како би смањило радарски одраз читавог брода. Такође, употребљена је специјална фарба која упија радарске зраке, смањен је и број елемената који „штрче“ ван основних линија брода.

или чувени кинески Harbin Z-9C. На палуби брода налази се специјална опрема за руковање операцијама са хеликоптером. Депласман нових бродова креће се од 4.300 тона за фрегате типа 054 до 4.500 тона за оне унапређеније, типа 054А. Погон брода је CODAD варијантеа, тзв. комбинација дизела и дизел мотора.

Погонски систем је заснован на четири дизел-мотора SEMT Pielstick (sad MAN Diesel SA) са 16 цилиндара у ознаци PA6V-280 STC, који представљају један од најнапреднијих дизел-мотора у Европи. Слични тим моторима, али мање снаге, мотори 12 PA6V-280 STC

уграђени су у француске фрегате La Fayette. Кина је откупила лиценцу за моторе 16 PA6V-280 STC касних деведесетих година прошлог века и сада се они производе у домаћој фабрици дизел-мотора у Схаанци. Сваки од тих мотора може да произведе континуирану снагу од 4.720 kW (6330 hp), што укупно представља 18 880 kW (25 320 hp) снаге, када су у погону сва четири мотора.

Када је реч о наоружању, основни систем представљају противбродске ракете YJ-83 (C-803). То је савремена противбродска крстарећа ракета која лети на малим висинама. На броду су инсталирана четири дво-

струка лансера тих ракета, лоцираних између главног моста и димњака. Домет ракета износи читавих 150 километара, а у завршном прилажењу мети брзина те ракете је од 1.6 до 2.0 маха.

Прва два брода у серији опремљена су познатим осмоцевним лансерима за француске ракете Цротале, у кинеској варијанти HQ-7, домата свега 13 километара. На унапређеним бродовима сада већ класе 054А, налази се систем противавионске заштите који чини вертикални лансер са 32 ракете, а који је развио Luoyang Electro-Optics Technology Development Centre (EOTDC). Идентичан модел тако постављених лансера и ракета до сад није познат, мада се сматра да је реч о ракетама руског система 9М317 (Нато ознаке SA-N-12 Shil), домата до 38 километара, са полуактивним радарским навођеним бојним главама, односно о кинеској копији тих ракета која се препознаје по ознаци HQ-16.

РАДАР

Бродски сензори се састоје од кинеског радара за осматрање ваздушног простора типа 363С 2D (копија радара Thomson-CSF DRBV-15 Sea Tiger), који ради у опсегу Е/Ф, а који открива циљеве у ваздуху на даљинама од 150 км, док циљеве који лете на малим висинама открива на 50 км. Брод је такође опремљен и радаром МР-36А за површинско осматрање, који ради у опсегу И.

На бродовима типа 054А радар за осматрање ваздушног простора замењен је руским радаром М2ЕМ 3Д, који ради у опсегу Е/Х. Тај моћни уређај открива циљеве у ваздуху на даљинама од 230 км, а циљеве који лете на малим висинама на 50 км раздаљине. На броду су инсталирана и четири Front Dome уређаја за навођење противавионских ракета (два се налазе на мосту, а два на крову хангара за хеликоптер).

За бродску противобрану од надоласећих ракета и авиона, брод је опремљен са четири руска CIWS система АК-630, са шестоцевним топовима. На новим и модернијим фрегатата типа 054А, ти топови замењени су савременијим кинеским, и то са два седмоцевна топа типа 730. Тај CIWS (close in weapon system - систем непосредне заштите) има максималну брзину гађања од 4.600 до 5.800 метака у минути и максимални домет од 3.000 метара. Топ је опремљен кинеским уређајем за контролу ватре TR47С са електрооптичким уређајима за нишањење, који се налазе на крову изнад самог топа (у склопу су самог CIWS уређаја). Главни топ је на прва два брода у калибру 100 милиметара, док је на фрегатата типа 054А замењен топом калибра 76 милиметара. ■

Д. ДУРКОВИЋ

НОВИ БРИТАНСКИ ХЕЛИКОПТЕР

Крајем прошле године британска фирма Oldland CNC почела је развој британског хеликоптера Future Lynx. Нови хеликоптер развија се за потребе копне војске у варијанти наоружаног извиђачког хеликоптера BHR (battlefield reconnaissance helicopter) и за потребе ратне морнарице у варијанти морнаричког хеликоптера за површинско борбено дејство SCMR (surface combatant maritime rotorcraft). Обе варијанте имаће око 90 одсто заједничких делова. У односу на садашње хеликоптере (АН7, АН9, Mk8 Super Lynx), нови ће имати нови репни ротор, напредну авионику, нове сензоре и могућност ношења нових врста наоружања. Наручба вредна 1,9 милијарди америчких долара, обухвата производњу 40 хеликоптера у варијанти BHR и 30 у варијанти SCMR. Прво пробни летови планирани су за 2009. годину, а увођење у оперативну употребу 2013. (варијанта BHR), односно 2014. (варијанта SCMR). ■ С. А.

ТУРСКА РАЗВИЈА ТЕНК ТНМВТ

Извршни комитет за одбрамбену индустрију турских ОС – DİEC одлучио је почетком прошле године да компанија Отокар (произвођач оклопних возила точкаша) буде главни носилац развоја и производње новог националног тенка Турске. Условна ознака је TNMBT (турски национални основни борбени тенк). У сарадњи са фирмом Отокар учествоваће и друге турске компаније (BMC-FNSS, MKEK и Аселсан, а и друге), које су и до сада биле укључене у производњу лаких ОБВ и модернизацију тенкова.

Јуна прошле године DİEC је одабрао јужнокорејску Агенцију за развој одбрамбене технологије и компанију за производњу тенкова ADD Rotem, као главне партнере за техничку логистику и помоћ у развоју TNMBT. ADD Rotem ће обезбедити техничку помоћ Отокару у дизајну, развоју, интегрисању подсистема, тестирању, производњи прототипских модела тенкова, пробној производњи и почетној фази серијске производње. Такође, та компанија треба да помогне у области израде топа, мотора и оклопа тенка.

Уколико прототипска возила потврде успешно квалитете одређене почетним ТТЗ, прихватиће се серијска производња TNMBT и одредиће се званични назив возила. Очекује се производња од око 500 тенкова (други извори наводе 250 возила, вероватно мислећи на прву траншу). Очекује се да ће први прототипови TNMBT бити спремни 2010, а серијска производња требало би да почне у 2013. години.

Основно оруђе TNMBT биће 55-калибарски топ 120 мм патке цеви (за развој задужена домаћа фирма MKEK). Домаћи СУВ са свим елементима најсавременијих система за управљање, нишањење и руковање ватром развијале би турске фирме Аселсан и STM.

За оклоп тенка постављен је захтев да буде минимум на нивоу заштите тенкова III технолошке генерације. Његов развој и производња у Турској, такође ће подржати јужнокорејске компаније ADD и Rotem. Целокупан развој TNMBT, у основи, ослањаће се на јужнокорејски пројекат новог тенка ХК-(К-2) МВТ црни пантер. То подразумева масу TNMBT од око 55 т, мотор STX од 1.500КС дизел (јужнокорејски), који би обезбеђивао тенку високу покретљивост и максималну брзину од 70 км/ч. У међувремену је турска Ков одустала од аутоматског пуњача топа и трочлане посаде. Разлози нису познати.

Треба приметити да је турска војна индустрија стекла значајна искуства и из досадашње сарадње са јужнокорејском индустријом на програму развоја и производње самоходне хаубице 155 мм FirtinaSPH (локални назив K9 Thunder), авиона и других средстава. ■

М. Ц. Ђ.

ЛЕГЕНДА НА ЧЕТИРИ ТОЧКА

У прошлости су четири модела теренских возила доминирала у инвентару наших оружаних снага. Основу су чинили *ципови*, славни амерички теренци из Другог светског рата, потом возила италијанског „Фијата“ AP-55, израђивана по лиценци у „Црвеној застави“, па *лухови* произведени у Аустрији. Ово је прича о најпопуларнијим *циповима*, јединственим по имену, а универзалним по намени.

Цип (Jeep) је култни статус заслужио на тај начин што се показао изузетно веран корисницима на свим теренима и у најразличитијим изазовима у којима се може наћи теренско возило. Осим оцене квалитета, његова популарност заснива се и на масовној примени – само током Другог светског рата израђено је 637.650 комада. Због изузетног облика то возило налази се у поставци Музеја модерних уметности у Њујорку као референца веће уметности и технике. Домети *ципа* били су толико снажни да се његов надимак сада користи и као именица за сва нова теренска возила. Оригинални развојни низ *ципа* до данас није прекинут и ове године почела је производња нове серије модела J8 који ће бити понуђен војним корисницима.

КОНКУРЕНЦИЈА

Већ на први поглед најновији *цип* подсећа на почетни модел створен давне 1940. године. Америчке оружане снаге тражиле су возило масе 590 килограма са погоном на сва четири точка и корисним теретом од 272 килограма. Тактичко-технички захтеви послати су 27. маја 1940. на адресе 135

фирми. Први се на полигону са готовим прототипом представио „Америкен Бантам Кар“ из места Батлер у Пенсилванији. Главни конструктор Карл Пробст потрудио се да са сарадницима изради основне нацрте за само пет дана, а 49 дана касније завршили су први прототип.

На тешким проверама од 22. јула до 16. октобра 1940. на полигону Холабирд у Мериленду показало се да *Бантамово* возило иако има мана – пре свега већу масе од тражене – представља изврсну замисао о томе како би требало да изгледа теренски аутомобил.

Конкурентска понуда појавила се из фирме „Вилис–Оверлан“ (Willys–Overland) из Толеда у Охају. Они су се представили са прототипом *квад*, изузетно сличним *Бантановом* другом прототипу до те мере да се на први поглед могло помислити како је реч о истом возилу док се не уочи различит положај фарова и облика блатобрана. За главни адут „Вилисове“ понуде сматрао се изузетан мотор настао под вођством Делмара Роса.

Испитивања „Вилисовог“ прототипа почела су на полигону Холабирд 11. новембра 1940. године. Само дванаест дана касније

на полигон је достављен и први примерак „Фордове“ понуде назване *пигми* (Pugmy). И то возило се тешко разликовало од претходника. У „Батнаму“ су проценили да је по среди крађа идеја, али осим беса нису имали прилику да било шта конкретно учине.

У наставку развоја, после израде 70 примерака сва три модела, наручено је додатних 1.500 комада за коначну процену пре одлуке о избору стандардног теренског возила за америчке оружане снаге. Показало се да маса возила далеко превазилази почетне захтеве, али и то да се она (маса) не може драстично редуковати. Зато су будући корисници одлучили да би возило требало да има масу до 980 килограма. У „Вилису“ су били забринути јер је маса њиховог теренца била 1.100 килограма, додуше уз мотор од 60 КС, па су одлучно ушли у смањивање масе возила применом лакших материјала у изради. Дошли су до тежине која је само 200 грама мања од захтева оружаних снага.

У зиму 1940/41. године 4.500 теренских аутомобила „Бантам“, „Вилис“ МА и „Форд“ GP кретало се широм САД, на Аљасци и на Хавајима како би се показале све скривене мане. На крају су представници свих родова КоВ проценили да се високо постављеним стандардима приближио само „Вилис“ и то посебно робусношћу и одличним мотором. Модел из „Форда“ показао се као мање поуздан због низа кварова, а мотор од 46 КС био је преслаб.

Конструкционе грешке избациле су из утакмице „Бантама“. Иако су били први у трци за велики посао они су морали да се помире са остацима – преко Закона о зајму и најму произвели су 2.675 возила за Канаду, Кину, СССР и Велику Британију. Израдили су BRC-40 врло сличан „Вилису“.

Победничко возило уведено је у наоружање под званичном ознаком „truck, 1/4 Tonne, 4x4“.

ПОБЕДНИЧКИ ТЕРЕНАЦ

Америчке потребе за возилима биле су енормне па су подељене на два произвођача –

Патрола југословенског контингента „плавих шлемова“ на Синају: прво возило је М38 из послератне производње, следи „џип“ какав је израђиван током Другог светског рата и на крају колоне је „ланд ровер“

ча – „Вилис“ са моделом МВ и „Форд“ у којем се производило идентично возило, али под ознаком GPW (General Purpose Willys – вишенаменско возило *вилис*). Поуздан начин препознавања произвођача сводио се на то што се на левом делу задње стране каросерије налазило утиснуто име произвођача – „Вилис“, односно „Форд“.

Од марта 1942. на инструменталној табли возила била је плочича са текстом намењеним возачу и посади на којој се налазило име *џип*. Око тог имена створени су митови, али никада се није разјаснило како се дошло до та три звучна слова. Али, било како било, име *џип* сада је заштићено и може да се користи само за „Кајзерова“ теренска возила.

Све ситне разлике између МВ и GPW нестале су лета 1944. од када се производила универзална каросерија на бази МВ-а са подом возила, носачем резервоара и хаубом са GPW.

Американци су стандардизовали будућу легенду под називом теренски аутомобил 1/2 тоне 4x4. Званична намена сводила се на превоз људи и вучу једноосовинске приколице за терет масе 400 килограма, али у ратној пракси пронађене су бројне нове намене. Нека возила претворена су у платформе за наоружање са пушкомитраљезима и митраљезима калибра од 7,62 мм до 12,7 мм. Славни су *џипови* прилагођени за пустињско ратовање које су користили припадници јединице SAS, а уместо платненог крова на део возила постављена су два носила за рањенике. Универзалност се сматрала главним адутотом тог возила и зато тешко може да се наведу све намене за које су *џипови* коришћени.

После Другог светског рата настављен је развој возила. У „Вилису“ су од 1945. до 1949. израђивали модел са комерцијалном ознаком CJ2A (CIVILIAN JEEP), а до 1953. године CJ3A, односно за америчке оружа-

Теренско возило „кибелваген“ из југословенског ваздухопловства на путу кроз источну Босну, 12. априла 1941.

КИБЕЛВАГЕН

Први примерци „кибелвагена“ коришћени у нашим оружаным снагама били су плен из Априлског рата 1941. године. Шест „кибелвагена“, модификованих за примену у Сахари са ширим точковима, скинуто је са заустављеног воза на пруги код Шапца. Возила су била у транзиту за Бугарску. По наредби пуковника Теодора Узелца из команде ваздухопловства војске „кибелвагени“ су коришћени за потребе припадника команде који су размештени у Љешници, затим у покрету до командног места вида у Бањи Ковиљачи, па до Дрињаче, Хан Пијеска, Соколца, преко Романије до Бутмира, Калиновика, Гацко, Билеће, Требиња, Никшића и назад до Билеће. После расула одбране државе, 19. априла, возећи „кибелваген“, пуковник Узелац срео се и са немачким штабним официрима који су га у пролазу поздравили! Код Вишеграда немачки тенкисти дали су гориво за „кибелваген“ за пут до Београда.

не снаге М38. Иако су имали низ измена то су, у основи, била сабраћа ратног МВ-а. Модели СЈ3В и милитаризовани еквивалент М606 произвођени су од 1952. до 1968. године. Они су препознатљиви по знато већем „носу“ возила подигнутом због смештаја новог мотора „харикен“.

За америчке и савезничке оружане снаге производили су се разни модели М38 (1950–1968. година) и М170 (1954–1962. године) и М606А2, а А3 израђиван је током рата у Индокини (настао на основу универзалног модела СЈ5 из 1954. године). Он се сматра претечом СЈ7 са чврстим кровом и СЈ8, какав се и сада производи.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ ПРИМЕРЦИ

Партизанима су возила углавном долазили у оквиру ратног плена. Разноврсна возила била су превише велики изазов за редовно одржавање јер се током рата прилив резервних делова сматрао за велику срећу. Прве количине теренских возила са обезбеђеном сталном попуном резервним деловима дошле су у НОВЈ као савезничка помоћ. Британци су неколико *ципова* из властитих јединица предали у руке припадника НОВЈ из јединица формираних на простору Италије лета 1944. године. То су биле 1. тенковска бригада, затим дво брдска моторизована артиљеријска дивизиона са по 12 оруђа 75 мм М4 и четири оруђа 57 мм. За вучу тих оруђа дивизиони су добили 86 *ципова* и *доцева* – теренаца троструко веће носивости. Као поклон Титу британски генерал Вилсон је у Дрвар доставио *цип* за личне потребе врховног команданта. То возило постало је немачки плен у време операције *Коњићев скок* маја 1944. године. Тито се потом пребацио на острво Вис и тамо су га чекала нова возила.

У послератни развој многобројна Југословенска армија, од око милион униформисаних лица, улази са скромном количином моторних возила. При том, радило се о разноликим моделима наменских и реквирираних цивилних возила. Приоритет су представљале набавке теренаца са стокова америчких вишкова у Аустрији и другим државама где се за мале паре долазило до великих количина скоро некорисних или

МИТ

Око имена возила *цип* створени су митови, али никада се није разјаснило како су настала та три звучна слова. Према једнима име се појавило током развоја за „Вилисов“ прототип и преузето је из стрипа о морнару Попају чије се кученце звало „Еуген Џип“. Друга прича каже да је реч о ознаци „Фордвог“ GP (џи-пи). Било како било сада је *цип* заштићено име и може се користи само за „Кајзерова“ (Chrysler) теренска возила.

Команда 113. ловачког авијацијског пука југословенске војске 1945. године на аеродрому Бачки Брестовац снимљена поред пуковског штабног *ципа*

РАТНИ ПЛЕН

На захтев Вермахта за израду лаког вишенаменског возила повишене проходности професор Фердинанд Порше побринуо се да се створи једноставно и лако возило засновано на врло популарном путничком аутомобилу *буба*. Теренци модела 82 *кибелваген* ушли су у наоружање 1940, неколико седмица пре почетка Другог светског рата. Немачка ратна привреда произвела је 50.435 комада „кибела“.

У руке партизана су током Другог светског рата доспели примерци тог популарног *Фолксвагеновог* модела 82 *кибелваген*. У ратном плену су се нашли и модел 166 *швимвагени* – амфибијске верзија модела 82. Од 1941. до 1945. године израђено је 15.584 комада примарно за моторизовану пешадију и извиђаче, али су у пракси коришћена као универзална теренска возила елитних јединица и команди.

Један од раритета са листе плена представља немачко амфибијско возило

SG-6. Бивши возач на тркама Ханс Трипел (1908–2001) израдио је 1935. прототип те амфибије која се током првог приказа нашла на дну. Када су проблеми и лоша срећа савладани, SG-6 је уведен у наоружање 1938. године. Током ратних година произведено је око 1.000 примерака углавном за потребе СС јединица.

Листа немачких возила повишене проходности протеже се на десетине модела произведених у фабрикама „Хорх“, „Татра“, „Адлер“, „Шкода“, „Ханомаг“, „Мерцедес-Бенц“... Била су то возила различитих конфигурација 4x2, 4x4 и 6x4, носивости од 450 до 1.200 килограма.

Возила из плена нису представљала добар избор за попуну југословенских оружаных снага јер су била истрошена ратном службом, а резервни делови били су ноћна мора за техничку службу. У недостатку друге технике немачка возила коришћена су до границе одрживости.

Амфибијско возило SG-6 са амблемом Команде тенковских и моторизованих јединица Југословенске армије 1946 на парадџ у Београду

МАХИНДРА

Индијска фабрика „Mahindra & Mahindra“ прославила се деценијама дугом масовном производњом *џипа* и деривата са дизел моторима. Крајем педесетих година, у време када је створана самостална држава Индија, сувласник фирме К. Ц. Махиндра, у улози шефа државне снабдевачке мисије, сусрео се током званичне посете САД са Барнијем Росом. Из тог разговара родила се намера да *џип* постане возило на којем ће се заснивати моторизација нове државе која се није могла похвалити развијеном мрежом путева. Само су теренска возила могла да се користе на лошим путевима и дођу до удаљених области Индије.

Махиндре су се производиле од 1949. у великим серијама. На Балкан су дошле као део *бартер посла* – теренским возилима плаћени су производи „Made in Yugoslavia“ – 215 брдских топова калибра 76 мм Б1. У ЈНА су коришћене махиндре израђиване на бази СЈЗВ и модел са продуженим размаком осовина СЈ4, какав се израђивао само у поменутој индијској фирми. У документима ЈНА продужени теренци су понекад носили ознаку насталу збрајањем две ознаке – СЈ34.

мало коришћених теренских аутомобила. Најпотребнији су били камиони, али се ту нашло и МВ-а и GPW-а.

Криза са моторним возилима погоршала се услед совјетске блокаде (Москве и њених савезника). Када су Американци 1951. одлучили да подрже ЈНА покренули су обиман програм помоћи какав се у то време проводио према свим савезничким државама. У мноштву артикала поклоње-

	ЛИМТ МВ	ЛИМТ СЗВ	КИСЕЛБАГЕН
Порњачка група	Мотор „џинс“ 442 „го дивел“ снаге 44,7 kW	Мотор Ф4-134 „карвин“ снаге 55 kW	Мотор снаге 17,5 kW до мотора 1943. снаге 18,6 kW
Капацитет резервоара за гориво	38,75 л	38,75 л	30 л
Димензије:			
дужина	3.330 мм	3.330 мм	3.740 мм
ширина	1.575 мм	1.750 мм	1.600 мм
висина	1.830 мм са постољем	1.690 мм са постољем	1.650 мм са постољем
	1.320 мм без крова		1.110 мм без крова
размак осовина	2.030 мм	2.030 мм	2.400 мм
МАСЕ:			
прочно возило	1.040 кг	1.017 кг	715 кг
возило са максималним теретом	1.520 кг	1.587 кг	1.175 кг
Максимална брзина на квалитетном путу	96 км/ч	110 км/ч	80 км/ч
Аутономија на путу	483 км	450 км	440 км

них до 1956. нашло се 2.285 возила ратне производње и послератних М38. Потребне ЈНА биле су велике и зато је на састанцима са америчким представницима 1953. тражено 8.517 теренских возила носивости четврт тоне, и то без потреба Љубљанске армије, затим 434 приколице.

Од почетка педесетих година ЈНА је покушавала да се у што већој мери осамостали набавком возила од домаћих произвођача. Наиме, тек створена фабрика аутомобила *Застава* добила је задатак да уђе у производњу теренских возила. Од увозних делова 1953. монтирана су 162 примерка *џипа*. Наредне године завршени су преговори са „Фијатом“ из Торина и они су „Заставу“ увели у деценијама дугу стратешко

партнерство са том италијанском фирмом.

Масовном серијском производњом подмирене су потребе ЈНА за теренским возилима, а *џипови* су постепено расчистани у складу са динамиком утрошка ресурса тих возила.

Почетком седамдесетих година већина *џипова* повучена је из инвентара ЈНА и понуђени су на продају преко сабирних центара. На тај начин су љубитељи старих возила дошли до МВ-а или GPW-а. Данас понеко возило, које се некада налазило у ЈНА, и даље одржавају приватни власници. Реставрирани примерци најчешће су обојени и означени по узору на америчке теренце из Другог светског рата – у маслинастој боји (olive drab) са великом белом петокраком на хауби. ■

Александар РАДИЋ

Смена генерација: необичан СЈЗВ (махиндра) са чврстом кабином (лево), снимљен октобра 1971. на маневрима „Слобода-71“ поред наследника домаћег теренца „застава“ AP-55

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

СЕНКА НАД КАМЕНИМ ЦВЕТОМ

Пролеће у Београду је вечита инспирација уметника. Загонетно годишње доба пробуди увек неке нове наде и сећања. Нашој престоници се све најбоље и најгоре дешавало с пролећа. Од крунисања краљева, дворских обрачуна, веридби, преврата, атентата, масовних демонстрација, слетова, бомбардовања... Мало је главних градова са таквом историјом. А где је историја – ту су и њени трагови. Најчешће споменици. Нажалост, споменици жртвама.

Овогодишњи априлски дани права су слика свеколиких климатских промена. Јутарње сунце не значи ништа. Очас се навуку облаци, излије пљусак, па се разведри. У једном таквом дану одата је пошта жртвама логора Старо сајмиште. Беше то мучилиште поред реке. С једне стране симбол живота који тече, а с друге страстиште Срба, Јевреја, Рома, слободоумних и правдољубивих људи. Велики камени цвет је споменик сећања на више од осамсто људи који су углавном кратки животни век скончали на левој обали Саве. На овогодишњем комеморативном скупу одржаном у организацији Министарства рада и социјалне политике, Министарства одбране и Скупштине града положени су венци и одата пошта страдалницима. Уз високе државне и војне почасте. Био је тамо војнички строј, одјекнули је плотуна и завијорила се државна застава. Кога није било? Народа, ученика, студената...

Када се нешто лоше догоди или неко зло пробуди, онда се питамо од кога су то млади учили историју. А била је добра прилика за час историје под ведрим небом. Не верујемо да би било који директор школе одбио свог професора да поведе ђаке на Старо сајмиште, да виде и чују шта су чинили следбеници фашистичке идеологије. Неки дан потом, двадесет четворо младих, међу којима је било и девојака, окупило се у селу Каменица надомак Ниша да обележи рођендан Адолфа Хитлера. Кренули су са све нацистичким заставама и осталим нацистичким симболима према месту званом Срећково врело. Какве ли ироније?! Међутим, у подлом науму спречили су их узнемирени мештани иначе питомог краја, који такође памти фашистичко зло. Позвани су органи реда и завршило се њиховом ефикасном акцијом и привођењем у Полицијску управу Ниша. Само да не буде „играла се деца“ или „шта знају млади ко је био Хитлер“.

У захукалој предизборној кампањи вест је отишла на маргине дневних догађаја и тешко је поверовати да ће се неко озбиљно позабавити овом темом све до неког новог ексцеса. Тачно је, тај број младих није велики, али довољан је и један човек који окачи кукасти крст да друштво укључи аларм. Примера ради, у Израелу постоје научни

институти који озбиљно проучавају фашизам из више разлога. Најпре због поштовања својих пет милиона сународника који су свирепом ликвидирани током Другог светског рата, а потом као тас на савести човечанства како се ништа слично не би поново запатило у било ком крају света.

Будући да је Србија, слободарска и антифашистичка, високом ценом платила такву свест свог народа, најмање што можемо учинити јесте васпитање генерација које долазе. Од породице на микроплану, преко школе (нарочито) до целокупне социолошке и политичке структуре државе.

Отуда је разумљива брига госпође Бригите Кнежевић, председнице Удружење логораша, и председника Светског српског конгреса господина Зорана Јовичића који беху непријатно изненађени одсуством представника највиших државних органа на комеморацији коју помену смо.

Из угла обичног човека, како себе назива господин Душан Милић, грађевински инжењер у пензији, туга је образложена сажетом животном причом. Као дете радника бродоградилшта и мајке домаћице, оштроуман и вредан, рано је схватио колико му се родитељи муче да га изведу на пут. Латио се књиге и школа му је добро ишла. Немачко бомбардовање Београда преживео је некако, бекством на ратно острво. Трошна породична кућа на Дорћолу једва је остала под кровом. Наставио је да похађа гимназију. Помагао је математику најбољем другу Исаку Рајтеру када је у стан јеврејске породице банула немачка патрола. С њима је одведен у логор Старо сајмиште. Каже да су се рушили од глади, тешког рада и свакодневне тортуре. Старији људи су једноставно падали а стражари би им испалили метак у потиљак и бацали их у реку. У паклу Старог сајмишта није било милости ни за жене, децу, старе, изнемогле. Животи су им се гасили на суров начин.

Једне ноћи, искрао се из ћелије и отиснуо у ледену реку. Таласи су га однели десетак километара низводно. Живи леш извукли су курири јединице народноослободилачког покрета и отада, до краја рата борио се против Немаца. Учествовао је у борбама за ослобођење Београда, сањајући кућу и родитеље. Уследило је савезничко бомбардовање. Оно што нису успели немачки авиони, учинили су ови други. Једна бомба је директно погодила кућерак на Дорћолу. Под рушевинама су остали његова мајка, отац, две сестре, успомене, породични албум, књиге... Једну је нашао у згаришту. Када је рукавом шињела скинуо чађ с њених корица писало је: „Историја“...■

МОСТ ЈЕЗИЧКЕ

Стратегија учења енглеског језика у Војсци Србије предвиђа да до 2010. године услов за обављање одређених дужности старешинама буде и одговарајући ниво знања енглеског језика. Важан корак ка остваривању тог циља јесте успостављање гарнизонских курсева енглеског језика. Око 380 професионалних припадника Војске, подељених у 34 наставне групе, у октобру прошле године пошло је на такозване полунтензивне курсеве. Тиме је значајном броју војних лица, према сопственој жељи, али и приоритету службе, омогућено да усаврше знање енглеског језика што је до скоро било могуће једино у специјализованом центру на Војној академији.

Управа за обуку и доктрину J-7 Генералштаба Војске Србије, која је носилац и реализатор пројекта, планирала је да након завршетка курса, у сарадњи са дирекцијом PELT организује тестирање полазника и тиме им омогући да добију и практичну потврду стечених знања. Начелник J-7 генерал-мајор Петар Ђорнаков каже да је створен институционални, али и практични оквир да стратегија учења језика заживи.

– Прецизирана су формацијска места која захтевају одређени ниво познавања енглеског језика тако да је људима који имају аспирације да их заузму дат практичан разлог за учење и усавршавање. Треба истаћи чињеницу, која се често заборавља, да Стратегија свој циљ треба да оствари до 2010. године. Дакле, сви који желе да уче за то имају довољно времена – истиче генерал Ђорнаков.

Управа за обуку и доктрину, у сарадњи са Управом за људске ресурсе и дирекцијом PELT, путем јавног конкурса изабрала је 30 наставника енглеског језика од преко 90 пријављених, обезбедила потребну литературу и наставна средства, а у својству је сталног надзорног и контролног органа.

– На почетку овог процеса нагласили смо да похађање курсева није циљ само за себе. То, нажалост, појединци нису разумели, па су се јако трудили да себи обезбедбе место на курсу. Додуше, такви су врло брзо отпали јер се мора стално учити и одговарати на различите обавезе у настави. Замисао је – објашњава Ђорнаков – да се након завршетка курса свим полазницима омогући да изађу на тест и добију сертификат о познавању језика према стандарду STANAG 6001.

ПРЕДАВАЧИ

Генерал Ђорнаков каже да ће стручни ниво наставе бити унапређен у односу на први циклус и да ће се наставници током јула припремати са експертима из Велике Британије и програма PELT. Десетак нових предавача биће изабрано према једнаком принципу као и у претходном периоду и биће им пружени одговарајући услови за рад и, наравно, одговарајућа накнада. Чињеница да је 27 од 30 „стarih“ предавача изразило жељу да обнови уговоре са Војском Србије добар је показатељ озбиљности са којом се приступа решавању проблема учења енглеског језика.

Начелник J-7 каже да су предузети кораци како би се избегле неке слабости и проблеми који су се јављали у претходним циклусима тестирања. Он је у том смислу издвојио појаву да велики проценат људи који заврши курс није излазио на полагање, делимично због недовољног знања, а делом из других разлога. Тиме су, подвлачи генерал Ђорнаков, узалудно трошени ресурси, а појединим припадницима ВС који су желели да се усавршавају и полагају тест, ускраћена је та могућност.

– Да би се такве појаве избегле ми смо свим гарнизонима послали информацију о динамици курсева и полагања до краја године, тако да сви имају довољно времена да планирају своје ангажовање и успешно стигну до циља, односно стекну сертификат. Такође, наставницима смо проследили такозвани АТ – Achievement Test, који ће у целој Војсци бити спроведен 7. маја. Он је направљен према моделу STANAG 6001, за ниво 1 и 2, и представљаће интерну проверу достигнутог знања језика – каже Ђорнаков.

Према његовом мишљењу, резултати АТ теста пружиће слику о томе ко су људи који би у мају могли успешно да положи за STANAG, а очекује се да их буде око 120. Остали, чија знања не буду довољ-

ПРЕКО БАРИЈЕРЕ

Око 380 професионалних припадника Војске Србије који су у протеклих шест месеци учили енглески језик у својим гарнизонима током маја, септембра и новембра имаће прилику да полагањем теста добију сертификат СТАНАГ 6001. Још 1.010 њихових колега, који су се самостално усавршавали, имаће прилику да се подвргну истој провери. Курсеви се настављају у још већем броју гарнизона – најавио је генерал-мајор Петар Ђорнаков, начелник Управе за обуку и доктрину Генералштаба.

на за полагање у мајском року, наставиће са курсем до краја јуна и биће им омогућено да се тестирају у још два термина – у септембру и новембру.

Како каже наш саговорник, Управа за обуку и доктрину препознала је и једну, не тако малу групу професионалних војних лица, њих 1.010, који су се пријавили за тестирање како би добили сертификат STANAG 6001.

– Из искуства знамо да има доста људи у систему који су или током редовног школовања или путем приватног усавршавања стекли солидно знање енглеског језика. Њима је, дакле, пружена могућност и рок од два месеца да се пријаве за полагање које ће им бити омогућено у мају, септембру и новембру – наглашава генерал Ђорнаков.

Поред АТ теста, треба поменути да се знање енглеског језика може усавршавати и проверавати коришћењем садржаја на линку „STANAG за енглески језик“, који се од 14. априла налази на Интернет сајтовима Министарства одбране и Војске Србије. Поред општих информација о критеријумима, начину и техникама полагања испита STANAG 6001, корисницима је омогућено да „скину“ три комплетна демонстрациона теста са аудио прилозима и примере појединих модела за полагање поменутог теста. Тамо се такође може наћи и око 20 корисних линкова са тестовима сличног нивоа за полагање енглеског језика. Генерал Ђорнаков сматра да ће такав вид самосталног учења и проверавања умногоме допринети побољшању општег знања енглеског језика у Војсци Србије и знатно повећати број оних који се одваже да путем полагања озваниче своје вештине.

Гарнизони курсеви енглеског језика, како сазнајемо у Управи за обуку и доктрину, током следеће године требало би да отпочну у још шест гарнизона, чиме би број наставних група порастао на око 40. Такође, планирано је да се у гарнизонима организује настава за други ниво STANAG-a, ако за то буде било довољно спремних и заинтересованих. ■

А. ПЕТРОВИЋ
Снимио Н. ПАНЧИЋ

УКРАТКО

ДЕСЕТА РЕГАТА ЗОРАН РАДОСАВЉЕВИЋ

На броду „Козара“ 11. маја завршен је Десети меморијал Зоран Радосављевић – Зокијева регата. Било је то први пут да се регата организује на реци, за веће класе једрилица – М-550 и класу крсташа. Учествовало је 20 једрилица, што је Зокијев меморијал учинило најмасовнијом регатом великих бродова до сада.

Регата великих бродова одржана је надомак Великог ратног острва и ушћа двеју београдских река, а дан раније, у оквиру манифестације, на Савском језеру, организована је трка за класу једрилица Оптимист, где су се такмичила деца до 14 година.

Једриличари Војне академије освојили су прво место у класи крсташа. У посади брода Левриере били су Јован Кривокапић, Небојша Огризовић, Будислав Суша, Александар Ђорђевић и Иван Тешић. Организатор регате било је Удружење „Регата Зоран Радосављевић“, а суорганизатори су били ЈК „Ламар“ из Београда и Једриличарски савез Србије. Значајну помоћ, сем Секретаријата за спорт Београда, пружила је Војска Србије, Министарство одбране и Војна академија. ■

Ј. К.

УСПЕХ ЈЕДРИЛИЧАРА ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

Једриличарска екипа Војне академије вратила се, недавно, из Ливорна у Италији, где је учествовала на интернационалној регати „Трофеј поморске академије и града Ливорна“. Том приликом освојила је треће место у конкуренцији медитеранских и црноморских земаља и 14. место у свету.

У петчланој посади Војне академије били су капетан корвете Светислав Шошкић, вођа тима, поручник корвете Јован Кривокапић, потпоручник Александар Ђорђевић, студенти Александар Калабић, Иван Тешић и Игор Ковач.

Интернационална регата обележила је ове године 25 година постојања и важи за једну од највећих регата у Италији и на Медитерану, како по броју класа једрилица, тако и по броју такмичара. У оквиру регате сваке године се такмиче и представници поморских и војних академија из целог света, и то у класи једрилица J 24. Поред војних екипа, у тој класи такмичиле су се и екипе из Италије, а међу њима и олимпијски и светски прваци – укупно 55 једрилица.

Позив Италијанске поморске академије, ове године, одазвали су се представници војних академија из 21 земље, а поред екипе из Србије, на такмичењу су први пут учествовале и екипе из Бахреина и Колумбије. ■

Ј. К.

МЕДАЉЕ НА СВЕТСКОМ КУПУ ЗА МОДЕЛАРЕ

На Седмом светском купу у Москви – „Корољев куп“ ракетни моделари Ваздухопловног савеза Србије освојили су, прошле недеље, три медаље и једну мајсторску титулу. Милан Петровић (16) добио је звање мајстора спорта Русије, након што је освојио друго место у категорији С9-А – жироскоптери. Зоран Катанић (48) освојио је прво место у категорији С6-А – ракете са траком, док је Зоран Катанић (72) заслужио две бронзане медаље: за категорију С4-а – ракетоплани и С6-а – ракете са траком. На такмичењу, надомак Москве, учествовала су 64 такмичара старија од 18 година, из шест земаља.

За две недеље наше такмичаре очекује још једно такмичење истог ранга у Румунији, а у јуну ће се ракетни моделари окупити на Светском купу у Сремској Митровици. ■

В. П.

Протокол у Министарству одбране и Војсци Србије

ОПХОЂЕЊЕ У РУКАВИЦАМА

Развој међународне
војне сарадње,
цивилно-војних односа
и савремена кретања
у развоју протокола,
условили су прецизније
уређење те области у
Министарству одбране
и Војсци Србије.
Резултат тога јесте
доношење Директиве
за протокол.

Пристојно понашање служило је и служи да човек буде прихваћен и оствари комуникацију са другима, а да ипак задржи одговарајућу дистанцу. Начин понашања, манири, опхођење са људима, може бити мост, али и препрека у развијању односа са другима. Добри манири подразумевају висок степен самоконтроле. Контрола, која је знак зрелости, присебности, разумевања и поштовања других, посебно је важна у дипломатским односима. Дипломатски односи одвијају се у извесној форми која је одређена протоколом.

Дипломатски протокол чини скуп правила и обичаја о понашању у међудржавним односима, дипломатском опхођењу, церемонијалу и куртоазии. Сама реч протокол грчкога је порекла, и у изворном значењу подразумева врпцу или печат који се лепио на документе као доказ њихове веродостојности. Данас протоколом називамо и својеврсни међународни споразум, збирку писаних и обичајних норми међусобног понашања држава и њихових представника, али и посебну установу или више њих које се баве применом наведених норми.

Бечка конвенција о дипломатским односима прописује минимум устаљених правила, чије непоштовање може изазвати дипломатске неспоразуме и озбиљне спорове међу државама. Она, међутим, није обухватила многа питања, пре свега из области церемонијала, реда првенства и повластица. Та се питања због тога решавају изокрла, на основу међународног обичајног права, општеприхваћене праксе, и слично. Осећајући ту празнину, Министарство одбране, које је развило међународну војну сарадњу и дипломатске активности, недавно је донело Директиву за протокол у МО и ВС.

Директиву чине три међусобно повезане целине, које одређују појам, начела и задатке протокола, протоколарне процедуре и обавезе припадника и организацијских јединица Министарства одбране и Војске Србије у протоколу јавног догађаја у МО и ВС. У првом делу Директиве дефинисани су протокол и протоколарна подршка, задаци носилаца протоколарне подршке и ресурси за њено остваривање. У другом делу обрађене су активности у МО и ВС о којима се протокол стара, с тежиштем на посетама личности и делегација иностранству, или из иностранства и активностима високих личности Министарства одбране и Војске Србије у земљи. У трећем делу, у оквиру надлежности министра одбране, нормативно су регулисани протоколарни поклони у МО и ВС. Под протоколом у МО и ВС подразумева се скуп активности и примена утврђених процедура, које се односе на припрему, ток и период по завршетку јавног догађаја у МО и ВС, а представљају општеприхваћене норме понашања и односа у друштву, МО и ВС. Протокол је издвојен као функционална целина у оквиру Кабинета министра МО, који је носилац функције протокола у МО и ВС.

Према речима начелника Кабинета министра бригадног генерала Милана Бјелице, Директива прописује одређена правила и норме за протокол у Министарству одбране и

ПОКЛОНИ

Начелник Одсека за оперативне послове у Кабинету министра пуковник Милић Станић каже да је значајно и то што су Директивом решене и недоумице које се односе на протоколарне поклоне, почевши од њихове дефиниције до тога кога, кад и чиме треба даривати.

Протоколарни поклони у Министарству одбране и Војсци Србије могу бити службени, пригодни и сувенири.

ПРОТОКОЛАРНА ПОДРШКА

Протоколарна подршка обухвата радње у припреми, у току и после завршетка јавног догађаја, које се односе на планирање и организовање догађаја, сарадњу са другим носиоцима протоколарне подршке, материјално-техничку и финансијску подршку, анализу и извештавање. Она се, начелно, обезбеђује за све активности високих личности из Министарства одбране и Војске Србије у јавном догађају. Спроводи је сви припадници Министарства одбране и Војске Србије – учесници јавног догађаја за које се протокол организује, а носиоци су Кабинет министра одбране, Кабинет начелника Генералштаба Војске Србије, организацијске јединице Министарства одбране и Војске Србије, носиоци домаћинских дужности и посебно ангажована лица.

КО СУ ВИСОКЕ ЛИЧНОСТИ

Према Директиви за протокол у МО и ВС, као високе личности у МО и ВС одређени су: изабрана и постављена лица (министар одбране, начелник Генералштаба Војске Србије, државни секретари Министарства одбране, помоћници министра одбране, секретар Министарства одбране и директори Инспектората одбране, ВБА и ВОА); заменик начелника Генералштаба Војске Србије, команданти и заменици команданата оперативних састава Војске Србије; заменик команданта Здружене оперативне команде; начелници управа Министарства одбране, Војске Србије и организацијских јединица истог нивоа; начелници Војне академије и Војномедицинске академије; начелници Кабинета министра одбране и Кабинета начелника Генералштаба Војске Србије; сви припадници Министарства одбране у чину бригадног генерала и вишем.

Војсци Србије, али је у пракси потребно користити и друга упутства и правила, пре свега Правила службе Војске Србије, Стројно правило Војске Србије, бонтон и различите приручнике. При томе увек треба имати на уму да је протокол МО део државног протокола.

„Није свеједно какав ће утисак високи гост стећи о нама већ самим доласком на аеродром. Ако га дочекају смркнута лица, ако возило касни, ако је ручак лош – зар то неће утицати на начин на који ће он обавити посао због кога је дошао“ – каже начелник Протокола МО капетан фрегате Горан Петровић и објашњава да се значај протокола заснива на његовој природи да испољи начин одвијања појединог догађаја, јер је он некада значајнији од самог садржаја догађања.

Ред се у протоколу ненаметљиво спроводи применом протоколарних правила. Протокол се примењује у свим јавним догађајима у Министарству одбране и Војсци Србије и у активностима високих личности Министарства одбране и Војске Србије.

Ступањем на снагу Директиве за протокол у Министарству одбране и Војсци Србије престало је да важи Упутство о протоколу у Савезном министарству за одбрану и Војсци Југославије у односима са иностранством из 1998. године.

Након Директиве, у Кабинету министра најављују и доношење протоколарног приручника *Протокол за припаднике МО и ВС*, који ће представљати својерстан бонтон, а онима којима је намењен увелико решити бројне недоумице шта чинити у неким службеним приликама. ■

Снежана ЂОКИЋ

ВЕСТИ

ДЕМАНТИ РЕПУБЛИЧКОГ ОДБОРА САВЕЗА ПОТОМАКА РАТНИКА СРБИЈЕ 1912–1920.

Савез потомака ратника Србије 1912–1920. године је друштвена, борачка и нестраначка организација, која чува и развија светле традиције наше прошлости, јача љубав према отаџбини и на тај начин даје свој допринос одбрани земље и народа у савременим условима. Као друштвена, борачка и нестраначка организација, не бави се политиком, нити изражава политичке ставове.

Поштује ставове државних органа, Владе, Народне скупштине и личности изабраних од народа. Не одобрава поступке појединаца, чланова Савеза који вређају или омаловажавају личности или државне органе, изабране вољом народа.

Зато се Републички одбор Савеза потомака ратника Србије 1912–1920. године ограђује и не одобрава поступак паљења слике председника Републике Србије Бориса Тадића на митингу у Косовској Митровици 1. маја. Поменути скуп Савез није организовао, како су објавила поједина средства информисања. ■

ГЛАСАЊЕ ВОЈНИКА

На више од 60 бирачких места, у непосредној близини касарни или база, 7.552 војника на служењу војног рока могла су да гласају на изборима за Народну скупштину Републике Србије 11. маја.

Републичкој изборној комисији благовремено су достављени подаци о броју јединица – војних пошта и припадника Војске Србије који ће гласати на бирачким местима које је одредила Републичка изборна комисија. На бирачком месту број 37 на Дедињу, у општини Савски венац у Београду, гласала су 443 војника, из више оближњих касарни.

– Гласање војника протекло је у најбољем реду. Дошли су према договореном распореду, постројени, у већим групама, и искористили своје бирачко право. Војници су на том месту гласали и на председничким и претходним парламентарним изборима, и тада нисмо имали ниједан пример нарушавања изборне процедуре – рекао је председник Општинске изборне комисије Савски венац Ненад Прелић. ■

А. А.

САОПШТЕЊЕ

Поводом написа у медијима о „крађи тенкова Т-34“ са школско-тактичког полигона Чента, а ради истинитог обавештавања јавности, Министарство одбране истиче да није реч о тенковима, већ о олупинама које су расходоване пре више од тридесет година и служе искључиво као циљеви – макете за гађање бојном муницијом приликом вежби авијацијских јединица из ваздушног простора.

Подсећамо да су, након што је старешина на служби у Команди Ваздухопловства и противваздухопловне одбране 9. априла 2008. пријавио нестанак олупина, органи војне полиције на лицу места затекли цивила у извршењу кривичног дела, који је, између осталог, потврдио да су оне сечене и, у сарадњи са другим лицима из Ченте, одвожене ради продаје.

Заменик окружног јавног тужиоца Новог Сада Александра Лучић, након увиђаја, предмет је уступила општинском тужиоцу у Зрењанину и полицијској управи тог града. Органи војне полиције, као представници оштећене стране, сарађују у идентификацији и проналажењу извршилаца кривичног дела. Полигон није обезбеђен чуварском или стражарском службом, већ се повремено користи за потребе Ваздухопловства. ■

ПРОЈЕКАТ РАСТКО

МРЕЖА ОД ПЛЕМЕНИТИХ НИТИ

Презентацијом баштине наше земље, 21. новембра 1997. на Интернету се појавио највећи српски и регионални дигитални подухват – електронска библиотека *Пројекат Растко*. Данас је то волонтерски заснована моћна непрофитабилна, невладина електронска културна мрежа, највећа те врсте у Европи, позната читаоцима на свим континентима. *Пројекат Растко* је, сем осталог, заслужан за представљање и афирмацију нашег блага, научних достигнућа и културног стваралаштва, оснивање главне бесплатне европске електронске библиотеке *Гутенберг Европа* и главног европског система за јавну непрофитну дигитализацију *Дистрибуирани коректори Европа...*

Народ, његова држава, простор у коме утире трагове постојања препознају се и по ширини културне баштине. Њени садржаји или племенита надградња, свеједно, јесу уметнички домети и научна достигнућа. Била би то проширена „лична карта“, место где се може спознати, научити, проучити све, готово све или оно најважније о једном народу.

Ера брзе комуникације и глобална електронска мрежа омогућили су оно што је некада било незамисливо. Брза, једноставна, тачна информација, поготово ако је занимљива и лакопамтећа све више добија на значају. Како је то лепо промишљао Артур Кларк, планета постаје глобално село у коме ће свако свакога (пре)познавати и лако се према њему опходити.

Србија као мала али постојана тачка на планети значи далеко више од пуког географског појма. Њен народ је изнедрио родоначелнике писмености, великане уметности, утемељиваче вере, непревазиђене умове... На пример, пре једанаест векова имао је своје писмо које је опстало у бурним временима и тешким искушењима. Али, све то је пука констатација, нама позната, свету тек магловито назначена. Зато имамо изражену потребу да се представимо том истом свету који може бити из незнања катакд чини погрешне кораке, вуче лоше потезе, често на нашу штету.

■ ЕНТУЗИЈАЗАМ

Пројекат Растко је концепт који је предложен Влади ондашње СРЈ 1994, а представљен августа наредне године на оснивачком скупу „Балканске културне мреже“ у Солуну, као најбољи вид интеграције Балкана на том пољу. Циљ је био да свака нација, етничка група или држава направи своје дигиталне библиотеке које су међусобно повезане. Захваљујући великој енергији и ентузијазму групе научника и уметника, *Пројекат Растко* почео је јавно да ради у Београду 1997. године, као први, експериментални чвор те мреже посвећен српској и њој сродним културама. Већ после три месеца прерастао је у групу колекција хуманистичких наука и уметности у Србији. За десет година идеја се тако проширила да је *Растко* постао међународна мрежа. Нешто што је био рецепт за потребе српске културе, постало је извориште идеје за културе у региону, а потом широм Европе па и деловима далеког света.

Одличан је пример словенски народ Кашуби који живи на северу Пољске. Њих нешто више од 300.000 има свој културни чвор *Пројекта Растко*. Данас је то највећа мрежа у Европи која се шири великом брзином и не ради се о једној електронској библиотеци већ о де-

ПОСЕТЕ И ПРИЗНАЊА

Културна мрежа *Пројекта Растко* је Интернет-подухват који је највише награђиван у бившој Југославији. Носилац је девет угледних признања YU WEB TOP 50 и награде NIS WEB FEST 2007 за најбољи регионални сајт за образовање, троструки је добитник повеља Друштва информатичара Србије за изузетне доприносе у информатици, а номинован је и за главну награду Уједињених нација World Summit Award...

Прошле године забележено је више од милион посета српског дела *Растка*. Сајт је постао добро познат: www.rastko.org.yu

Сваких осам месеци тај број се дуплира. Будући да је реч о партнерској мрежи, остварена је веома плодна сарадња са Српском академијом наука и уметности, институцима, угледним научницима, истакнутим културним стварооцима.

селима електронских збирки. Када је реч о јачању самосвести једног народа, афирмације његове вредности, образовања и самообразовања, *Пројекат* је од непроцењиве вредности.

■ ВОЈНА МЕДИЦИНА И ИСТОРИЈА

Захваљујући *Растку* свет нас другачије и потпуније сагледава. То је свеprisутни амбасадор у мрежи раширеној по свим континентима, који игра више него запажену улогу, успешно остварује друштвену, међународну и дипломатску мисију. Мрежи исплетене од племенитих нити. Тако су милиони људи спознали „Распето Косово“ и помоћу детаљне документације уверили се о стравичном разарању српског културног блага у јужној покрајини. Затим, студенти славистике из целог

АФИРМАЦИЈА ЋИРИЛИЦЕ

Мисија Ћирила и Методија, истиче Зоран Стефановић, има глобалне и вечне импликације, метафизичке чак. Тим чином Византија је надрасла сопствену ускогрудост и направила преседан који гарантује сваком човеку на планети право на сопствени језик (писмо). Тако је ћирилица постала општа застава која својим постојањем штити и све друге језике, укључујући и оне са најдубљим коренима, попут индијског или кинеског.

Ћирилица је додатно добила на значају, поред свих особина које дели са другим сродним писмима: корене у знаковима горњег палеолита југоисточне и источне Европе, симболичкој геометрији мезолита Лепенског вира, системом знакова винчанског неолита, групама балканско-блискоисточних писама па све до алфабета, абецета и азбука наших дана...

Крајем хладног рата понео се утисак о замирању ћирилице. То би се можда обистинило да човечанство није доживело своју трећу технолошку револуцију, након неолитске и индустријске, средином деведесетих година прошлог века када смо крочили у информатичку цивилизацију. Њен нервни систем – Интернет – довео је до толиког умножавања ћириличних материјала да не постоји историјски пример за такву прогресију.

После ступања на снагу новог Устава и формирања Министарства за телекомуникације, време је да се активности о којима говоримо институционализују уз озбиљнији, пре свега материјалну помоћ државе. Важне међународне институције као што су Генерална скупштина Уједињених нација, Савет Европе и Унеско развијају, гарантују и подржавају културну и језичку равноправност. Та политика се одразила и на светску мрежу. Удео енглеског језика на Интернету деведесетих година био је 80 одсто. Подаци говоре да је 2007. тај проценат пао на 37.

Занимљиво је видети колика је заступљеност ћирилице у апсолутном смислу, не само у појединим областима. Однос између ин-

Зоран Стефановић

тернет страница на српском језику писаних ћирилицом и латиницом покушава да установи *Пројекат Ћирилометар* аутора Николe Смолeнског. Захваљујући мрежи *Пројекта Растко*, још од 2005. године, један програм на њиховом серверу сваки дан помоћу претраживача Гугл изврши провере и бележи резултате. Речи „је“ и „ће“ су најчешће коришћене у нашем језику, па их има на свакој страни. Крајњи резултати показују да је број страница на ћирилици за последње две године порастао на око 30 одсто од укупног материјала на српском Интернету, а од тога огроман процента потиче из *Расткових* библиотека. Уколико се овакав тренд настави, у наредне две године већина страница на нашем Интернету биће на ћирилици. Нема сумње да се у савременим информатичким технологијама ћирилица све више користи. Томе је, сем осталог, допринело и стандард Уникод које омогућава њено лакше коришћење, затим веће могућности рачунара, уз пресудну жељу корисника да користи наше писмо.

света путем *Растко* добијају драгоцену литературу, лектуру, упутства, речнике...

Растко нуди прилоге више од 4.000 аутора из хуманистичких наука: археологије, антропологије, етнологије, лингвистике и филозофије. Са поља уметности заступљено је сликарство, књижевност, позориште, филм, музика, те оно што се сврстава у поп-културу: стрип и научна фантастика. Посебно је онедавно заступљена историја природних наука и технологија, за сада преко Теслине библиотеке која садржи око хиљаду страна на којима су детаљно представљен живот и дело великана науке и његови бројни патенти.

На истакнутом месту се одскора налази и историја медицине, посебно нашег војног санитета и ратне хирургије, која ће у мају 2008. постати засебна електронска библиотека са текстовима угледних историчара медицине Недока, Павловића, Димитријевића... Војна историја је такође у плану као засебна колекција.

– Због српског географског и геополитичког положаја, војна историја и култура у војсци битан су део баштине нашег народа. Велика нам је жеља да и судбинским догађајима из Првог светског рата ускоро посветимо посебну електронску библиотеку, тим пре што се ове године навршава 90 година од краја рата. Да се јавности представе не само ликови чувених војсковођа, већ и живот „малих људи“, од ровова преко штабова и позадине до логора. Судбина обичног народа је битна, јер се не може пуна слика једне епохе схватити само преко политичке историје. Тим поводом припремамо дигитализацију монографија, ратних дневника, сведочења, а подухват ћемо остварити у сарадњи са више установа – истиче Зоран Стефановић, председник *Пројекта*.

■ ГУТЕНБЕРГ ЕВРОПА

Крајем 2003. године европска мрежа *Пројекта Растко* је од својих америчких партнера добила лиценцу за почетак оснивања европског *Пројекта Гутенберг*. Пројекат, као и међународни систем за ди-

гитализацију *Дистрибуирани коректори Европа*, основани су и координирани из Београда.

Министарство културе Србије помогло је у децембру 2004. године ове подухвате рачунарском опремом и софтвером. Главни сервер и приступ Интернету пружа водећи Интернет провајдер, београдски ЕУнет.

– Задатак да Европа поново уједини своју духовну енергију, један је услова да добијемо стварно јединство континента. *Пројекат Гутенберг Европа*, главна је европска бесплатна у организацији *Пројекта Растко*, која већ броји око 16.000 књига на тридесетак језика и отвара једну важну страницу на путу културне обнове континента – оценио је тада наш познати књижевник Милорад Павић.

■ РАЗМЕНА ИДЕЈА

Управник *Пројекта Растко* др Дејан Ајдачић истиче да та свеевропска библиотека представља празник сусрета култура на Интернету.

– Волео бих да *Пројекат Гутенберг Европа* буде и тихо место у коме ће свако моћи да наше духовне дарове задржи за себе, али и средиште размене идеја, место са кога ће се покретати нове иницијативе и реализовати нови пројекти – каже др Ајдачић.

Дистрибуирани коректори Европа (ДКЕ) јесте братски пројекат *Гутенберга*. Захваљујући иновацијама београдског програмера Николе Смоленског, ДКЕ представља тренутно једини систем за дистрибуирано кориговање на планети који подржава Уникод стандард, што значи да може дигитализовати текстове у више од 400 језика и десетине писама (укључујући ћирилицу, грчки, арабику, азијска писма...).

Чланови волонтерске организације, њих око две хиљаде, разврстани су у 40 језичких тимова, дигитализујући бесплатне књиге на свим главним европским и неколико азијских језика.

Прича о *Растку* тече и никада неће бити испричана до краја јер сваки даном, сатом и минутом дописује редове богатог садржаја. Као књига васионоског просторства, бескрајног по размерама и вечног у трајању.

Бранко КОПУНОВИЋ

ЉУДИ ОД УСПЕХА

Председник културне мреже *Пројекта Растко* је Зоран Стефановић, писац и издавач. Дипломирао је драматургију и филмски сценарио 1994. на Факултету драмских уметности у Београду. Поред српског, дела су му објављивана или извођена и на македонском, румунском, енглеском, француском и словеначком. Добио је десетак признања и неколико важнијих номинација за своју прозу, драме, стрипове и филмове. Јавности је познат и као међународни културни активиста, издавач и продуцент. Иницијатор је и један од оснивача културне мреже *Пројекта Растко*, као и подухвата *Дистрибуирани коректори Европа* и *Пројекат Гутенберг Европа*.

Управник *Расткове* мреже је др Дејан Ајдачић (1959), филолог, фолклориста, етнолингвиста, теоретичар књижевности, преводилац и уредник. Сада предаје на Институту филологије Националног универзитета „Тарас Шевченко“ у Кијеву. Оснивач је и главни уредник часописа *Кадави словенских култура* (од 1996), украјинско-српског зборника *Украш* (од 2006). Оснивач је сајта Словенска капија. Члан је Комисије за етнолингвистику при Међународном комитету слаvista.

Осим њих двојице, у управи мреже *Пројекта Растко* је и наш угледни информатичар Михаило Стефановић (ИТ директор). У редакцији матичног пројекта у Београду стални допринос дају и продуцент/дизајнер Ненад Петровић, економиста Часлав Кузмановић, извршни уредници Маја Стефановић и Миленка Кузмановић и десетак других техничких сарадника.

Као плодни аутори, управници и уредници свој допринос и угледна имена наших простора: академик Милорад Павић, академик

Др Дејан Ајдачић

Владета Јеротић, митрополит Амфилохије Радовић, писац Миролуб Тодоровић, лингвиста Милорад Симић, археолог Ђорђе Јанковић, информатичар Србољуб Букумировић, фотограф Милинко Стефановић, писац Душан Бајски, археолог Ђорђе Ђапин, филолог Предраг Пипер, писац Споменка Стефановић-Пулупу, филолог Бојана

Стојановић-Пантовић, богослов Јован Ђулибрк, редитељ Горан Дујаковић, историчар Александар Раковић, филолог Петар Буњак, филолог Душан Владислав Пажђерски, етнограф Харун Хасани, филолог Ирена Арсић, хирург Брана Димитријевић, писац Бобан Кнежевић, информатичар Никола Смоленски, писац Слободан Шкерковић, дизајнер Јелена Сеничић, филолог Софија Тренчовски и стотине других широм света...

Од 1997. године до данас, електронске библиотеке *Пројекта Растко* објавиле су око 8.000 чланака, књига и других прилога, док *Пројекат Гутенберг Европа* има око 20.000 прилога.

СВЕТСКИ ДАН СЕСТРИНСТВА

Светски дан сестринства – 12. мај – обележен је свечаном академијом на ВМА. Начелник те установе генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић честитао је празник медицинским сестрама и техничарима, истакавши да су они један од стубова функционисања ВМА. Он је рекао да Управа ВМА изузетно поштује професионалност, одговорност и прегалаштво које медицинске сестре и техничари испољавају у свакодневном обављању посла, и додао да ће и убудуће ВМА настојати, да у складу са могућностима, јавно афирмише ту професију и подстакне даље усавршавање сестринског кадра.

На свечаном скупу уручене су награде и похвале најбољим медицинским сестрама и техничарима ВМА и проглашена „Сестра године“.

У оквиру недеље обележавања дана сестринства у амфитеатру ВМА одржан је семинар о теми Комуникајске вештине. Циљ тог скупа био је развијање свести о значају комуникације у професионалном животу, између медицинског особља и болесника, а и медицинског особља у стручном тиму. Предавач је била проф. др Лелица Тодоровић из Високе медицинске школе „Милутин Миланковић“, а предавању је присуствовало више од 200 медицинских сестара и техничара ВМА. ■

Е. Р.

МЕДИЦИНА И УМЕТНОСТ

Група уметника, представника Народног позоришта у Београду, посетила је, средином априла, Војномедицинску академију.

Начелник генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић захвалио је уметницима и Управи Народног позоришта на свесрдној помоћи у организацији Дана ВМА и указао на значај сарадње између две елитне националне институције у промоцији универзалних људских вредности какве су здравље и уметност.

Том приликом генерал Јевтић уручио је Златну плакету ВМА Народном позоришту.

Поводом Ђурђевдана, крсне славе Српског лекарског друштва, у Војномедицинској академији отворена је изложба уметничког стваралаштва припадника ВМА, уметничке секције Српског лекарског друштва и Друштва лекара Војводине.

Изложбу је отворила др сц. мед. Елизабета Ристановић. Она је нагласила да се у ВМА уне-сређенима и болеснима помаже врхунским дијагностичким и терапијским поступцима, али и лепом речју и снагом духа због чега је важно да они који су окренути болесном човеку буду духом богати и снажни. Радови ће бити изложени до 23. маја 2008. године. ■

М. Ш.

УКРАТКО

▶▶▶ **НОВИ СПОРАЗУМ** – Споразум о пружању медицинских услуга и превентивно-медицинском збрињавању радника Рударског басена Колубара на Војномедицинској академији потписали су средином априла представници руководства и синдиката РБ „Колубара“ и начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић.

Споразумом је прецизирана даља сарадња, јер представници радника Колубаре већ три године заредом бригу о свом здрављу поверавају тој националној кући здравља.

Генерал Јевтић је рекао да је ВМА, као установа српског народа, увек спремна да пружи пуну медицинску помоћ и учествује у збрињавању свих повређених и оболелих.

▶▶▶ **САРАДЊА СА НОРВЕШКОМ** – У оквиру билатералне војне сарадње министарстава одбране Републике Србије и Краљевине Норвешке, 6. и 7. маја, у дводневној посети ВМА били су мајори Morten Andersen и Lena Querby. Они су одржали више предавања о планирању, размештају, организацији и функционисању лаких пољских болница, у теренским условима, а говорили су и о искуствима из мировних мисија у којима су учествовали представници норвешких снага.

▶▶▶ **СВЕТСКИ СТАНДАРДИ** – Војномедицинска академија намерава да сачува лидерску улогу на Балкану и у Европи у области медицинске струке и науке, што се постиже само редовним усавршавањем запослених, модернизацијом опреме и сталним побољшањем квалитета услуга. Ради постизања таквих циљева, спроводе се припреме за увођење интегрисаног система менаџмента квалитета – ИСО 9001, заштите животне средине – ИСО 14001, безбедности и здравља на раду – ОХСАС 18001, безбедности хране – ХАЦЦП и лабораторијског испитивања – ИСО/ЕИЦ 17025.

▶▶▶ **БОРБА ПРОТИВ МЕЛАНОМА** – У оквиру Европског дана борбе против меланома – 5. маја и програма бесплатног прегледа становништва за меланом и карциномом коже – ЕУРОМЕЛАНОМА, стручњаци Клинике за дерматовенерологију ВМА прегледали су 96 пацијената и учествовали у промотивно-едукативним активностима које је тим поводом организовало Удружење дерматовенеролога Србије, а под покровитељством Министарства здравља Републике Србије. ■

Е. РИСТАНОВИЋ

МЕДВЕДЕВ ПРЕУЗЕО КОМАНДУ НАД СТРАТЕШКИМ ВОЈНИМ СНАГАМА

Нови председник Русије Дмитриј Медведев преузео је команду над стратешким нуклеарним снагама Русије. У присуству министра одбране Анатолија Серђукова, Медведеву је у Кремљу, као врховном команданту оружаних снага, предат и тзв. нуклеарни кофер. То је апаратура у којој су похрањени кодови за активирање нуклеарног арсенала, посредством којег се остварује већа са ракетним снагама стратешке намене и увек се налази код највиших политичких и војних функционера земаља са нуклеарним оружјем.

„Нуклеарни кофер“ председника државе је део аутоматског система за управљање стратешким нуклеарним снагама „Казбек“. Један од њих налази се код шефа државе, један код министра одбране, а један код начелника Генералштаба. ■

СТАЊЕ ХРВАТСКЕ ВОЈСКЕ

Хрватски министар одбране Бранко Вукелић поднео је пред члановима Сабора извештај о спремности борбеног система и стању у Оружаним снагама Републике Хрватске (ОС РХ) за прошлу годину.

У излагању пред скупштинским посланицима Вукелић је рекао да „Хрватска има и развија одбрамбени систем примерен потребама и нивоима опасности, као и изазовима с којима се суочава“.

Он је потврдио и да је 2007. година била период великих реформских захвата, који су почетком априла ове године резултирали позивом у пуноправно чланство у НАТОу.

Министар Вукелић је рекао да су током прошле године успешно закључени и потписани уговори о куповини нових оклопних возила, школских и противпожарних авиона, али и набавци нових хеликоптера из Руске Федерације у оквиру „клириншког дуга“. Такође је нагласио да је и даље у току реформа усмерена према смањивању броја припадника Оружаних снага, те да би до краја 2009. године требало да буде 16.000 активних војних лица. ■

ВОЈНА ОПЦИЈА ПРОТИВ ИРАНА

Амерички државни секретар за одбрану Роберт Гејтс изјавио је да Вашингтон не сме да искључи могућност војне интервенције против Техеран, иако би рат у Ирану био катастрофалан за САД.

Војна опција мора остати „на столу“, с обзиром на дестабилизујућу политику режима у Техерану и ризике које подразумева иранска нуклеарна претња, било директно, било у погледу ширења, додао је Гејтс.

Ту је затим и претња коју чине мреже милитантних цихадиста. „Неки су критиковали доктрину превентивног напада, али она је одговор на легитимно питање – дали с могућношћу ширења нуклеарног, биолошког и хемијског материјала и спремношћу терориста да га употребе без упозорења, можемо да чекамо на напад?“, упозорио је он.

Гејтс је такође нагласио да САД морају остати ангажоване у Ираку, како би се избегао још гори рат или опасност за САД, али је додао да ће број америчких војника у тој земљи бити смањен. ■

ПОЗИВ ЦРНОЈ ГОРИ У НАТО ВЕЋ 2009. ГОДИНЕ

Шеф канцеларије Џеферсон института у Подгорици Џек Петри сматра да постоји велика могућност да Црна Гора наредне године добије позив за чланство у НАТОу.

Ако Црна Гора настави да напредује, као у Партнерству за мир, не би било никакво изненађење да позив у Акциони план за чланство добије наредне године на самиту НАТОа, рекао је Петри подгоричким медијима. Он је рекао да „ако се то деси, у најбољем случају, позив за чланство у НАТОу Црна Гора може очекивати на самиту Алијансе 2011. године“. ■

УНИШТАВАЊЕ 1.500 РАКЕТА СТРЕЛА 2М

Уништавање 1.500 ракета типа „стрела 2М“, које се реализује у оквиру Техничког споразума министарстава одбране Црне Горе и иностраних послова САД, почело је на локалитету „Пусту лисац“, код Никшића.

Из црногорског министарства одбране саопштено је да је претходно Завод за екоотоксиколошка испитивања утврдио да ракете „стрела 2М“ нису радиоактивне. Додаје се да је Министарство унутрашњих послова и јавне управе дало одобрење да је безбедно уништавање „стрела 2М“ на привременом полигону „Пусту лисац“ у Никшићу. ■

ВОЈНА ВЕЖБА НАТОА У БАЊАЛУЦИ

Амерички амбасадор у БиХ Чарлс Инглиш посетио је, заједно са представницима Министарства одбране и Оружаних снага БиХ, касарну „Козара“ у Бањалуци, где ће се наредне године у септембру одржати војна вежба снага НАТОа названа „Заједнички напор“. Инглиш је рекао да ће ово бити прва војна вежба која ће се одржати изван граница земаља чланица НАТОа, а финансираће је европска команда САД.

„Ова вежба ће бити добра прилика за Оружане снаге БиХ да покажу колики је ниво интеграције постигнут у реформи одбране БиХ“, рекао је Инглиш. У војној вежби учествоваће од 2.000 до 3.000 војника снага НАТОа, укључујући и 200 до 300 припадника оружаних снага БиХ. ■

Пише
Александар РАДИЋ

РИЗИЦИ НОВОГ КОНФЛИКТА НА КАВКАЗУ

Подржавајући самосталност Албанаца на Космету, Американци су створили правни преседан добродошао Осетима и Абхазима. Они су поручили планети да, ако се Албанцима може дати независност противно међународном праву и одлуком једне силе и неколицине савезника, зашто би Кавказ морао да регулише властите проблеме према другим правилима. Зашто се Осети и Абхази не би нашли у самосталним државама, иако Тбилиси то не прихвата као модел политичког решења конфликта покренутог у време распада бившег СССР-а.

Осети и Абхази не желе да живе у држави Грузина. И док званични Тбилиси настоји да учврсти блиске везе са Вашингтоном, Москва то не прихвата и отворено подржава поменуте народе.

На основу искустава из оружаног конфликта који су Грузини водили деведесетих година против Абхаза и Осета, али и чињенице да се две велике силе и даље боре за интересе у области контроле енергетике на простору од Кавказа до Казахстана, није немогуће ни нови оружани сукоб.

У таквој ситуацији ратовали би мали народи Кавказа, али би се у сваком њиховом потезу препознали утицаји Москве и Вашингтона, моћних савезника сукобљених горштака.

У последњем делу утакмице Американци су дали гол Москви тиме што су прошле јесени потврдили доминантан положај свог фаворита у Тбилисију – актуелног председника Михаила Сакашвилија. Он државу води као челник изразито проамеричке владе. У покушајима да се покаже најбољим од свих савезника, често одлази предалеко. Управо зато, у време када се Грузија налази у безбедносној кризи, читав батаљон грузинских ратника бори се у Ираку, раме уз раме са Американцима. После председничких избора, Руси су повукли остатке свог контингента стационираног на деловима Грузије под контролом владе из Тбилисија.

Сада се точак среће окренуо ка Москви – прво су Американци, подржавајући самосталност Албанаца на Космету, створили правни преседан добродошао Осетима и Абхазима. Они су поручили планети да, ако се Албанцима може дати независност противно међународном праву и одлуком једне силе, свакако доминантне, и неколицине савезника, зашто би Кавказ морао да регулише властите проблеме према другим правилима. Зашто се Осети и Абхази не би нашли у самосталним државама, иако Тбилиси то не прихвата као модел политичког решења конфликта покренутог у време распада бившег СССР-а.

Руска порука свету, а посебно Американцима, свела се на став – на време смо вам рекли да не признате Косово. Данас Руси улазе оснажени у борбу за интересе савезника са Кавказа. Одлучни су да зауставе сваки покушај Сакашвилија да силом промени прилике у држави.

У инциденту 20. априла ловачки авион МиГ-29 ракетом ваздух-ваздух оборио је грузијску извиђачку беспилотну летелицу изнад територије Абхазије. Руси тврде да су летелицу оборили Абхази, али такво тумачење не одговара снимку са грузијске летелице који је послат на тло пре обарања – на снимку се види МиГ-29 у прилазу и у тренутку када је дејствовао ракетом на циљ. До сада није било ни наговештаја да Абхази поседују ловачке авионе. Они су се, као и Осети, ослањали на властиту лаку пешадију и бор-

бена возила пешадије, а главну узданицу имали су у руским „миротворачким“ снагама, које у две покрајине броје око 2.300 људи, подређених Северокавказској области.

Изнад Кавказа лете авиони из састава 4. армије РВ и ПВО, која има два пуко ловаца МиГ-29 и пук Су-27. Званично су Руси задатке изводили само на својој територији током подршке у борбама у Чеченији и Дагестану, али Грузијци тврде да су се ловци великог тактичког радијуса појављивали и изнад Абхазије и Осетије.

Попут реакција и у досадашњим, сличним инцидентима, Тбилиси се оштро обрушио на Русе и чак је безазлен инцидент представио као чин агресије на самосталност Грузије. Председник Сакашвили се директно телефоном обратио председнику Путину да би одлучно протествовао због обарања летелице. Путин је оптужио Грузију за ескалацију тензија у зони сукоба. Он је изразио чуђење због чињенице да Грузија изводи летове са војним циљевима изнад зоне сукоба и истакао да се то сматра чињеницом дестабилизације која појачава тензије – наведено је у саопштењу из Кремља.

Сакашвили треба да размисли о наредном потезу – иза себе има савезништво са САД и по року НАТОа са самита у Букурешту да дугорочно може рачунати на улазак у Савез. Али из Москве су врло јасно поручили да ће наставак такве политике довести Грузине до великих проблема. Сакашвили рачуна да ће подршка САД и НАТОа бити довољно снажна да се обезбеди суверенитет Грузије, иако чињенице говоре да се над трећином државе не влада из Тбилисија.

Да би створио прилику за евентуални покушај сламања Осета и Абхаза, Сакашвили мора да избаци руске јединице из тих покрајина. Зато ће затражити подршку савезника за план да се Руси са „плавим шлемовима“ замене припадницима неких других националних контингената. Руси су у Абхазији од 1994. године, после закључења примирја између Владе и побуњеника, и сада не желе да оду, нарочито када се назире намера Тбилисија да силом заврши кризу.

Политички став Путина своди се на то да ће пружити потпуну подршку и Абхазима и Осетима, уз уважавање чињенице да већина становника тих простора има статус држављана Руске Федерације. Руси су већ доказали одлучност да зауставе сваки покушај да се интервенише против локалних снага.

Искуства са Балкана показала су како се лако може ући у простор који штите УН, а да то не може бити гаранција за безбедност цивила. У наредном кораку може се очекивати подршка Москве одлучи Абхаза и Осета да се осамостале, а да се у томе позову на преседан у случају Космета. ■

БОРИС МИЉКОВИЋ,
РЕДИТЕЉ,
КРЕАТИВНИ ДИРЕКТОР
ЕВРОСОНГА

КУ У ЗЕМЉИ ЧУДА

Ми јесмо земља чуда,
као што рекох. У тој земљи
скоро да нема кућа које су
старије од педесетак година.
Оне се руше ратовима.
Место на коме живимо је такво,
оно по природи ствари има
једну, рекао бих еклектичну
културу. Људи навикли на
овакве врсте турбуленција,
постају с временом отпорнији
на све. То што се сада рађа и
стасава, своју жовијалност
дугује трагедијама претходних
генерација. Ова нова је
сасвим добра. А ми смо у
континуитету народ који је
увек спреман за песму.

Борис Миљковић је човек многих интересовања, изражене знатније, који за себе уме да каже да је површан: „Можда сам размажен, можда љубопитљив, али често одлазим из једне области делања у другу, и то ме заиста чини срећним. Увек се појаве неке шарене луше, и ја кренем за њима. Можда, у ствари, сваки дан има неко ново поглавље – једне исте књиге“. У ту књигу до сада су за телевизијску режију, позоришну режију, рад у одвертајзингу, и искорак у област литературе – уписане највеће европске и домаће награде. Предстојећи Евросонг је следећи изазов на путу те креативности.

Ако је кратка прича – фотографија, роман – играни филм, шта би онда било постављање Евросонга, које Вас очекује?

– Кортасара, чије је то поређење, и ја радо цитирам. Евросонг је посебна врста позоришта; ако бисмо се вратили неколико корака уназад, ту има елементата прапозоришта. Мада је, по аналогији коју сте предложили, можда најближе поређење по коме је Евросонг једна посебна врста циркуса. Циркус и јесте дериват позоришта, тако да је све то заједно електронски циркус за 21. век.

Какво ће визуелно, ликовно и емотивно јединство имати Евросонг у Београду са Вашим потписом у улози креативног директора?

– После приличног броја година Евросонг поново у својој организацији има функцију креативног директора. Мислим да је у Единбургу шездесетих година последњи пут постојао човек који је, условно речено, водио рачуна о целини спектакла. Касније се то изгубило, јер су уследили углавном једновечерњи програми. Када је Евросонг нарастао на три вечери и када је постао највећи телевизијски шоу, поново се појавила потреба за неким ко ће водити рачуна о стилском јединству оквира. На Евросонгу ћемо у три фестивалске вечери чути 43 песме, у полуфиналним вечерима по 19 и у финалној 25. На тај део програма се не може утицати. Људи ће доћи са својим песмама, концептима, жељама, а наше је само да им изађемо у сусрет да то и реализују. Наравно, постоји оквир за све то, рам у који се смешта извођење песама и ми смо покушали да тај простор искористимо што боље. Чини ми се да смо већ сада побрали симпатије за то што радимо.

Евросонг је настао као покушај зближавања европских држава, народа и култура. И у избору песама, а претпостављам и у Вашем послу, увек постоји дво-

умица колико тога универзалног, Европи препознатљивог, а колико аутентичног, изворног понудити?

– Ми смо читаву причу поставили потпуно у духу наше култура. При том је врлина управо да се на томе не инсистира, да се покаже, али не и намеће. Ако хоћемо да покажемо свету шта је то што је аутентична српска музика, или аутентични српски плес, у свему томе не морамо да правимо никакав тврди политички циркус. Зато смо настојали да покажемо оно што је истински наше, а припада бескрајном низу српског и европског континуитета. Уводећи ансамбл „Коло“, који наизглед није део поп културе, управо смо показали да он то јесте. Концерти тог ансамбла у Европи јесу проразредни поп догађаји, где десетине хиљада људи долази у спортске хале да виде шта то „Коло“ има и може.

Осим „Кола“, ко ће још учествовати у Евросонгу као део покушаја да се представи наша култура? Програм је профилисан у три целине: град, реке и ушће, где ће град бити ту да дочара дух Београда, реке су синоним за дух Србије, а ушће за сусрет и размену идеја.

– То би била најслободнија интерпретација идеје. Фокус је на песмама, наравно. Град Београд ће бити лајтмотив церемоније отварања. Имаћемо и мало емотивно сећање на Радио телевизију Београд, која је скоро вршњак Евросонга, тада Евровизије. У интервалу ће се појавити интересантна фузија Тркуљиног Балканополиса и Метропол оркестра из Холандије, тај успео спој Србије и Европе имаће прилику да чује и види двеста милиона нових очију. Друго вече ће имати тематски увод: Serbia for the beginners (Србија за почетнике) и обухватиће мали ансамбл, музичко-сценски, који ће на неки начин тумачити неколико супротних музичких и емотивних појмова наше културе. Ми и јесмо земља чуда, тако да ће теме друге вечери показати сву нашу различитост, солисте опере и тамбураше, гудачки оркестар и појце, а све то ће бити упаковано у поп аранжман. Финале традиционално отвара прошлогодишњи победник. То ће учинити Марија Шерифовић својим наступом, а од Европе ћемо се у последњем интервалу финала поздравити Бреговићевим Оркестром за свадбе и сахране. То ће бити тај живи садржај београдског Евросонга. Његову посебност чиниће сет разгледница које ћемо понудити. Веза између свих песама је увек post-card. Досад је то био туристички сет разгледница које настоје да представе неку од земаља. Ми смо се одлучили да то буде емотивни сет, којим ће аутентични Београђани и аутентични Срби, људи са именом и презименом, својим животним причама, оним што најбоље знају, пожелети добродошлицу својим гостима из иностранства. Тако ће, рецимо, првакиња Србије у степовању одсте-

повати једну од застава, остављајући бојене трагове који ће исцртати заставу те конкретне земље. Преко свега ће руком бити исписиване мале поруке на свим језицима земаља учесница. Јединство аутентичног и стилизованог требало би на неки начин да испољи наш дух. И на томе се инсистирало.

Каква је шира комуникација, са градом, туристичким организацијама, у настојању да се што боље представи Србија?

– Сви смо обједињени да бисмо на што бољи начин дочекали те десетине хиљада људи и да то што радимо на крају и успе. Евросонг је највећи телевизијски шоу на свету. Ми смо, у свим својим мукама и неприликама, његови домаћини, и чини ми се да ћемо, поново, по ко зна који пут, показати своју виталност, чак и срећу, да све направимо како ваља и доказати да апсолутно, технолошки, идејно, емотивно, талентом и духом припадамо европској елити, чији и јесмо део.

И даље немате план Б?

– Не. Сви који радимо на Евросонгу, радимо га пуним плућима, „до даске“.

Како успевате да се организујете, с обзиром на то да немате могућности за доколицу. Знам да углавном све што радите, радите из тог блаженства доколице.

– Имао сам, пре него што је све почело. Нова партија ће почети дан после Евросонга. Уметност јесте доколица. Нико никог не тера да ствара уметност. Све су то фолирања: ја морам да сликам, морам да пишем... Не мора нико ништа. Да би човек сликао, писао, мислио, мора имати велики квантум слободног времена, а унутар њега се рађају праве ствари. Доколичарење је неопходно да бисмо дошли до нечега што је занимљиво. Лењост је креативна сила.

Почевши од сликарства, преко видео уметности, па до мултимедије, да ли мислите да је ликовност слике због увођења компјутера у читавом том кретању нешто изгубила, или није изгубила? Данас велики број људи барата компјутером, али као да су скоро сви заражени вирусом да могу и да креирају уметност једноставним коришћењем ствари са менија свог рачунара.

– Да, то јесте тачно, али је следеће питање филозофско: када је човек почео да пише са комадићем угља, да ли је то било оруђе које је плебисцитарно пружило сваком могућност да црта. Јесте, али су само неки истински цртали. Исти случај је и са компјутером. Он јесте

средство којим се може много тога креирати, али су само неки компјутером успели да створе нешто значајно. То што је у ренесанси била вештича кухиња, био је и сликарски атеље, где се знало од чега се прави баш та бела боја која ће издржати стотине година, или како се препарира одређено платно. Зато су постојале школе у којима је мајстор пред смрт, преносио свом ученику само део велике тајне. Живимо у времену у коме су средства за рад веома демократизована – свако може да их користи. Свако може и да трчи на сто метара, само мало њих трчи испод десет секунди.

Пре неколико година изјавили сте да смо ишмарани естетиком какве нема нигде, која не само да повлађује најнижем укусу, већ га и креира. Где смо сада? Колико је то време коштало генерације које су у њему стасавале. То су млади људи са којима Ви данас радите?

– На један одређен начин у сваком злу човек може да тражи добро. Ја јесам оптимиста, и мислим да добро светло на крају овог тунела негде постоји и да се крећемо према њему. Ми ћемо једног дана отићи мало напред, па ћемо се вратити мало назад, али верујем да ћемо се искобелати. Морам да признам да као први резултат тог кретања све више срећем младе људе који су навикли на оштру борбу за живот. То је добро. Ако се сетимо моје генерације, чини се да са нама то није било тако. Нама је живот био датост. Ми смо сви имали исто, и унутар тог истог смо се кретали, како ко уме. Као такви, као уравнотежена генерација потекла из средњег staleжа, из двособних станова, ми смо давали одређене резултате. Ова неуравнотежена генерација која сада стасава може да даје више пикове, веће врхове.

Моја генерација је по статистичким подацима студирала дванаест година, ми данас имамо младе људе од двадесетак година који могу да буду директори. Ова генерација је суочена са својом реалношћу, што моја није била. И дан-данас срећем своје пријатеље испред кафића како гледају средњошколке и иду код маме на ручак. Можда није популарно рећи у време предизборних кампања – али ја заиста мислим да је у том смислу много боље него што је било. Нове генерације су спирале тај отров са себе, поново се реетаблира добар укус, коме смо иначе склони. Ми јесмо земља чуда, као што рекох. У тој земљи скоро да не постоје куће које су старије од педесетак година. Оне се руше ратовима. Место на коме живимо је такво, оно по природи ствари има једну, рекао бих еклектичну културу. Људи навикли на овакве врсте турбуленција, постају с временом отпорнији на свашта. То што се сада рађа и стасава, своју жовијалност дугује трагедијама претходних генерација. Ова нова је сасвим добра. А ми смо у континуитету народ који је увек спреман за песму. ■

Драгана МАРКОВИЋ

ПРЕМИЈЕРА ПРЕДСТАВЕ

ЖИВОТОПИС
ВОЈВОДЕ МИШИЋА

Поводом 90 година од пробоја Солунског фронта, у Централном дому Војске у Београду премијерно је изведена представа „За Србију“, у организацији Савеза потомака ратника Србије 1912–1920. године.

Представа је рађена по књизи Миће Живојиновића „Живот преточен у памћење“, у којој је описан живот једног од најславнијих српских војсковођа, војводе Живојина Мишића.

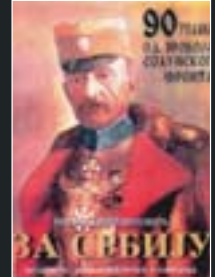
– Мића Живојиновић, и сам официр са знањем и искуством, исписао је лепу књигу о нашем војсковођи чија је слава одавно присутна на свим континентима, а о коме се као личности мало писало. Ова књига написана финим спојем публицистике и белетристике, као романсирана биографија, то на достојан начин надокнађује – написао је књижевник Витомир Теофиловић у рецензији књиге, коју је 2004. године издао НИЦ „Војска“.

Најбитнији детаљи из војводиног живота приказани су и у представи као мали подсетник или лекција из историје.

Драматизацију и режију урадио је Бошко Пулетић, коме је припала и улога главног јунака, аутор књиге Мића Живојиновић заслужан је за избор музике, а међу осталим глумцима улоге су тумачили и Лепомир Ивковић, Гојко Балетић, Ненад Маричић, Бранислав Томашевић и Анђелка Стевић.

Извођење представе планирано је у још тридесетак градова Србије. ■

Анастасија ДАМЈАНОВ

ИЗЛОЖБА БРАТИСЛАВА АНЂЕЛКОВИЋА

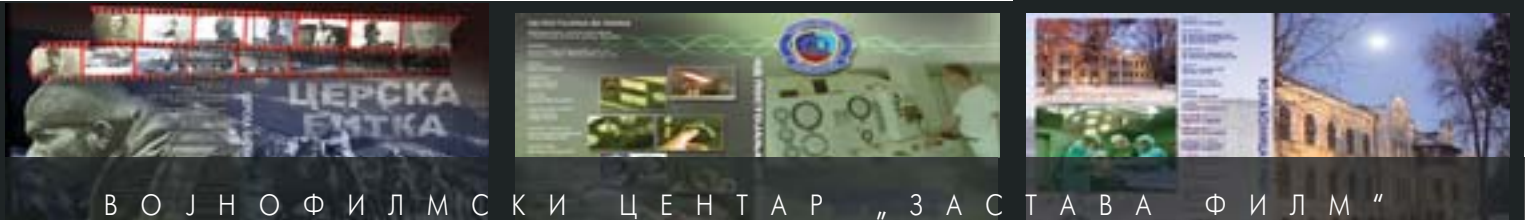
КАМЕН ДРЕВНОГ
СНЕВАЧА

Недавно је у Малој галерији Централном дому ВС отворена изложба „Камен древног сневања“, аутора Братислава Анђелковића, који се годинама бави сликарством и с временом открива технике које су аутентичне. Ствара свој препознатљив стил, који га чини оригиналним. Препознатљиве су и његове теме! Откривају и тајну његовог стваралаштва расветљавамо српску историју, јер се он управо тиме бави. Историјске личности, догађаји и дела су вешто „испричани“ на његовим сликама. Техника у којој ради је, свакако, несвакидашња. На овој изложби можемо да видимо: лозу Немањића на камену плочару, минијатуре на зрну пшенице или камичцима, лик Николе Тесле на жици проводнику или лик Вука Караџића на перу.

Најмања изложена минијатура је лик Стефана Немање на трећем чланку мравца, који се сасвим случајно нашао у рукама уметника и постао део инспирације. Инспирацију такође проналази у кањону реке Вучјанке, одакле и потиче, чувајући и негујући тако свој родни крај, а потом и своју земљу и њену историју. Својим радом Братислав нас подсећа и опомиње. На крају закључује: „Моја трагања су и моја трагања. Трагање се не завршава, оно траје и вечно је. Ја сам само ту да идем за тим трагом.“ ■

Славица ПАВЛОВИЋ

СЛЕД БРЗИХ И КРУПНИХ КОРАКА

Годишњи план усвојен у *Застави* када се говори о изради филмова прилично је амбициозан. Двадесетак добрих тема постоје као могућност да се обликују у филм. За прва три месеца ове године завршена су три филма. Месечно један филм је темпо који ваља издржати. Да се сигурно и професионално корача – сведоче и две значајне награде *Заставиним* ауторима.

Први филм снимљен у *Застави* на почетку ове године био је „Војна болница Ниш“, и већ је промовисан у тамошњем Дому Војске. Добро упакован, стилски уједначен, занимљив и информативан документарца, наишао је на одличне критике. Дуг период од 130 година, колико Војна болница у Нишу постоји, нашао је свој супстрат у двадесет минута филма. Крећући се трагом судбине српског народа у том периоду, Војна болница пратила је све значајне битке, прелазак преко Албаније, долазак на Крф, лечење на Крфу до опоравка, даљи ток историје све до данашњих дана. Филм је режирао Марко Ж. Николић по сценарију доктора Горана Милојковића, Миодрага Станковића и Словише Гирића.

Други филм урађен у *Застави* је о Техничком опитном центру – „Од постојања до знања“. Промотивног карактера, филм је рађен другачијим визуелним језиком, бржим, модернијим, са спотовским смењивањем кадрова. Промотивни филмови данас су најтраженији. Визуелно јасне поруке које прати добра музика, често и 3Д анимација, домишљатост редитеље и монтажера већ обликују за *Заставу* препознатљив филмски производ, као одговора на захтеве тржишта. Уметност се ту никако не губи, посебно не ауторство. Управо те две компоненте заокружују пројекат чији је редитељ Иван Пешукић.

НЕПОСРЕДНИ ДОДИР СА ИСТОРИЈОМ

„Церска битка“ је трећи филм завршен у *Застави* од почетка 2008. године. Урађен у документарном жанру, он у себи има и играле структуре, уз употребу архивског материјала. Његова промоција очекује се на Војној академији, на Катедри војне историје, која је и наручила филм за своје потребе. Сценарио је написала професорка Мирјана Зорић, редитељ је Милун Вучинић, монтажер Светлана Катанић. Филм препознатљиве редитељске поетике, Милун Вучинић је аутор и „Мојковачке битке“, обилује едукативним карактером, тако да се очекује да ће побудити интересовање стручне и шире јавности.

О раду на филму редитељ говори:

„Церска битка је планирана 1999. године. Тада се из разумљивих разлога одустало од реализације, уследио је још један покушај нешто касније, да би се тек ове године филмска прича заокружила. У филму је од визуелног материјала заступљено практично све што постоји као могућност. Аутентичног филмског материјала је било релативно мало, користили смо сцене из филма *Галгота Србије*, фотографија је било знатно више, тако да су оне сразмерно присутне у филму, могло би се рећи да су његов главни садржај, преузет из Фото збирке Војног музеја, периодике из тог времена са аустријском пропагандом и српским одговором, а у Архиву Србије пронашли смо сва важна документа: од телеграма објаве рата, преко многобројних наредби, скица, шема, преписке... У улози условне реконструкције користили смо се и неким сценама из играног филма *Марш на Дрину*, стилизованим за потребе нашег филмског израза. Сусрет са оригиналним документима ми је у раду на филму био посебно значајан. То је тај непосредни додир са историјом, са Степиним ратним дневником на коме се виде мрље од кише. Патину тог времена настојао сам да пренесем на филм, као и фактографску истину о српској војсци која је у то време извојевала победе које су фасцинирале и њене непријатеље.“

Иако је филм историјски, потпуно је модерно упакован, тако да ДВД садржи и додатке: биографије војсковођа, музика из тог времена, документарна грађа у којој су и скице размештаја снага на бојном пољу. Оптималне дужине, складно „спаковани“, ови додаци надограђују и прецизирају причу самог филма, смештајући га дубље у контекст времена које покрива.

Као потврда свега реченог, недавно је на Фестивалу документарног филма „Златна буклија“ у Великој Плани истоимена, главна награда у области историје и негована традиције додељена управо „Церској бици“. На истом фестивалу награда за фотографију припала је документарном филму „Божјић долази на коњу“, који као директор фотографије и режије потписује Вујадин Мићуновић, а филм је из прошлогодишње *Заставине* продукције. Пратећи покушај Срба у јужном Срему да обнове обичај прослављања Бадњег дана, Бадње вечери и Божића, Мићуновићев филм тка целину приче ослањајући се на елементе религијског, етнографског и документарног.

МОДЕРАН ФИЛМ О НОВОЈ ВОЈСЦИ

Међу сценаријима и темама које им предстоје у неком наредном периоду, директор *Застава филма* пуковник Димитрије Мисирлић издваја филм о Војсци Србије:

„То је врло одговоран и велики посао који нас очекује. Покушаћемо да урадим модеран филм о новој војсци. Војска Србије је данас војска са новим задацима, мисијама, имиджом, пред новим изазовима. Предвиђено је да се раде филмови и о специјалним јединицама, Ваздухопловству и противваздухопловној одбрани, Војној академији... То је већ читав серијал нових филмова који се допуњују, а све их на неки начин заокружује филм о Војсци Србије. Чека нас и неколико наставних филмова, попут Дунавске страже, Трилатералне вежбе, вежбе поводом Дана Војске Србије, а уз све то или је боље рећи све те филмове радимо паралелно са свим пословима везаним за информативну делатност *Заставе*, којих је сваки даном све више. Ту смо дневно ангажовани и пратимо камерама све што је битно у раду Министарства одбране и Генералштаба. Ускоро ћемо почети и са изродом видео клипова са таквих догађаја који ће се наћи на сајтовима Министарства и Војске Србије. Потребна за сликом са таквих догађаја је све израженија.“

Осим израде филмова и информативне делатности, *Застава* пружа професионалне услуге снимања, монтаже, копродукцијских послова... Све је више пројеката који се наручују на комерцијалној основи, попут предвиђеног промотивног филма за ТРЗ Чачак, Црвени крст је такође у преговорима о сарадњи са *Заставом*. Наставити овим темпом, циљ је који Војнофилмски центар има пред собом. ■

Д. МАРКОВИЋ

ИТАЛИЈАНИ ЗВЕЦКАЈУ ОРУЖЈЕМ

ТРШЋАНСКА КРИЗА

Пише
Др Бојан ДИМИТРИЈЕВИЋ

Питање припадности града Трста обележиће завршне операције Другог светског рата на овим просторима у пролеће 1945, али ће се својим нерешеним статусом протегнути и у наредну деценију. Сукоб Југославије и Италије око тог лучког града, са италијанском већином у самом месту и словеначком у околини, пренеће се на дипломатски план, али ће с времена на време разни инциденти дизати температуру и утицати на мир на простору југа Европе. Све што се догађало на северозападу Југославије компликовало је њене односе са савезницима у наредној деценији.

Прву деценију мирнодопског живота после Другог светског рата обележило је стално ангажовање Југословенске армије (ЈА) у области залеђа града Трста. Трка између партизанске 4. армије и савезничких снага, почетком маја 1945, завршила се неспоразумом око тога ко је први ушао у град, ко ће организова-ти власт у њему и околини и коме ће читав тај простор припасти у миру. На корак од сукоба, пред осоклоњеним партизанима испречиће се савезници. Очекива-на подршка Југословенима из савезничког Совјетског Савеза изостала је и проблем је пренет за преговарачки сто.

■ ПОДЕЛА ГРАДА

Споразумом од 9. јуна 1945. између Југославије, са једне, и Велике Британије и САД, са друге стране, успостављена је привремена савезничка војна управа у Трсту и околини. По првој тачки овог споразума Трст са околином и Пула стављени су у надлежност савезничког врховног команданта. Тачка 2. тог споразума одређивала је ограничења за снаге ЈА на назначеном подручју: југословенске трупе сведене су на „одред регуларних трупа чији број не прелази 2.000 војних лица, рачунајући све чинове.“ Снаге ЈА повукле су се 12. јуна на демаркациону линију – тзв. Морганову линију, а спорна територија је подељена на две зоне: А – Трст и околина са англоамеричком управом и Б – северозападна Истра и словеначко приморје, са југословенском војном управом. Јединице ЈА повући ће се на довољно далеко подручје, тако да је та лука за савезнике и Италијане била сигурна. Међутим, повлачење није значило смиривање односа, већ само заоштравање. Нове компликације око Трста настале су поново на прелазу из 1945. у 1946. годину и трајале током целе 1946. године.

Конечно, чланом 21. Париског мировног уговора од 16. фебруара 1947. формирана је Слободна територија Трста (СТТ), која је обухватила град Трст и делове словеначког Приморја и северни део Истре. Пракса поделе војних надлежно-

сти на савезничку зону А и југословенску зону Б, али сада далеко мање величине од оног у периоду 1945–1947, настављена је. Према Париском мировном уговору, снаге ЈА помериле су се на нове позиције у зону Б, у складу са новом границом СТТ. Јединице ЈА ушле су у словеначко приморје у ноћи 15. на 16. септембар 1947. године. Нешто јужније, исте ноћи, снаге ЈА ушле су, после две године одсуства, у Пулу. Тако се завршио први период тршћанске кризе.

Нерешеност питања суверенитета Трста проузроковала је поновни талас непријатељства Југославије и Италије у периоду 1951–1952. године. Талас полемика, оптужби, подсећања на ратне успехе и неуспехе, те политичких карикатура, растао је из месеца у месец. После кратког затишја и пада тензија, с доласком нове владе у Италији, са премијером Ђузепеом Пелом, ватренице ће се поново разбуктавати. Криза око Трста кулминираће у јесен 1953. године, најозбиљнијом војном кризом за Титову армију у читавом периоду.

Посебну напетост изазивала је чињеница да су обе државе биле у окриљу истог војно-политичког савеза Северноатлантског пакта (Нато) – Италија као пуноправни члан, а Југославија као држава у интензивним преговорима. Такође, обе армије уживале су обилну западну војну помоћ у оквиру програма МДАП. Ситуација око Трста посебно је компликовала стварање јединственог фронта Северноатлантског пакта на том подручју, али и отежавала стварање осећаја јединствености у оквиру настајућег Балканског пакта између Југославије, Грчке и Турске.

■ ПОРАСТ ТЕНЗИЈА

Уље на ватру Италијани су додали 29. августа 1953, када је председник нове италијанске владе Ђузепе Пела, у сагласности са министром одбране и начелником Генералштаба, покренуо део копнених и поморских снага према југословенској граници. Повод за такву акцију био је, наводно, оштар напад полузваничне југословенске агенције „Југопрес“. Покрет италијанских поморских снага из матичне луке Таранто потврдио је и југословенски поморски аташе, који је само сат времена по доласку на јадранску обалу видео италијанску флоту како плови на север, ка Југославији. Дан касније Танјуг је оптужио Италију за стварање ратне психозе, оценивши да је покрет њених трупа у контексту италијанских тежњи да заузме не само зону А него и зону Б. Такође, тих дана почео је и да расте број

већ уобичајених повреда граничног појаса у том подручју. Сви ти догађаји условили су да југословенске новине појачају антииталијански тон, али и упућивање дипломатских нота Италији.

„Народна армија“ је 3. септембра известила да су, према писању италијанске штампе („Темпо“), извесне јединице италијанске копнене војске и морнарице примакнуте источној граници. Кретање италијанских оклопних дивизија „Народна армија“ је саркастично прокоментарисала речима „ослободи нас боже те грдне силе“. Слично су прокоментарисале и италијанске тврдње о највишем степену стања националног духа њихове војске и тезе о „напредовању ка Љубљани“. „Познајемо Италијане, а и они нас познају, да би се заносили илузијама да смо се ми Југословени препали покрета њихове морнарице, оклопних дивизија, те тенкова и војних аутомобила“. Констатовано је да „италијанска кампања уцјена никога не узнемирава и не плаши“.

Југословенско војно руководство се није превише забринуло због италијанског војног покрета, па је тек 5. септембра издало наредбу да се формира Мешовити здружени одред, од снага Ескадре Југословенске ратне морнарице. У тај пловни састав требало је да уђу следеће снаге ЈРМ: 6. дивизион разарача, 11. и 76. дивизион торпедних чамаца, 38. дивизион патролних бродова и Одред помоћних бродова. Мешовитом здруженом одреду, који је тако обучавати све ударне снаге ЈРМ, стављено је у задатак да у садејству са 1. пролетерском пешадијском дивизијом из Постојне, Одредом ЈНА у зони Б (моторизовани пук) и авијацијом „спријечи улазак страних трупа у Зону Б и њихово даље напредовање према Истри, да спријечи повреду територијалних вода Зоне Б и Истре и енергично дјелује против повреде ваздушног простора над Зоном Б и Југославије од италијанске авијације“.

У међувремену нови говори Тита и Пеле нису наговештавали смирење ситуације. У Округлици, селу на Приморској, 6. септембра Тито је изјавио да су италијански војни покрети акт агресије, без обзира на то што није било сукоба, додавши: „Ми увијек имамо времена да пошаљемо дивизије и да противника онемогућимо да спроведе своју намеру“. „Народна армија“ је италијанску акцију називала „деласираном војнодипломатском комедијом Рима“ или „донкихотовским походом Ђузепе Пеле“, уз прегршт оптужби за италијански фашизам, терор над Словенцима, али и кукавичлук Италијана у

прошлом рату: „Ми смо видјели њихове дивизије! и не једну-две... наоружане и разоружане“.

Италијанске војне демонстрације нису престајале. Први дани септембра само су повећали затегнутост на граници, док су се тенкови и моторизоване јединице појавили на више места. Њихове снаге утврђивале су се на простору Каналске долине. На другим секторима виђене су интензивне патроле. Италијанска дивизија Центауро била је распоређена од Добердоба до Горице, код Горице дивизија Мантова, а дивизија Ариете ка СТТ. Четвртог септембра стигле су нове трупе у рејон Тржица. Савезничке снаге у зони А стављене су такође у приправност. У исто време у луку Венеција допловило је девет мањих бродова

Јединице ЈА остале су у зони Б

италијанске ратне морнарице. Тако да их је (4. септембра) тамо било 12, а међу њима и крстарица Дука дељи Абури, која је била адмиралски брод адмирала Лукана Биђија, разарачи Авијере и Артиљере, два торпедна брода, три корвете, три топовњаче и један ескортни брод. Италијански званичници одбацили су ноту ФНРЈ да прекину провокације, које су демантовали. „Борба“ је донела 12. септембра детаљну процену распореда италијанских снага на целом сектору ка ФНРЈ, наводећи јединице ранга дивизије и њихове зоне одговорности, процењујући да је њихове снаге броје око 35.000 људи.

Тек 12. септембра бродови Мешовитог здруженог одреда ЈРМ доведени су, по наређењу Команде ЈРМ, у пуну борбену готовост. Тог дана регистрован је покрет два разарача из шибенске луке за Ријеку, одакле су 14. септембра отпловили за Пулу, где су се концентрисали главни састави ескадре ЈРМ. Штаб Ескадре налазио се већ у Пули, на штабним бродовима „Истранка“ и „Морнар“. После пријема наређења за формирање Мешовитог одреда, командант Ескадре адмирал Јосип Черни издао је организацијско наређење и следећег дана борбено упутство за извршење задатка и пребазирање пловних објеката и састава у рејон зоне Б. Чернијево борбено упутство одредило је маршевски поредак и поступак јединица одреда у току пребазирања у лукама зоне Б, затим степен приправности у лукама, начин осматрања мора и ваздуха, поступак у случају провокација и повреда царинског пограничног појаса, права употребе оружја и начин рада посада. Обученост посада у Ескадри – одреду била је задовољавајућа. Борбена обука посада и годишњи програм артиљеријских и торпедних гађања били су завршени. Групе, одреди и дивизиони савладали су здружено пловљење и основна тактичка дејства. Пловни састави нису били обучени у здруженим дејствима разнородних састава у садејству са авијацијом.

Пешадија прати тенкове типа „шерман“ у току маневра 1953.

септембра је те саставе у целини затекла ван матичних гарнизона североисточно од Загреба.

Овој „смотри снаге и убојне моћи ЈНА“ као посматрачи присуствовали су истакнути гости из иностранства. Британци су предњачили са ветеранима из Другог светског рата – фелдмаршалом Монтомеријем и генералом Џоном Хардингом. Ту су били и заменик начелника грчког генералштаба, затим генерали америчке, француске и турске армије и шеф америчке мисије за испоруке војне помоћи Југославији, генерал Хармони. Још крајем јуна објављено је у штампи да је посета британског фелдмаршала Монтомерија заказана за 15. септембар 1953. године. Крајем августа потврђени су и доласци грчке и турске војне делегације. Састави осталих делегација (француске и америчке) објављени су готово пред саме маневре.

Према раније договореном плану, британски фелдмаршал је стигао 15. септембра. Истог дана примио га је Тито, на Тушканцу у Загребу, где је организован пријем, а дан касније, 16. септембра, британски фелдмаршал је посетио љубљански гарнизон, где га је дочекао пуковник Хочевар. Легендарни Монти је обишао почасну чету ЈНА у Љубљани, а 18. септембра посетио је подручје маневара.

После свечаног дефилеа 27. септембра 1953, снаге ЈНА упутиле су се у матичне гарнизоне. Део јединца које су учествовале на маневрима, за мање од десетак дана биће поново активиран, али овог пута у ратним околностима.

■ ВЕЛИКИ МАНЕВРИ

Највећи део копнених и ваздухопловних снага ЈНА, које би учествовале у одбрани словеначког приморја или евентуалној акцији на Трст, био је далеко од било каквог ангажовања у тој фази кризе. Изузетак су биле снаге које су се већ налазиле у широј тршћанској околини: Одред ЈНА у зони Б, Прва пролетерска дивизија, Мешовити здружени одред, као и снаге 21. ваздухопловне дивизије на аеродромима Пула и Задар, односно 5. поморске зоне у Пули и околини. Највећи део снага ЈНА, концентрисаних у западној половини Југославије, 5. војна област и 3. ваздухопловни корпус, биле су већ од средине августа 1953. ангажоване у припреми за извођење маневра. Стицајем околности велики маневри из септембра 1953. године (највећи све до оних из 1971. године – „Слобода 71“) одржани су у време када је војно-политичка ситуација око Слободне територије Трста почела да се компликује. Наредбу за извођење маневара потписао је врховни командант оружаних снага ФНРЈ маршал Тито 14. августа 1953. и у њој је назначено да ће се велики покрети на територији 5. војне области извршити у септембру 1953. године. За команданта маневара одређен је генерал Коста Нађ, командант 5. области, а наредбом је било предвиђено подизање дела резервиста у јединице за извршење маневра. Одмах по објављивању наредбе, 15. августа, јединице одређене да учествују у маневрима отпочеле су вежбе. Прва половина

■ ИЗНЕНАЂЕЊЕ

Одлука савезника да своја мандатна права и управу у зони А пренесу на италијанске власти означила је почетак затегнутости око Трста и настанак тршћанске кризе. Осми октобар 1953. био је њен почетни дан. У каснијем разговору са новинарем листа „Обзервер“, маршал Тито је овако објаснио сопствено осећање у том тренутку: „О томе уопште нисам био обавијештен. Одлука је дошла као потпуно изненађење за нас, упркос чињеници да смо гајили сумње да се иза концентрације талијанских трупа можда припрема нешто у потаји. Разлог наше бојазни заснивао се на увјерењу да се таква концентрација талијанских трупа не би могла обавити без знања савезника или бор без њиховог дјелимичног знања. Први пут сам чуо о овој одлуци 8. октобра у 10 часова, када су ме представници Велике Британије и САД посетили и упознали с овом одлуком. Овај поступак погодио ме као гром из ведре неба“. Иако је саопштен на крајње дипломатски начин, Титу је ово било „крајње тешко сазнање“ и „ултиматум“. Западни извори описују туробан изглед југословенских официра на пријему у америчкој амбасади те вечери, припремљеном у част генерала Вучковића, који се вратио са преговора у Сједињеним Државама. ■

(наставак у следећем броју)

ДОГОДИЛО СЕ...

16. мај 1972.

Председници СФРЈ и Румуније Јосип Броз Тито и Николае Чаушеску пустили су у рад хидроенергетски систем „Ђердап“ на Дунаву

17. мај 1917.

У Ници је умро српски војвода Радомир Путник, прослављени војсковођа у балканским ратовима и у Првом светском рату. Поред обављања дужности у трупи, био је професор на Војној академији (ђенералштабна служба, тактика). У балканским и Првом светском рату, закључно са 1916. годином, био је начелник Штаба Врховне команде. У чин војводе унапређен је 1912. године, у Кумановској бици. Носилац је највиших српских и иностраних одликовања.

18. мај 1992.

Високи комесаријат УН за избеглице саопштио је да је због рата из Југославије избегло милион и триста хиљада људи, што је створило највећу избегличку кризу у Европи од Другог светског рата.

24. мај 1913.

У знак краљевског признања за исказану храброст у рату 1912-1913. године, краљ Петар је одликовао Златном медаљом за храброст заставе четрнаест пешадијских и коњичких пукова првог и другог позива народне војске.

25. мај 1993.

Усвојена Резолуција 827 Савета безбедности Уједињених нација о оснивању Међународног суда за бившу Југославију.

27. мај 1952.

У Паризу потписан Уговор о оснивању Европске заједнице за одбрану.

28. маја 1812.

Потписан Букурешки мировни уговор између Русије и Отоманске империје. На основу члана 8 Мировног уговора, на коме је инсистирала Русија, Porta је Србима обећала амнестију, управљање унутрашњим пословима земље, прикупљање пореза, али и повратак Турака у српске градове. Војно-политичка ситуација, у којој се Србија нашла после закључења Букурешког уговора, била је веома тешка, а сазнање о повратку пуне турске управе у ослобођену Србију деловало је потпуно безнадежно.

29. мај 1839.

Успостављени дипломатски односи Србије и Велике Британије.

28. мај 1879.

Рођен је математичар, астроном и геофизичар Милутин Миланковић, оснивач Катедре небеске механике на Београдском универзитету.

29. маја 1868.

Приликом шетње Кошутњаком код Београда убијен је српски кнез Михаило Обреновић, који је Србију учинио најачом војном силом Балкана. Убијен је у време кад је довршавао припреме за рат против Отоманског царства. На престолу Србије био је од 1839. до 1842. и од 1860. до смрти.

30. мај 1913.

Закључен је мировни уговор у Лондону између чланица Балканског савеза (Бугарска, Србија, Црна Гора и Грчка) и Турске, којим је окончан Први балкански рат. Турска је тим уговором изгубила све балканске поседе. На европском тлу остао јој је само Цариград са околином.

30. мај 1992.

Савет безбедности УН усвојио је резолуцију 757, којом су СР Југославији, због умешаности у рат у Босни, уведене санкције које подразумевају потпуно економску блокаду и прекид свих научних, културних и спортских веза са светом.

КНЕЗ МИХАИЛО

Михаило М. Обреновић III (1823–1868) имао је тридесет седам година када је 14. септембра 1860. године по други пут ступио на престо. Стекао је високо образовање, много пропутовао за време које је провео у изгнанству. Желео је да припреми Србију за улогу јужнословенског Пијемонта, као и да уједини Балкан ради коначног рата за ослобођење. У области унутрашње политике кнез Михаило је потпуно уредио државну управу. Од њега потиче таковани Министарски савет, са председником и седам ресорних министара, међу којима је први пут и министар војске.

Једно од достигнућа кнеза Михаила било је стварање народне војске 1861. године. Догађај који је обележио владавину кнеза Михаила јесте турско бомбардовање Београда на Духове 1862. године. Као директна последица тог догађаја, 6. маја 1867. године турске постаје су напустиле Београд, Смедерево, Кладово и Шабац. Неки од основних закона донети у време кнеза Михаила били су на снази и у трећој деценији 20. века. Подизање зграде Народног позоришта један је од трајних дарова кнеза Михаила српској култури. Нажалост, кнез није доживео 28. октобар 1869. и отварање зграде. Кнез Михаило је убијен 29. маја 1868. године у Кошутњаку.

СОВЈЕТ СЕРБСКИ

Савет (Совјет) је, после кнеза, био најзначајнија политичка установа вазалне Кнежевине Србије. *Совјет сербски* основао је кнез Милош 1826. године. Значај Савета наредних година био је различит, а кнез је настојао да не дозволи да му та институција ограничи власт. Закон (Устројеније) о Савету од 9. маја 1839. регулисао је права Савета и његов начин рада. Савет је делио законодавну власт са кнезом, а неким члановима Закона права Савета проширена су у односу на кнежева.

Законом је кнезу дато право законодавне иницијативе, али је истовремено извршна власт више везана за Савет на тај начин што су министри морали бити бирани из редова саветника. Када би владар отпустио министра он би се вратио у Савет. При избору саветника кнез је морао да уважава предлоге и мишљења Савета. Читава администрација била је стављена под власт Савета и кнеза. Савет је у почетку био моћно тело које је успешно ограничавало и контролисало власт кнеза Милоша.

У наредним деценијама Савет је постао слаб, бирократизован и одвојен од народа. Саветници су изгубили политичку моћ доношењем Закона о Државном савету (1861) кнеза Михаила Обреновића. Њиме је Савет и даље остао законодавни орган, али је потврђивање закона било у кнежевој надлежности. Саветници су сведени у ред осталих чиновника, које је кнез постављао и пензионисао, а министре је кнез могао да узима и изван Савета. ■

Припреми Миљан МИЛКИЋ

160 ГОДИНА ОД МАЈСКЕ СКУПШТИНЕ У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА

СРПСКА ВОЈВОДИНА

Карловачки митрополит Јосиф Рајачић 13. маја 1848. сазвао је Српску народну скупштину, упамћену као Мајска скупштина у Сремским Карловцима. На том скупу донета је одлука о оснивању Српске Војводине, чији су састав чинили Срем, Барања, Бачка, Банат и делови Војне крајине. За војводу и заповедника српске војске изабран је Стеван Шупљикац (1786–1848), Србин, пуковник огулинске регименте, а за патријарха Јосиф Рајачић.

Године 1848. велики део Европе био је захваћен пламеном револуција. Узроци тих покрета и врења били су различити. Но, скоро свуда претежни део друштва тражио је равноправност са израженом социјалном цртом, а понегде и с национално-ослободилачком особеношћу. Отуда се револуције, које се тада јављају у Француској, Немачкој, Аустрији, Италији и Мађарској, међусобно разликују и по побудама и по резултатима.

Док је у Бечу буржоазија рушила Метернихову владу настојећи да наметне нове класне односе, у другим крајевима Монархије побуне су имале претежно национални карактер. Устали су Италијани, Чеси, Хрвати и Срби у Угарској, али је за Хабзбуршку монархију најопаснија била револуција у Мађарској, која је избила 15. марта. Тамо је Лајош Кошут (1802–1894), борац за независност Мађарске, стао на чело покрета, захтевајући да Мађарска добије пуну аутономију. Мађарска револуција је уплашила бечки двор и натерала га на попуштање. Успеси који су тада постигнути претворили су Царство у двојну државу, неку врсту персоналне уније, где само личност владара повезује две стране. Такав облик државе, редак у историји, увек је био увод у потпуно раскидање веза, или наговештај велике кризе.

Угарски сабор је озаконио увођење мађарског језика као званичног у целом Краљевству, чиме је отворен убрзани процес мађаризације немађарских народа. Од Срба је захтевано да све послове, укључујући ту и вођење матичних књига по црквама, обављају на мађарском језику. Новорођена деца су у тим књигама добила мађарски облик имена (Иштван, уместо Стеван). Говорило се да ће се и литургија по српским црквама касније превести на мађарски језик.

Тако отворена и насилна мађаризација изазвала је револт Срба и других делова немађарског становништва, чиме је Кошут већ на почетку битно смањио изгледе за потпун успех револуције. На територији Угарске, према прорачуну из 1846. године, живело је око 2.480.000 Румуна, 1.850.000 Словака, 1.260.000 Хрвата, 1.250.000 Немаца, 1.054.000 Срба, 49.000 Словенаца... Мађари су чинили свега 37 одсто (5.400.000), од укупно 14.600.000 становника, па отуда и отпор да се Угарска краљевина прогласи мађарском националном државом.

Революционарно расположење обузело је и Србе у јужној Угарској. Први покрети међу Србима (у Земуну и Панчеву) били су у знаку солидарности са општим покретом у Угарској. То се показало и у побуни сељака у околини Кикинде, који су покушали да остваре сарадњу са мађарским сељацима. Већ априла 1848. једна делегација новосадских грађана, коју је предводио Ђорђе Стратимировић, појавила се пред Сабором у Пожуну са унапред састављеним *Захтевањима* у којима је тражено „признавање народности и језика“. Када је том приликом поменуто и могућност уједињења Срба из Угарске са Србима из кнежевине Србије, Кошут је осорним речима одбацио ту могућност, истичући да у Мађарској „постоји само мађарска нација“, а да ће спор са Србима, ако га буде било, „решити мачем“. Србе је тада називао „гомилем хајдука“. Мађари су у српским захтевима, упућеним бечком двору, видели сепаратистичке тежње, па су Срби одлучили да се сами боре за своја права.

На великом скупу у порти Саборне цркве у Новом Саду поднет је извештај о неуспеху мисије у Угарском сабору. На то је „разјарена гомила“ дохватила црквене матичне књиге на мађарском језику и спалила их. „Нећу ја да ми се син зове Јанош, кад му је бог дао име Јован. Нећу да се мој син зове Иштван, кад му је кум дао име Стева“, забележен је говор окупљених сељака. И песник Бранко Радичевић је својом песмом „Јуриш Срба“, објављеном у *Даници* 12. августа 1848. овековечио тај догађај.

■ РАЈАЧИЋ НА СКУПШТИНИ

Иако је био збуњен „великом провалом насиља“, карловачки митрополит Јосиф Рајачић је 13. маја 1848. сазвао српску народну скупштину, упамћену као – Мајска скупштина у Сремским Карловцима. На том су скупу Срби и Хрвати отворено исказали узајамне симпатије. Донета је одлука о оснивању Српске Војводине, чији су састав чинили Срем, Барања, Бачка, Банат и делови Војне крајине. За војводу и заповедника српске војске изабран је Стеван Шупљикац (1786–1848), Србин, пуковник огулинске регименте, а за патријарха Јосиф Рајачић. На крају је та скупштина прогласила политички савез са Троједном краљевином Хрватском, Далмацијом и Славонијом, „на темељу слободе и савршене једнакости“. За вођење послова Војводине изабран је, уз патријарха, Народни одбор, који је почео припреме „за оружану одбрану“ одлука Мајске скупштине, која је одлучила да за своје захтеве тражи одобрење и потврду Беча. Скупштина је деловала у време када је „грађански рат“ по варошима јужне Угарске постајао реалност.

Патријарх Јосиф Рајачић

За Рајачића кажу да је био патријарх са „крстом, књигом и сабљом“. Потписивао се као „привремени управитељ народа“. Борбу за права свог народа води у парламентима Пеште, Пожуна, Беча и Загреба, избегавајући могуће ратне сукобе. Образовањем, културом и знањем, успевао је да изједначи српску веру и нацију са осталим верама и нацијама у Аустроугарској. Говорећи пет језика (немачки, француски, руски, грчки, латински), успео је да „убеди“ Европу да је православна вера хришћанска, а не „грконесједињена или шизматична“, да је једнака свим другим Христовим признатим верама. Уверио је да је српски народ погрдно и нетачно називати Раџица, Власима, Илирима и неким другим именима.

Патријарх Рајачић изградио је многе школе и мотивисао угледне људе да шаљу своју децу на познате европске универзитете, а у Сремским Карловцима је основао патријаршијску библиотеку и штампарију. После смрти војводе Шупљикаца (децембра 1848), патријарх је преузео и световну функцију. Остала је упамћена његова заклетва шајкашким одредима. Пре борбе, он заклиње сваког православног сина да без крајње нужде не „роби, коље, пали и сече“,

проклиње свакога који би „невину крв пролио, који невиност и женама и девојкама не брани, који не чува ни плод ни муку свог суграђанина, ма које вере и нације он био“. Остале су забележене и његове речи: „Будите дични јунаци и српске славе достојни“.

Према очекивању, Мађари су брзо реаговали на овакве иступе Срба. Кошут је позвао Сабор да одобри буџет од 22 милиона форинти за „дизање“ 200.000 војника, сматрајући Србе бунтовницима и ребелјантима, „којима се само узицом преко суда одговорити може“. На другој страни, Ђорђе Стратимировић је 8. јуна изабран за главног заповедника српских снага, а у Србији је почела кампања за скупљање добровољаца. Кнез Александар Карађорђевић је поконио 12.000 форинти, а од 5. августа на челу српских добровољаца је Стеван Книћанин (1807–1855). Сматра се да је тада било око 15.000 српских добровољаца, од тога 2.000 коњаника. Званична Србија се уздржала од отворене интервенције.

Борбе са мађарском војском вођене су с променљивом срећом. Охрабрени победом над Србима код Вршца, Мађари су одлучили да сломе отпор и у важном упоришту у Сен Томашу. Процењује се да је од 25.000 до 40.000 мађарских војника, са 40 топова и јаком коњицом, 14. јула у три колоне напало Сен Томаш, који је бранило око 3.000 добровољаца и домаћих Срба. Због те херојске одбране, град је прозван Србобраном. Касније је Стратимировић доживео пораз код Перлеза, а није успео да заузме ни Велики Бечкерек. Разуме се, Србе је држао ентузијазам и помоћ добровољаца из Србије. То није могло надокнадити недовољну спремност старешинског кадра и недостатак увежбаних коњичких јединица.

Војвода Стеван Шупљикац

■ КРАЈ МАЂАРСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

У међувремену, бечки двор се спремао за обрачун са Мађарима. Пошто је угушена револуција у Италији, Јосип Јелачић је именован за врховног команданта војске у Угарској и септембра 1848. кренуо на Мађаре. Стицајем историјских околности, Хрвати са Јелачићем, а Срби са Рајачићем, бивају укључени у царску војску, те њихов покрет губи истински национални карактер. Јелачић је војне операције водио према плановима и директивама из Аустрије, па је након претрпљеног пораза од Мађара, одступио према Бечу. С друге стране, Кошут је тада планирао поход на Беч, али није добио подршку једног дела водећег официјерског кадра.

За сламање револуције бечки двор је позвао у помоћ и Русију, из које је стигло око 100.000 војника, под командом генерала Паскијевича. Револуција је спомњена 13. августа 1849, заробљени команданти били су обешени, а у селима су дејствовале казнене експедиције и војни судови. Два дана пре гушења револуције, Кошут, први председник Независне Мађарске (2. маја 1849), прешао је у Турску, а одатле у Италију, где се придружио гарибалдима. Па тако, револуција није решила два основна питања – аграрно и национално. Није остварена замисао о стварању „Велике Мађарске“ од Карпата до Јадранског мора. Револуција 1848. значајна је и по томе што представља завршетак прве епохе националних препорода. Након њеног неуспеха, национални покрети ће променити и своје идејне основе и своје историјске циљеве.

Не испунивши раније дата обећања Србима и Хрватима, Аустроугарска је завела апсолутизам. Даљи развој догађаја у Војводини зависио је од општих околности у којима се одвијала револуција у оквиру читаве Аустроугарске царевине. Српска Војводина је формално постојала до 1860. године, али је изгубила национални карактер. Ипак, одлуке Мајске скупштине ће касније бити један од основа да Војводина 1918. године уђе у састав Србије. ■

Крман МИЛОШЕВИЋ

УТЕХА

Како дуго пати и уздише људски род на земљи! Али, он превладава своја страдања само тада када допре до вечног сјаја. Бог је – источник тог вечног сјаја. Према Богу човек мора подићи свој поглед. И када зраци Божанственога откривења достигну око људско, тада му се открива истина, тада он зацртава Бога на небесима и Божанствено на земљи, тада се његова страдања просветљују.

Зато смо дужни да не бежимо од страдања, него да их прихватамо као зов, као захтев, као обећање – као отворена врата у Царствије Божије. И мада је тај пут тежак, а та врата уска, они нас безгрешно воде према просветљењу и избављењу. Управо зато је речено: „Блажени су који плачу, јер ће се утешити“. Кроз страдање и утеху долази човек према Богу. Јер у страдањима се очишћује људско срце. И зато је речено: „Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети“.

Пре свега, ми смо, дакле, дужни да прочистимо своје срце. Из почетка – од тога што нам носи савремени свет: од гордости разума, од површног материјализма, од само довољног безбожнштва, од искушења колективне утопије, од саблазни несреће, од опасности да се лишимо корена. А затим – од злих страсти сујете, мржње, зависти, осветништва; од кратковидог користољубља. Од површне радозналости, свезналаштва, неодговорности... јер све то погани наш живот и оставља нас без оног најважнијег, без светиње, без убеђења, без вере. Ситан остаје наш живот, кратковид и немоћан наш поглед, непостојано и неверно наше срце, безбожна наша суштина. Зато заборављамо живо и стваралачко божанско осмотриште. У праву је био филозоф који је говорио – не видимо сунце зато што дижемо облаке тишине...

Преко тог облака савременог света и наших сопствених страсти морамо ићи према победи – ти облаци морају се слепнути. Тада широко и дубоко отварамо унутрашње око нашег срца и гледамо у вис, према Богу и у Њиме саздани свет. Тада са чуђењем увиђамо, да се сваки цветић отвара за нас, да нам сваки сунчев зрак доноси своје откривење, да нам свако људско срце отвара своје тајне.

Тада ћемо схватити да смо раније превиђали истинску Божанственост, Божанско порекло нашег Спаситеља и Исуса Христа, и колико много људи још увек пропуштају или су их већ пропустили. Да бисмо познали Божанствено, потребно је носити Божанствено у сопственом срцу. Да бисмо зазрцавали Бога и веровали у Бога, треба у самом себи имати освештано место, олтар где гори и светли освештани пламен. Савремени човек постаје антихришћанин зато што је у његовом срцу развезано Божанствено дисање, зато што је у души његовој угаснуо Божанствени огањ. Зато он чита и слуша о нашем Спаситељу, али Га не познаје и не види у Њему живог човека и дело Божије. Његово срце се заледило, зато он не схвата да „Бог јесте љубав“. Његов сопствени дух је мртав зато он не може схватити да „Бог јесте Дух“, и да се Дух појављује у Исусу. Његово сопствено око је слепо, и зато он пропушта да „Бог јесте светлост“ и да у Исусу „никакве таме нема“.

Треба само верно и дубоко отворити срце – и доћи ћеш Исусу Христу. Без срца, човек постаје антихришћанин.

Треба само живети у Духу (у Истини, у Дивnome, у Праведnome, у Дубини, у Целосности) – и ти си код Исуса Христа. Човек лишен Духа постаје антихришћанин.

Треба само сазрцавати из срца и у Духу, и угледаћеш спаситеља у Његовој вечној величини. Слепи човек постаје антихришћанин.

Исусу Христу треба да се врати савремени човек, Његовом Духу, Његовом Откривењу. У смирењу и појању он мора да се прочисти, да би Њега исповедао: да би прихватио живот као принесену чашу, да би у сваком догађају живота тражио пут према Богу; да би надвишавао себе и свет у љубави, Духу и Светлости.

То је најбоља, најдостојнија, вечна утеха страдалника. ■

Иван А. ИЉИЊ
Из књиге „Пред буктавим загонеткама господњим“
Светигора, Цетиње 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–31. мај

Православни

- 19. мај – Пренос моштију светог Саве
- 21. мај – Свети апостол и јеванђелист Јован Богослов
- 22. мај – Пренос моштију светог оца Николаја
- 24. мај – Свети Ђирило и Методије, Свети Никодим Српски
- 29. мај – Свети свештеномученик Теодор Вршачки; мученик Вукашин

Римокатолички

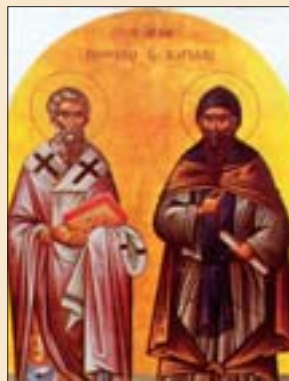
- 18. мај – Пресвето Тројство
- 22. мај – Тијелово
- 30. мај – Пресвето Срце Исусово
- 31. мај – Пречисто Срце Меаријино

Јеврејски

- 22. мај – Лаг баомер

СВЕТИ ЂИРИЛО И МЕТОХИЈЕ

Ова два брата рођена су у Солуну, у кући знаменитих и богатих родитеља. Старији брат Методије провео је, као официр, десет година међу Словенима (македонским) и тако научио словенски језик. По повратку у Грчку замонашио се, а мало иза тога придружио му се млађи брат Кирило (Константин). Када је хазарски цар Каган тражио од цара Михаила проповеднике хришћанства, цар му је послао браћу Ђирила и Методија.

Они су прво убедили Кагана и његове доглавнике, а затим и много народа превели у хришћанство. По повратку у Цариград саставили су словенску азбуку од 38 слова, а почели да преводe црквене књиге са грчког на словенски. На позив кнеза Растислава отишли су у Моравију да шире веру Христову, а умножене црквене књиге поделили су свештеницима да уче омладину. На папин позив стигли су у Рим где се Ђирило разболео и умро 14. фебруара 869. године.

Методије се потом вратио у Моравију и наставио ширење вере међу Словенима све до смрти 6. априла 885. године. Његово дело наставили су његови ученици са светим Климентом као епископом на челу. Прешли су Дунав и спустили се на југ, у Македонију (Охрид) и ту продужили започети посао браће Ђирила и Методија. Ширили су веру и писменост међу Словенима. ■

ЛАГ БОАМЕР

На Лаг баомер јеврејска деца и омладина одлазе у природу где организују игре војничког карактера, најчешће са дрвеним луковима и стрелама, опонашајући ученике Рабија Акибе који су се борили у редовима устаника. Празник је посвећен ослободилачкој победи против Римљана у другом веку пре нове ере. Тај дан се назива и празником ученика. Прекида се свака жалост па се могу обављати венчања и друге светковине.

Постоји веровање да је на Лаг баомер умро Раби Шимон бар Јохај, који се сматра аутором чувене каблистичке књиге „Зоар“. У Израелу се на тај дан мноштво верника упућује на његов гроб који се налази у Мерону, близу Сафеда. ■

Они се буде
са Србијом

Срђан и Јована

ЈУТАРЊИ
ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС-а
СВАКОГ ДАНА У 6.05

www.rts.co.yu

„ВАЗДУХОПЛОВНА КАРИКАТУРА“
МЕЂУНАРОДНИ

КОНКУРС

Организатори: Министарство одбране Републике Србије
– Управа за односе с јавношћу и Команда Ваздухо-
пловства и ПВО Војске Србије, у сарадњи са
„Ошишаним јежом“

ПРАВИЛНИК:

Тема: ВАЗДУХОПЛОВСТВО

Примају се само оригинални радови и дигитални принтови које
је аутор потписани са Но 1

Формат радова до А3 (297 x 420 мм)

Рок за слање је до 5. јула 2008.

Изложба ће бити приређена јула/августа 2008. у Галерији Ко-
манде ваздухопловства у Земуну

Додела награда је 2. августа 2008.

Награде: 1. награда – пилотски сат марке „Сектор“
2. награда – велика макета авиона МиГ-29
3. награда – статуа „Икара“

Шездесет карикатура одабраних за изложбу и каталог хон-
оришу се (уз личне податке уписати и број рачуна за уплату).

Радови се не враћају – остају у власништву организатора и могу
се користити за пропагандне сврхе.

Додатне информације: Е mail: info@jez.co.yu,
тел.: +381 11 323 22 11

Адреса за слање радова:
„ОШИШАНИ ЈЕЖ“, Ресавска 28/4, 11000
Београд, Република Србија

ГОДИШЊИЦА 4. И 5. КЛАСЕ КУРСА ЗА ПОДОФИЦИРЕ

Ради организовања прославе десете годишњице завр-
шетка курса за подофицире саобраћајне службе, пози-
вамо све припаднике 4. и 5. класе да се јаве Бранку Ку-
зманову – тел. 064/1200248 или Небојши Стефановићу
– тел. 063/8461146.

УПРАВНИ ОДБОР ФОНДАЦИЈЕ
„ДРАГОЈЛО ДУДИЋ“
расписује

37. наградни књижевно-публицистички

КОНКУРС

за необјављена оригинална књижевна
и публицистичка дела о ослободилачким ратовима
српског народа – за 2008. годину

1. Конкурс за књижевност отворен је за све књижевне врсте, романе, драме, збирке песама и песме, збирке приповедака, поеме, сценарија, есеје, мемоаре и документарна књижевна дела о ослободилачким ратовима српског народа.

Конкурс за публицистику отворен је за дневнике, историјске и мемоарске записе, биографије, хронике, монографије, студије и друге истраживачке радове са тематиком из ослободилачких ратова српског народа.

Публицистички радови треба да буду аутентични, засновани на провереним историјским изворима и да по тематици представљају новину. Магистарски радови и докторске тезе ући ће у конкуренцију уколико до сада нису објављени.

2. Управни одбор расписује конкурс на тему „Млади о НОР-у“. Право учешћа имају средњошколци и студенти, а најбољи радови биће награђени.

3. Право учествовања на конкурсима имају грађани Републике Србије и други заинтересовани.

4. Радове потписати шифром, а у посебном затвореном коверту доставити име и презиме, адресу и шифру аутора. Радови се примају до 1. јула 2008. године.

5. За најбоље радове из књижевности биће додељене три новчане награде, и исто толико за најбоља дела из публицистике, а висина награде биће накнадно одређена.

6. Рукописи који пре завршетка конкурса буду објављени у било ком виду, неће бити разматрани.

7. Резултати конкурса биће објављени у јавним гласилима до 17. новембра 2008. године.

8. Радови треба да буду на српском језику, дужине до 20 ауторских табака. Откуцане текстове доставити на адресу: Фондација „Драгојло Дудић“, 11000 Београд, Ул. Савски трг бр. 9/4, са назнаком „За Конкурс“.

ВОЈНА ПОШТА 1102 Београд
ЗА ВОЈНУ ПОШТУ 2130 Београд

КОНКУРС

расписује

за попуну слободних формацијских места пријемом војника на службу војног рока и војника у резерви у војну службу по уговору НА ОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ.

ЗА ВОЈНИЧКЕ ДУЖНОСТИ

1. У вези:

телефониста – линијаш, ВЕС 71801, број извршилаца 1

2. У интендантској служби:

кувар, ВЕС 72403, број извршилаца 1

манипулант, ВЕС 72412, број извршилаца 1

3. У саобраћајној служби:

возач м/в, ВЕС 72701, број извршилаца 9

4. За чуварску службу:

радник службе обезбеђења, ВЕС 71001, број извршилаца 1

чувар, ВЕС 71101, број извршилаца 1

УСЛОВИ КОНКУРСА

Конкурсанти могу држављани Републике Србије који испуњавају следеће услове:

а) ОПШТИ УСЛОВИ:

– да је кандидат способан за војну службу (што утврђује надлежна војнолекарска комисија);

– да кандидат није осуђиван за кривично дело на безусловну казну затвора од најмање шест месеци;

– да се против кандидата не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности;

– да је одслужио војни рок или на други начин регулисао обавезу служења војног рока;

– да није старији од 28 година, ако се прима на дужност у роду, односно 30 година, ако се прима за дужност у службу.

б) ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

1. За дужност у интендантској служби могу конкурсати лица из резервног састава без обзира на ВЕС уколико у грађанству имају стручну спрему која одговара служби у коју се примају.

2. За возаче моторних возила без обзира на ВЕС уколико има Б и Ц категорију и да има завршену најмање осмогодишњу школу.

3. За чуварску службу: било који ВЕС и да има завршену најмање осмогодишњу школу.

НАЧИН КОНКУРСИЊА:

Војници у резерви молбе подносе непосредно Војној пошти 2130 Београд.

Војници на служењу војног рока молбе наведеној војној пошти достављају преко старешине јединице у којој се налазе (старешине команданта батаљона, њему равном или старешина на вишем положају).

У молби се, поред осталог, наводи тачна адреса становања, поштански број и број телефона за контакт, те дужност за коју се конкурише.

Уз молбу се прилаже:

– аутобиографија,

– уверење о држављанству (не старије од шест месеци),

– извод из матичне књиге рођених,

– оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању,

– уверење из општинског суда да се против кандидата не води кривични поступак и да није осуђиван и кажњаван (не старије од шест месеци),

– фотокопија војничке књижице, осим за жене,

– потврда од војног одсека да је одслужио војни рок, осим за жене,

– оверена фотокопија возачке дозволе,

– налаз, оцена и мишљење војнолекарске комисије о способности за војну службу (за лица која су на одслужењу војног рока – непосредни пријем).

Надлежна комисија, уз обавезан став и мишљење Војнобезбедносне агенције о извршеној потпуној безбедносној провери кандидата, исте ће упутити надлежној војнолекарској комисији, ради оцене способности за војну службу, ако испуњавају услове конкурса.

Са кандидатима који буду изабрани за војну службу уговор се закључује на период од 3 (три) године.

Неће се узимати у разматрање непотпуна и некомплетна документа кандидата, а документ кандидата који не буду изабрани комисија неће враћати.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања у средствима јавног информисања.

О избору кандидати ће бити обавештени у прописаном року.

Војна пошта 1084 Београд
расписује

КОНКУРС

за ангажовање наставника енглеског језика,
ВСС по Уговору о делу,
у периоду од 1. октобра 2008. до 30. јуна 2009. године
(за 250 часова наставе)

у гарнизонима:

- **Београд:** 6 лица,
- **Земун:** 2 лица,
- **Нови Сад:** 1 лице,
- **Панчево:** 1 лице,
- **Врање:** 1 лице,
- **Краљево:** 1 лице,
- **Бачка Топола:** 1 лице,
- **Горњи Милановац:** 1 лице,
- **Сомбор:** 1 лице,
- **Пожаревац:** 1 лице,
- **Шабац:** 1 лице, и
- **Рашка:** 1 лице.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да је кандидат држављанин Републике Србије;
- да је завршио филолошки факултет, група за енглески језик;
- да се против кандидата не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- радно искуство 2-3 године;
- способност реализације тематски одређених садржаја, што ће се утврдити током интервјуа;
- рад у радно време са групама од 8 до 12 лица;
- закључен уговор о делу и плаћени трошкови превоза да места извођења наставе.

Уз молбу се прилаже:

- уверење о држављанству;
- извод из матичне књиге рођених;
- уверење да се против кандидата не води кривични поступак;
- оверена фотокопија дипломе о завршеној школи;
- кратка биографија.

Молбу са траженим прилозима доставити на адресу:
Војна пошта 1084,
11000 Београд

Са ознаком „за конкурс“.

Неблаговремене молбе неће бити разматране. Селекцију, избор и припрему кандидата извршиће Дирекција PELT, а о времену и месту спровођења интервјуа кандидати ће бити накнадно обавештени. О избору ће сви кандидати бити обавештени писаним путем у законском року.

Оглас остаје отворен 15 (петнаест) дана од дана објављивања.

Контакт телефони: 011/2063-332, 011/2063-319 и 011/2064-439. ■

ДОМ ГАРДЕ БЕОГРАД РАСПИСУЈЕ ПИСМЕНО НАДМЕТАЊЕ

за обављање фотографских и сниматељских услуга
у просторијама Дома Гарде – без ресторана
у време одржавања свечаности које организује
закупац (треће лице) и фотографисања
за потребе Команде Гарде

Услови:

1. право учешћа имају сва домаћа правна лица и предузетници који су за обављање фотографских делатности уписани у судски регистар, а који нису судски кажњавани и који прихватају обавезу да без накнаде фотографишу активности Команде Гарде у зони одговорности (до 60 ангажовања годишње и израде до 2.000 фотографија у боји стандардног формата са тих активности);

2. појединачна цена фотографија у боји стандардног формата (13x18 cm) не може бити већа од 70 динара за домаћина свечаности (младенце и родитеље) и до 130 динара за госте;

3. пре достављања понуде учесници надметања дужни су да се обавесте о условима надметања и да понуде усагласе према тим условима. О условима надметања понуђачи се могу обавестити у просторијама Дома Гарде од 12.00 до 13.30 часова сваког радног дана или позивом на телефон 011/3600 - 470.

Садржај понуде и поступак надметања:

1. понуда треба да садржи назив и тачну адресу понуђача, доказ о упису у судски регистар, доказ да понуђач није судски кажњаван и да се против њега не води кривични поступак (наведени докази могу се доставити у оригиналу или овереној фотокопији);

2. понуђачи су дужни да у понуди наведу цену у динарима, у износу годишње паушалне накнаде увећану са припадајућим ПДВ (18%) коју треба да плате Дому Гарде на основу просечног броја од 15 до 20 свечаности годишње, са просечно 180 гостију (Дом не гарантује број свечаности). Понуђач који буде изабран треба да уплати наведену цену у целини у року од пет дана од дана закључења уговора;

3. некомплетне и понуде пристигле после рока, те понуде које нису усаглашене према условима за надметање неће бити разматране;

4. крајњи рок за достављање понуда је 22. мај 2008. године;

5. писмене понуде слати на адресу Дом Гарде Београд, Гардијска бр. 1, у запечаћеном омоту са ознаком, „Понуда – не отварати“;

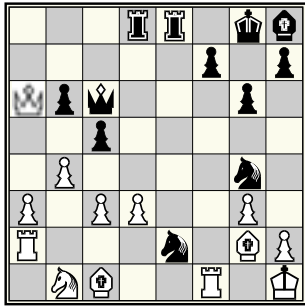
6. јавно отварање понуда у просторијама Дома Гарде, дана 27. маја 2008. године у 10.30 часова уз присуство понуђача;

7. најповољнији понуђач биће обавештен о избору у року од 7 дана од дана надметања. ■

КОМБИНАЦИЈА

Гаусел – Ернст
Гаусдал, 1992.

Бели: Кх1, Да6, Та2, Тф1, Лц1, Лг2, Сб1, а3, б4, ц3, д3, г3, х2
Црни: Кг8, Дц6, Тд8, Те8, Лх8, Се2, Сг4, б6, ц5, ф7, г6, х7
Црни на потезу.

1...Сх2! 2.Лф4

На 2.Те2 Те2 3.Лф4 Де6 4.Кх2 Дд5 5.Тг1 Дх5 мат.

На 2.Тф2 Дг3 3.Тае2 Те2 4.Те2 Сф3 5.Лф3 Дф3 6.Тг2 Дф1 7.Кх2 Ле5 са добитком.

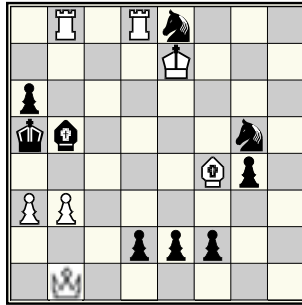
2...Сф4!

На 2...Ср3! 3.Кг1 Де6 (3...Ле5 4.бц5! са компензацијом) 4.Тф2

Сг4 5.Лг3 Сф2 са одлуком.
3.Тф4 г5! 4.бц5 Дх6 5.Дб6 Дх5!
6.Ле4 Сг4 7.Кг1 гф4 8.рф4 Т68
9.Те2 Т66 10.цб6 Дц5
0:1

СТУДИЈА

За данашњи број частимо читаоце „бесмртном“ студијом А. Андерсена.

Бели: Ке7, Дб1, Т68, Тд8, а3, б3
Црни: Ка5, Лб5, Се8, Ср5, а6, д2, е2, ф2, г4

Бели жртвује даму и даје мат у петом потезу.

1.Де1!! де1Д 2.Тд4 Дд2 3.Та4 Ла4 4.б4 Дб4 5.а64 мат.
На 1...фе1Д 2.Тд4 д1Д итд.

ЗАНИМЉИВОСТИ СЕЛЕКТИВНА АМНЕЗИЈА?

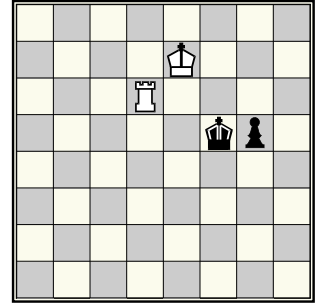
Године 1937, међународни мајстор Џорџ Колтановски поставио је светски рекорд у симултаној игри на слепо – играо је против 34 играча без гледања на таблу. После његове смрти „Њу-јорк тајмс“ објавио је да је „Мр. Колтановског надживела супруга Леа, која није никада научила да игра шах и често се шалила да њен муж није могао да запамти да донесе хлеб из продавнице“.

ПИОН И ПРСТ

Око 40 шахиста гледало је пренос великог шаховског меча. Један од шахиста имао је пиона мање и гледаоци су дискутовали колику има компензацију. Један присутни мајстор цитирао је Фајна: „Као што је Рјубен Фајн рекао, радије бих дао прст него пиона.“ Велемајстор Роман Џинчихашвили је додао: „Све зависи којег пиона и који прст!“

ЗАВРШНИЦА

ЕВЕ
1934..

Бели: Ке7, Тд6

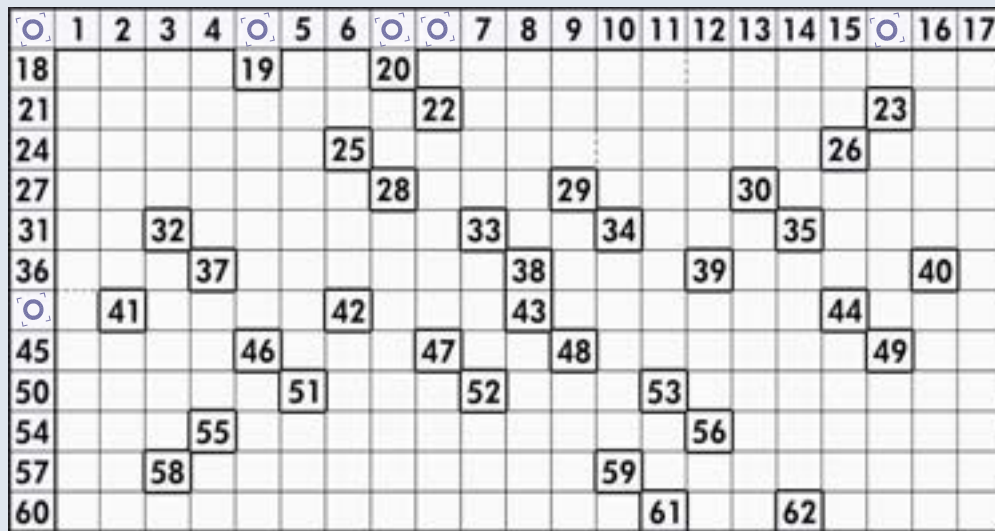
Црни: Кф5, г5

Бели на потезу.

Уз правилну игру црни ремизира.
1.Тд5 Кф4 2.Кф6 г4 3.Тд4 Кф3
4.Кф5 г3 5.Тд3 Кф2 6.Кф4 г2 7.Тд2
Кф1 8.Кф3 С1С!
Рем.

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: Шерон, Стоун, го, ибришим, угалити, тасел, крем-пите, мот, треке, улизица, Спал, спани, алуминати, гвалто, кера, Грег, Миха, Орфид, н, Ети, красотица, орач, ти, је, Трем, винарство, ерг, а, крах, Рома, иако, алир, Гален, кратисти, алиби, омас, Сатирос, Иван, РИФ, десетина, крав, атаман, егитист, ја, поткомитет.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

18. Најважнији ирски писац, Џемс, 19. Име певача Кокера, 20. Холивудска глумица, 21. Коришћење, 22. Који може сам да се залепи, 23. Морски гробен, 24. Врста козметичког средства, 25. Хришћански светац, 26. Плод хроста, 27. Остарео, отрцан, 28. Глобални козметички веб-сајт, 29. Атлетски академски клуб (скр.), 30. Престоница Грчке, 31. Суседна слова азбуке, 32. Инквизиторска справа за гушење која се обавијала око врата жртве, 33. Ознака за непознату особу, 34. Француски антрополог, Емануел, 35. Врста житарице, 36. Лука у Француској, 37. Врста инсекта, 38. И још половина, 39. Име певачице Мур, 41. Љубав (тур.), 42. Мушки певачки глас, 43. Град у Тексасу (САД), 44. Рај из словенске митологије, 45. Врста атмосферске падавине, 46. Речно острво, 47. Ауто-ознака Туниса, 48. Покривачи од импресионалног платна, 49. Ауто-ознака Лесковца, 50. Марљиви инсекти, 51. Уколико, 52. Тропски папагаји, 53. Име српског писца Глишића, 54. Организација америчких држава (скр.), 55. Познаваоци конетике, 56. Које је боје траве, 57. Суседна слова азбуке, 58. Једно српско презиме, 59. Врста украсне биљке, 60. Двоцифрен број, 61. Симбол америцијума, 62. Женин отац.

УСПРАВНО:

1. Енглеска глумица, 2. Повлачење са дужности, 3. Мушко име, Јосиф одмила, 4. Енглески поп-певач, 5. Плод сличан шљиви, 6. Река у Сибиру, 7. Пољопривредни засад, 8. Житељ древног Лација, 9. Град у Етиопији, 10. Пајо шатровачки, 11. Коцкари, 12. Мале густине, 13. Узвик скакача, 14. Пиво (стр.), 15. Ознака за електронволт, 16. Отпадак од сена, тар, 17. Страност, 19. Сродници, 20. Врхунски спортист, 22. Мушко име, Владимир одмила, 23. Мушко име, 25. Омладински одбојкашки клуб (скр.), 26. Обор, појата, 28. Кутије за цигарете, 29. Река у Африци, 30. Уметнички правац дадаиста, 32. Биљке за расађивање, 33. Немачки философ, Георг, 34. Лош шахист, 35. Француски песник, шарл, 37. Прошивено место, штеп, 39. Електронска рачунска машине (скр.), 40. Име певачице Морисет, 41. Обрађивање земље плугом, 42. Овод дана, 43. Накратко, зачас, 44. Најстарија епоха каменог доба, 46. Било кад, икада, 47. Музички комад, октет, 48. Мушко име, одмила, Радивоје, 49. Име глумице Нигринове, 51. Женско име, Иконија одмила, 52. Име писца Андрића, 53. Трећи и први самогласник, 55. Име револуционара Геваре, 56. Симбол мазуријума.

Специјално издање МАГАЗИНА **ОДБРАНА**

АРСЕНАЛ

Специјално издање магазина **ОДБРАНА**

Цена са поштом
350,00

1-10
400 дин.

www.odbrana.rs

ДЕСЕТ специјалних прилога магазина „Одбрана“
ПРЕГЛЕД најважнијих достигнућа у свету и код нас
ЕКСКЛУЗИВНО тенк „црни пантер“, ракетни систем „С 400“...
КОНТРАБЕРЗНО стрелачко оружје у операцији „Ирачка слобода“
ЗАНИМАЉНО најскупљи пиштољ, најмања беспилотна летелица...

240 СТРАНА

- О савременом оружју: оклопним борбеним возилима, хаубицама, авионима, хеликоптерима, беспилотним летелицама, сателитима, бродовима, подморницама...
- Развој, техничке карактеристике, борбена употреба и историја наоружања и војне опреме.
- У пуном колору, уз мноштво фотографија, „Арсенал“ говори и о томе како је конструисана, где испитивана и када коришћена војна техника коју свет данас познаје.

НАРУЏБЕНИЦА

НОВИНСКИ ЦЕНТАР „ОДБРАНА“
 Браће Југовића 19, 11000 Београд
 Тел: 011/3241-026, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун : 840 - 49849 - 58

Наручујем _____ примерака Специјалног издања „Арсенал“ по цени од 350,00 динара по примерку.
 Плаћање целокупног износа, увећаног за 100,00 дин. за поштарину, врши се унапред на жиро-рачун НЦ „Одбрана“. Уз наруџбеницу треба послати доказа о уплати, након чега испоручујемо публикацију.

Купац: _____
 Улица и број: _____
 Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца: _____

М.П. _____

ON LINE BOOKING · · · www.jat.com · · · · ·

→ www.jat.com

→ rezervacija karata

→ odredi destinaciju i vreme polaska

→ rezerviši kartu

→ kupi kartu

Jat Airways

Званични авио превозник
Олимпијског тима Србије
Jat Airways Official Carrier
of Serbian Olympic Team

eren en kannonieren op den andren van den 2 tot den 14 Augustus 1717.

- A. Belgrado, Hoofst Stad van Servien .
- B. Casteel op een Berg .
- C. De Water Stad .
- D. De voor, of Raitzen Stad .
- E. De Boove Stad .
- F. De Nieuwe Hoorn werken .
- G. Keyserlyke Lienie van Circumvalatie .
- H. Keyserlyke Lienie van Contravalatie .
- I. Keyserlyke baterien met Cannon .
- K. Keyserlyke baterien met Ketels .
- L. Tent van de Grootte Viesier .
- M. Linker Meugel der Turken aenden Sa .
- N. De Bestre Vleugel der Turken .
- O. Turkze Lienie van Circumvalatie .
- P. Turkze baterien met 130 stukken Canon .
- Q. Turkze baterien met Ketels .
- R. Twee Schip bruggen over den Sa .
door de Turken den 9 July
aerlaaguoert .
- S. Brug over den Dona
bree Keyserlyke Oor
pen gedeekt lang 500 v
T. Brug daar den 11 July
nie granadiers en 1200
passerde om de Turkse
te. Amazeeren onder d
Mercy .
- V. Turken op het Cyland
teert .
- W. Troupen van Mercy a
ingang van den laatste
der Theims verschan
X. Redout met 4 stukken
Keyserlyke Schoepen
steonderen .
- Z. Redouten aan den Sa .
19 en 17 July door de T
vergeefs bestorm

Из збирке Војног музеја

СТАРЕ КАРТЕ

Материјал великог културно-историјског и уметничког значаја, који до сада није излаган, приређен је у јединствену изложбу „Старе карте“ која ће своје отварање доживети у Ноћи музеја – 17. маја. Карте су високог уметничког квалитета, изузетне калиграфије и орнаментике, садржајне географске целовитости, док је тачност уцртаних података примерена времену у ком су настале.

Графичко приказивање Земљине површине почело је у давној прошлости. Пре него што је могао да се служи писмом, човек је своје прве географске спознаје уобличио у цртежу. Користећи доступне материјале: камен, кост, шкољке, дрво, кожу..., примитивни човек почиње да уцртава познате крајеве.

Најстарија сачувана карта, израђена на глиненој плочици, пронађена је приликом откопавања града Га-Сур у Вавилону, а приказује Вавилон и део Месопотамије. Њена старост се процењује на 45.000 година. У Кини настаје први картографски цртеж. Стари Египћани први премеравују земљиште ради одређивања граница изливања Нила.

Изложба *Старе карте* – из збирке Војног музеја обухвата оригиналне географске и војноисторијске карте XVII, XVIII и XIX века, урађене углавном у старој графичкој техници бакрореза. Уз карте, у посебном одељку изложбе моћи ће се видети и ведуте старих градова. Ако сте се икада питали како су велики освајачи и војсковође знали преко којих брда и долина да се упуте, а да се при том не изгубе, онда је изложба у Војном музеју право место за вас.

У картографској збирци Војног музеја из XVI века постоји само једна карта – *Карта Словеније, дела Хрватске и Босне* и само је она израђена у најстаријој графичкој техници дрвореза. Све остале су у техници бакрореза, а потом бојене ручно.

Карта Аустрије из 1752. године заједничко је дело чувене породице картографа Vougondu. Француз, Robert de Vougondu постао је 1760. године службени географ француског краља Луја XV. Заједно са оцем издао је 1757. године веома важан *Atlas universel*, где су сјединили старе изворе са модерним достигнућима у картографији. Карту Србије из XVIII века урадио је италијански сликар, картограф и гравер Giacomo di Rossi. Карта Румуније и дела Србије из 1776. године настала је у Минжени, у радионици чувеног гравера Johana Mettenleitera. Обојена је веома упечатљиво, а у доњем делу карте налази се група војника и сељака.

Посебна вредност картографске збирке Војног музеја је сте Атлас из XIX века који је приредио ађутант краља Лудвига II, немачки генерал Karl Von Spruner. Атлас је објављен 1846. године и садржи 54 карте.

Током XVII века Хабзбуршка монархија је у сталном сукобу са Турском, а то ће битно утицати на развој картографије у тим земљама. Како је граница са Турским царством пролазила Хрватском, Босном и Србијом, почело је сакупљање тачних географских података о тим крајевима. Војни инжењери имали су при том важну улогу. У том раздобљу јављају се све чешће карте које приказују подручје ратовања између

Аустрије и Турске. После неуспеле опсаде Беча 1683. почео је други рат (1683–1689), који се завршио миром у Сремским Карловцима. За утврђивање граница одређена је комисија у коју су са аустријске стране именовани пуковник F. L. Marsigli, војни инжењер J. F. Hollstein и картограф Johan Christoph Müller, а са турске Ибрахим Ефенди. Уз рад на утврђивању границе и војни премер граничног земљишта настало је мноштво топографских скица.

Аустријанци су Београд опседали три пута и њиме владали са прекидима од 1688. до 1791. године. У то време појављује се велики број планова и скица града, који су често рађени напамет, по предању, па су мало веродостојни. У збирци старих карата Војног музеја постоји неколико таквих планова и панорама, који су вредна ликовна остварења, на првом месту план Gabriela Bodenehra и панорама Београда Johana Pöpela.

У збирци старих карата Војног музеја чува се и неколико ведута градова из велике Валвасорове збирке. Johan Weikhard Valvasor (1641–1693) био је историограф, етнограф, топограф, цртач и бакрорезач. Учествовао је и у борбама против Турака. Путовао је ради усавршавања по Немачкој, Италији, Француској, Швајцарској, а боравио је у Африци и у Бечу. У замку Богеншперку, основао је 1678. године графичку радионицу и штампарију. Са њим су сарађивали многи уметници, између осталих и Andreas Trosdt, који је урадио изузетно успеле панораме старих градова, које је приказао верно, као архитектонски просpekt. У околину је сместио групе грађана и војника који нам пружају слику стварности XVII века.

У сталној поставци Војног музеја, у делу који се односи на борбе против Турака у XVII и XVIII веку изложен је већи број карата и планова који непосредно сведоче о борбама аустријске и турске војске за Београд, на пример, *Битка код Петроварадина 1716*, *Марш аустријске војске ка Београду 1717*, *Битка код Ниша између аустријске и турске војске 1689*, *Опис београдске тврђаве са јуришем аустријске војске 1688*, *Битка код Београда 1717*. То су бакрорези који дају прилично импресивну слику о том времену и о људима, његовим житељима.

Приредила Драгана МАРКОВИЋ

ШЕТЊА ИСТОРИЈУ КРОЗ

Два су догађаја које ће у Ноћи музеја – 17. маја, обележавати 130 година постојања, Војни музеј понудити својим посетиоцима: сталну поставку која чува трагове 14 векова војне историје и изложбу „Старе карте“ у Галерији. У години у којој се навршава 130 година српско-турских ратова и 90 година Првог светског рата, шетња изложбеним поставкама Војног музеја је ход по бурној историји народа Балканског полуострва, чије материјалне трагове Музеј баштини. Шетња током које вам нудимо могући је путоказ за експонате, поред којих се ваља задржати.

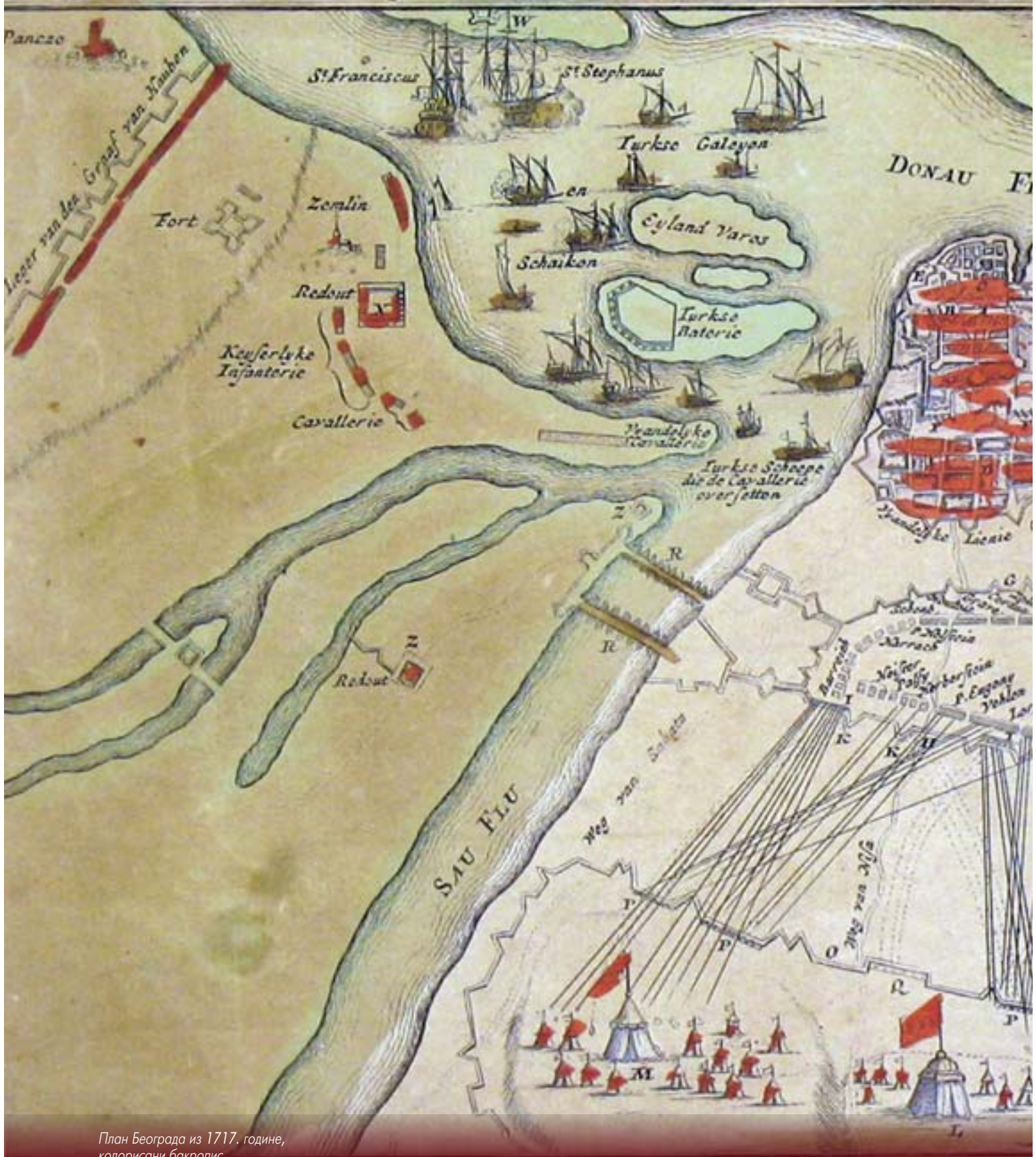

Акценти сталне поставке

- Војноисторијска карта српских земаља у раном феудализму
- Наоружање средњовековних српских ратника
- Косовска битка 15. јуна 1389. године, борбени распоред српске и турске војске непосредно пред почетак битке
- Оклопи српских ратника из 15. века. У сличном оклопу је деспот Стефан Лазаревић учествовао у бици код Ангоре (Анкаре) на страни Бајазита Првог, као турски вазал.
- Јаничарски казан. Свака десетина јаничара имала је казан и сматрано је највећом срамотом ако казан у боју падне у руке непријатеља.
- Карађорђево топ
- Максим, чувени митралез из балканских ратова и Првог светског рата
- Заставе свих пешадијских пукова из Првог светског рата – све сачуване. За српску војску највећа срамота била је изгубити заставу.
- Војводска соба са портретима српских војвода и њиховим личним предметима, међу којима су ордени, одликовања, ешарпе и војводске еполетушке.
- Орден Белог орла, незванично се сматра најлепшим орденом из Првог светског рата. Установљен 1883. године у спомен на обнову Краљевине Србије, Указом краља Петра Првог Карађорђевића из 1915. године добија укрштене мачеве и додељује се за ратне заслуге.
- Граната мерзер која је пала на Калемегдан 1915. године
- Звono и кормило са „Србије“, првог брода Српске ратне морнарице
- Део авиона F 117, невидљивог, срушеног 27. марта 1999. године изнад Бановаца

У екстеријеру Војног музеја смештена је јединствена збирка тенкова и топова из 19. и 20. века, а међу њима треба издвојити пољску танкету ТК-3, која је једини сачувани примерак у свету, од 19 произведених, а сличног значаја је и тенк „панцер“ 1Ф, један од три сачувана примерка у свету.

Gelegenheydt der Twee Legers voor BELGRADO, benevens 't bombardement

План Београда из 1717. године, колорисани бахропис